ఆంధ్రజ్యోతి

ద్వితీయ ముద్రణము

రచయిత

గుళ్ళపల్లి నారాయణమూర్తి,
యల్. యం. అండ్ యస్.,
అనకాపల్లి

1947 1—8—0

ప్రతులకు చిరునామా

ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్, కాకినాడ

శ్రీ. బి. ఆర్. శాస్త్రి, అనకాపల్లి

రాజమండ్రి, సరస్వతీ ముద్రాక్షరశాల, E. G-33-1000C—4-47

శ్రీ

వరహాగిరి వెంకటగిరి

గారికి

గమనిక

ఈ నాటకం హక్కులన్నీ నావే. ఇతర రచయితల పద్యగీతాలు తప్పించి, మిగతా నాటకంలో ఏభాగమయినా రంగస్థలం మీదగాని, రేడియోద్వారాగాని, ప్రదర్శించడానికైనా, గ్రామఫోను, సినిమాల నిమిత్తం ఉపయోగించడానికైనా, లిఖిత పూర్వకమైన అనుమతి విధిగా పొందితీరాలి. ప్రదర్శనాలకు అనుమతికోరకు కుమారి జి. శ్రీదేవి, ఆంధ్రా మెడికల్ కాలేజీ, స్త్రీలహాస్టల్, మహారాణీపేట, విశాఖపట్నం అని వ్రాయవలెను. దానిని ఉల్లంఘించిన వారు తగు చర్యలకు పాల్పడతారు.

ఇట్లు,

కాకినాడ
1—4—47

గుళ్ళపల్లి నారాయణమూర్తి
రచయిత

మనవి

ఆంధ్రమహాజనుల ఆదరంవల్ల ఈ నాటకానికి ద్వితీయ ముద్రణభాగ్యం లభించింది. ఎంతకాలంక్రిందటనో ప్రథమ ముద్రణప్రతులు చెల్లిపోయినప్పటికి, తిరిగీ ముద్రించడానికి కాగితం అనుమతి లభించక ఇంతకాలం ఆలస్యముఅయింది ఈ కారణంవల్లనే ప్రథమముద్రణలో ప్రచురించిన శ్రీ మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారి తొలిపలుకు ప్రముఖపండితుల అభిప్రాయాలు ఈ ముద్రణలో ప్రచురించలేకపోయినందుకు మన్నింప ప్రార్థన. ద్వితీయముద్రణలో కొన్ని మార్పులు చేసి నాటకం చిన్నదిగా చేదామని సంకల్పించాను. కాని వేలాదిగా ఈ నాటకప్రదర్శనము చూసిన ప్రేక్షకులనుండి, ఈ నాటకం ప్రదర్శించిన సమాజములనుండి మార్పు చేయవద్దనే అభిప్రాయాలు వచ్చాయి. అందువల్ల ఉన్నదున్నట్టుగానే ఉంచాను. ఈ నాటకంద్వారా ఆంధ్రకేసరి ప్రకాశంపంతులుగారికి ప్రియమయిన గ్రామాభ్యుదయప్రణాళికను యథాశక్తిగా ప్రచారం చేయగలిగినందుకు గర్విస్తున్నాను.

ఇది కేవలం ప్రబోధనాటకం అనుకొనే మిత్రులకొక మనవి:—

సాహిత్యం ప్రబోధసాధనంగా ఉపకరించింది చాలా దేశాలలో. ముఖ్యంగా రష్యాలో విప్లవదినాలలో ఎంతో

సాహిత్యం పుట్టింది. జర్మనీ ఇటలీల కష్టదినాలలో ప్రజా హృదయాన్ని చూరగొన్నది సాహిత్యం. ఇంగ్లాండులో బెర్నార్డ్‌షా, గాల్స్‌వర్దీల నాటకాలు, ఇబ్సెన్ నాటకాల అనువాదాలు, ప్రజాజీవితంమీద గొప్పప్రభావంచూపించాయి.

ప్రబోధనాటకాలలో కళ సన్నగిలిపోతుందని కొందరి మతం. ఇబ్సెన్ నాటకాలలో కళ పరిమితంగానే ఉంది. బెర్నార్డ్‌షా నాటకాలు ఉపన్యాస వేదిక మీదనుండి వచ్చే నీతి బోధకములగు ఉపన్యాసాలుగానే ఉన్నాయి.

అయితే..... ....

ప్రస్తుత ఆంధ్రజాతిలోవలె వ్యక్తివాదంనశించి, ప్రజలలో ఒక సామాన్య తృష్ణ బలీయమైనప్పుడు అది సాహిత్యంలో ప్రతిబింబించడం ధర్మం—మీదను తేలిపోయే మేఘాలు దిగువనున్న సరస్సులో ప్రతిఫలించినట్లు—అప్పుడు కళాసౌందర్యం పూర్తిగా చిత్రితమయిందా లేదా అనేది ప్రశ్నకాదు. నిత్య ప్రచలనంతో సాగిపోతూన్న ఈ నూతన ప్రపంచంలో (New world order) మానవాభ్యుదయానికి ఆ సాహిత్య శకలం ఎంతవరకు సహాయపడినదనేదే లెక్కకువస్తుంది. ఆ పరిస్థితులలో కళ తన ఉన్నతాసనంనుండి దిగి, భోజనం చెయ్యడం, మంచినీళ్ళు త్రాగడంలాగే మానవుని సాధారణ జీవితచర్యలో కలిసిపోతుంది. దానినుండి తప్పించుకోడానికిగాని దానిమార్గం తప్పించడానికిగాని ఏవ్యక్తికీసాధ్యంకాదు.

ఈ నాటక రచనకోసం శ్రీయుతులు మల్లాల వెంకట శివరామకృష్ణగారు, భావరాజు కృష్ణారావుగారు, వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు మొదలగువారి వ్యాసాలు, రచనలు చదివి, తరచి, కావలసిన సామగ్రి సేకరించాను. ఆంధ్రోద్యమ ప్రబోధకములగు రసవత్తమములయిన రత్నాలవంటి పద్యాలను వ్రాసి విడిచిపెట్టారు ఆంధ్రలోకంలో, నవ్యాంధ్రమహాకవులు. వాటిలో కొన్నింటిని సేరుకొని, ఏతద్రచయితల కృపాపూర్వకమయిన అనుమతులు పొంది ఈ నాటకంలో స్వేచ్ఛగా వాడుకొన్నాను.

రచయిత

కాకినాడ,
1-4-47

పాత్రలు

వాసు	...	...	కథానాయకుడు
రామం	...	...	వాసు అంతరంగికుడు
లక్ష్మీపతి	...	...	వాసు తండ్రి
గోపాలం	...	...	లక్ష్మీపతి ఎస్టేటు మేనేజరు
కృష్ణారావు	...	...	దొంగ కాంగ్రెసువాది
నాగిరెడ్డి	...	...	తప్పుదారిపట్టిన రైతుబిడ్డ
వెంకటరెడ్డి	...	...	పెద్దరైతు
వీరన్న	...	...	ఇంకొక రైతు
అప్పన్న	...	...	హరిజనుడు
అయ్యంగార్	...	...	కోఆపరేటివు ఇన్స్పెక్టరు
కర్మవీరుడు	...	...	ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రబోధకుడు

పోలీసు సబ్ ఇన్స్పెక్టర్

వసంత	...	...	కథానాయిక లేడీడాక్టరు
జానకి	...	...	బ్రాహ్మణబాలిక
నీలాచలం	...	...	వేశ్య

ఓం

బ్రహ్మకృపా హి కేవలమ్

ఆంధ్రజ్యోతి

ఉపక్రమణిక - రంగం - శ్రీపురంలో వీధి

(కర్మవీరుడు ప్రవేశం. వయస్సు 40 సంవత్సరాలు, ఖద్దరు అంగవస్త్రం, ఖద్దరు కండువా వల్లెవాటు, మెడలో ఖద్దరు సంచి, తలపాగా, నల్లటి గడ్డం, పెద్ద కుంకుమ బొట్టు, చేతిలో ఆంధ్రపతాకం, సుమారు ఆంధ్రరత్న గోపాలకృష్ణయ్య వేషం)

సీ॥ అమరావతీపట్టణమున బౌద్ధ విశ్వ
విద్యాలయములు స్థాపించువాడు
ఓరుగల్లున రాజ్యవీరలాంఛనముగా
బహుశస్త్రశాలలు నిలుపువాడు
విద్యానగర రాజవీధుల కవితకు
పెండ్లిపందిళ్లు కప్పించువాడు
పోట్నూరికి సమీపమున నాంధ్రసామ్రాజ్య
దిగ్జయస్తంభ మెత్తించువాడు

ఆంధ్రుడు మతి చెడి హితాభిమాన
జన్మదీక్షాసుఖస్ఫూర్తి తరించె
ఆవహావేశమరించి ఆంధ్రులార
చల్లుడాంధ్రలోకమున నక్షతలు నేడు॥ (రామసోత్రిలు)

(అక్షతలు పుష్పాలు చల్లివేస్తాడు.)

మొదటి రంగము

(శ్రీపురం-కృష్ణారావు బస-సమయం మధ్యాహ్నం 3 గం॥)

(వసంత ఒంటిగా కుర్చీలో కూర్చుని వార్తాపత్రిక చూస్తూ ఉంటుంది, వయస్సు 24 సం॥ లేడీడాక్టరు వేషం, రామం ప్రవేశం: లాల్చీ, షరాయి, గాంధీటోపి, వయస్సు 20 సం॥ దూరంగా ఉన్న ఒక కుర్చీ మీద చేతులు వేసుకొని నిలబడతాడు వసంత కొంతసేపయాక అతనివేపు చూస్తుంది.)

వసంత : ఎవరు మీరు ?

రామం : అన్నయ్యగారిప్పుడే దయచేశారు. అరగంటలో వస్తామని తమతో చెప్పమన్నారు.

వసంత : ఏ అన్నయ్యగారు ?

రామం : మా అన్నయ్యగారండి.

వసంత : అంటే ?

రామం : వాసుదేవరావుగారు.

వసంత : వాసు మీఅన్నయ్యా ? ఎప్పుడు వచ్చాడు ?

రామం : అవునండి. వారు దయచేసి అరగంటయింది.

వసంత : మీరిద్దరూ అన్నదమ్ములే ?

రామం : అంతకంటే ఎక్కువండి.

వసంత : మీరిద్దరూ ఒక్కతల్లిపిల్లలే ?

రామం : అంతకంటే ఎక్కువండి.

వసంత : ఏమిటయ్యా నీమాటలు! వాసుకి అన్నదమ్ము లెవరున్నారు ?

రామం : తమ్ముడిసు నేనొక్కడినేనండి.

వసంత : మీరిద్దరూ ఒక్కతల్లిపిల్లలే ?

రామం : ఔనండి.

వసంత : మరయితే అన్నదమ్ములేమిటి ?

రామం : భరతుడికి, లక్ష్మణుడికి, రాముడి యందు ఎంత భక్తో వీరియందు నాకంతకంటే వేయిరెట్లు ఎక్కువ భక్తండి.

వసంత : సరే ! బాగుంది. వెళ్ళండి. రమ్మని చెప్పండి.

[రామం వెళ్ళక నిలబడతాడు]

వసంత : వెళ్ళవయ్యా ! ఆ కుర్చీమీద చేతులెందుకు వెయ్యడం ?

[వెళతాడు]

వసంత : (నిలువుటద్దానికి ఎదురుగా నిలబడి తలదువ్వుకుంటు)

చ॥ అసదృశమైనవిద్యయు, అయాచితబంధనంబు, కాగిటన్
కుసుమశరావతారమగు కోమలగాత్రుని బంధనంబు, ఏ
దోసములేక సౌఖ్యమున దూగెడు జీవనమబ్బినప్పుడా!
పసిడికి తావి యబ్బుగతి భామిని జన్మము సార్థకంబగున్ ॥

(కృష్ణారావు ప్రవేశం. 50 సం॥ వయస్సు, ఖద్దరు లాంగ్ కోటు, పంచ, కండువా, కళ్ళ అద్దాలు, ఆకుచెప్పులు చేతికర్ర. చెప్పులు విడిచి, కండువా, కోటు, చేతికర్ర, హాంగరుకొయ్యకు తగిలించి, కుర్చీలో కూర్చుని వార్తాపత్రిక చూస్తూ ఉంటాడు)

వసంత : ఇప్పుడేదీ ట్రయిను లేదే ! ఎలావచ్చారు ?

కృష్ణా : కారులో వచ్చేశాను. ఆలక్ష్మీపురంలో మీటింగు జరుగలేదు. అక్కడ మార్క్సిస్టులతో హడావిడిగా ఉంది. సీజను ! మనిషి నిలబడ్డానికే స్థలంలేదు. పాపం ! వాళ్ళు త్రోవపోయేవాళ్ళని చేయిపట్టుకొని లాక్కొచ్చినా పదిమంది కాలేదు.

వసంత : కాకినాడ మీటింగు బాగానే రిపోర్టుచేశారు. పేపర్లో ఉంది.

కృష్ణా : ఓ!యస్! అక్కడ మీటింగేమిటి! అద్భుతంగా జరిగింది. ఛః ! ఇవాళ జరిగినంత పరాభవము, డిసపాయింటుమెంటు నాజన్మలో ఎరుగను. ఎక్కడికేనా పెద్ద ఊరేగింపు లేనిదే నేనెన్నడైనా వెళ్ళానా? వేయిమందికి తక్కువైన సభలో ఎన్నడైనా మాట్లాడేనూ ?

వసంత : మీలెక్చరు వినే అదృష్టం వాళ్ళకుండాలా?

కృష్ణా : అయినా పల్లెటూళ్ళో సభేమిటి ? జమీందార్లు మొఖాసాదార్లు ఉన్న ఊళ్ళలో కాంగ్రెసు మీటింగే జరగనివ్వరు. సామ్యవాదపు లెక్చరయితే, తన్నడానికే వస్తారు. ఇవాళ అప్పుడే ముస్తాబయిపోయేవమ్మా ?

వసంత : వాసువచ్చాడట, ఇప్పుడిక్కడకు వస్తున్నానని కబురంపాడు.

కృష్ణా : బాగా కనిపి చూడుమా ! ముందుకు మనమంచి చెడ్డలన్నీ అతనిమీదే ఆధారపడి ఉన్నాయి.

వసంత : మీరుండరా ఏమిటి ?

కృష్ణా : నేనుండడానికి వీల్లేదమ్మా ! ఊళ్ళోకి రాగానే కోఆపరేటివు బ్యాంకువాళ్ళు నామీద ఎరెస్టువారంటు తెచ్చి నట్టు తెలిసింది. చీకటి పడేదాకా ఎక్కడయినా తిరిగి రాత్రి ఇంటికి వస్తాను. నీదగ్గిర ఏమయినా డబ్బుందా ?

వసంత : ఎక్కడిదీ ?

కృష్ణా : ఇవాళ ఏవీ కేసులు రాలేదూ ?

వసంత : ఒక పురిటి కేసు వచ్చింది. పదిహేరూపాయిలిస్తే నా సేవింగ్సు బ్యాంకు ఎకౌంటుకు పంపించాను. కొన్ని సామాన్లు వస్తున్నాయి. ఆ పార్సెల్ విడిపించుకోవాలి.

కృష్ణా : మరెలాగ ? నాకు అర్జంటుగా కావాలే! రేపు పొద్దున్న ఆ యేభై యేనా వాళ్ళ నెత్తిని కొడితే వడ్డీకిందైనా జమకట్టుకొని కొంత కాపుదల చేస్తారు. ఇన్నాళ్లూ ఈ కాంగ్రెసు డబ్బాకటి చేతిలో ఉండడంచేత కొంత కాలక్షేపం అయిపోయేది. పోనీ ఈ జిల్లాబోర్డు ఎలక్షనులయినా వేగం తగలడతాయేమో అనుకుంటే బోర్డులన్నీ యేకం చేస్తారట, ఆమంత్రిగారు ఎలక్షను లింకా పొడిగించేశారు.

వసంత : మీరు నిలబడ్డానికా ?

కృష్ణా : నేను నిలబడితే కథే లేదు. కాంగ్రెసు అభ్యర్థులను నిర్ణయించడపు పని ఒకటి ఉంది కాదూ నాకు. అందులోనే మనకి కాస్తరామీ! ఈయేడిక్కడ స్వదేశీ ఎగ్జిబిషను పెట్టిద్దామనుకొంటున్నాను.

వసంత : పోనిద్దురూ ! స్వదేశీలో ఉన్న సుఖేమిటి? ఎంత సేపూ సబ్బులూ ! హెయిర్ ఆయిల్సేనా?

కృష్ణా : స్వదేశీ ప్రయత్నాలు నడిపించి సౌధాలు కట్టిన వాళ్ళు ఉన్నారు తెలుసునా ? కొన్నాళ్ళు ఖద్దరు వ్యాపారం చేసి కొందరు పుట్టు పడ్డారా ! ఇప్పుడు హాయాం స్వదేశీది. రేపు పొద్దుటే ఆ యేభై రూపాయిలు తెప్పించుమా ! గురచి పోక ! అదును వెంకటాచలమయినా ఊళ్ళో లేకుండా పోయాడు.

వసంత : ఏ వెంకటాచలం ?

కృష్ణా : మొన్నాతని కూతురు కడుపునొప్పికి నువ్వు మందిచ్చావు కావూ ! ఇలాంటివేవైనా వస్తే అతను ఒక ఒడ్డు కాసేస్తూ ఉంటాడు. ఏ అసరా లేకపోతే మొన్న మొన్నటిదాకా సీకీ చదువెలా చెప్పించగలిగాను! ఒక కోటీశ్వరుడినో, లక్షాధికారినో కడకు వేలసంపన్నుడినైనా దన్ను చూచుకోకపోతే కాంగ్రెసులో నాయకుడు కాలేడు. తెలుసునా ? స్వంత హాగా డబ్బుండి కాంగ్రెసు సేవ చేసేవాడు నూటికొకడు కోటికొకడు.

వసంత : అయితే కాంగ్రెసులో అంతా ఇలాంటి అవస్థలు పడుతూన్నవాళ్ళే ?

కృష్ణా : అంతా కాదనుకో ! ఇలాంటి నావంటి వాళ్ళని కొందరిని చూసే, మహాత్ముడు కాంగ్రెస్‌లో చావలా సభ్యత్వము కూడా వదులుకొని హిమాహూమిహూ ఉరిపెట్టుకొని భావండని తినొక మూల పోయి కూర్చున్నాడు. ఇంక

మేమంతా, సామ్యవాదమనీ, ఎలక్షన్లనీ గుండా పిండీ అయిపోయి తీరుబడిలేకుండా దేశాన్ని ఉద్ధరించేస్తూన్నాము.

వసంత : మొన్నటి అసెంబ్లీ ఎలక్షనులో మీరు జస్టిసు పార్టీకి పనిచేసినట్టుంది.

కృష్ణా : అప్పుడు వాళ్ళప్రభుత్వం ! ఇప్పుడు కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం! ఏయెండ కాగొడుగు పట్టాలి. ! ఏగడ్డికరవకపోతే బ్రతుకు తెరువెలాగ ?

వసంత : మరి, జైలుకి వెళ్ళినవాళ్ళకేగాని కాంగ్రెసులో పలుకుబడి రాదంటారు ?

కృష్ణా : జైలుకు వెళ్ళిన వాళ్ళపని ఎప్పుడూ జైలుకి వెళుతూండడమే ! దేశంలో ప్రచారానికీ ప్రబోధానికే గాని ఉద్యోగాలు నిర్వహించడానికి వాళ్ళెందుకు పనికివస్తారు. జైలుకు వెళుతూ కాంగ్రెసుప్రబోధం చేస్తుండే శాఖ వేరే ఉండాలి. నామాదిరిగా పదవులు స్వీకరించి పార్లమెంటరీ విధానం నడిపించే శాఖ వేరే ఉండాలి.

వసంత : మొన్న మొన్న కాంగ్రెస్‌లో చేరినా అప్పుడే మీకింత అధికారం రావడం నాకే ఆశ్చర్యంగా ఉంది.

కృష్ణా : పలుకుబడంటే మరేమనుకున్నావు ? ఒక్క వేయి రూపాయిలు నావిగావంటే నాలుగువేలమంది పావలాసభ్యులు సిద్ధమవుతారు. దానితో అన్ని అధికారాలు చేతిలో పెట్టుకోవచ్చు.

వసంత : అయితే మీరు దీనికోసం చాలా ఖర్చు పెట్టారన్నమాట ?

కృష్ణా : అలాగు ఖర్చు పెట్టబట్టే ఇప్పుడీ ఇరకాటం.

వసంత : నాక్లాస్‌మేటు శాంతాంబాయి ఇట్టే ఇంగ్లాండుకు వెళ్ళి ఎఫ్. ఆర్. సి. యస్ ప్యాసయిపోయిందండీ! ఇవాళ పేపర్లో ఉంది. తిరిగి వచ్చేరావడంతో ఏ ఘోషా ఆసుపత్రి లోనో సూపరెంటుగా వేస్తారు.

కృష్ణా : ఇవాళ వాసు వస్తానన్నాడు కాదూ? ఏదో దారి ఏర్పడుతుంది. అమ్మా నేను వెళుతున్నాను.

వసంత : వాసు వచ్చే వేళయింది. కాస్తసేపు ఉండ కూడదూ!

కృష్ణా : నేను సావకాశంగా, జాగ్రత్తగా అతనితో మాట్లాడుతాను కాదూ! అతనుండగా ఈబ్యాంకుగొడవ వస్తే బాగుండదు.

(కృష్ణారావు వెళతాడు)

[వసంత : నిలువుటద్దం ఎదుట అలంకారం సర్దుకుంటూ ఉండగా వాసు ప్రవేశం. వాసు పాశ్చాత్యదుస్తులలో ఉంటాడు. వయస్సు 2 సం॥రములు.]

వసంత : నా ఉత్తరం అందిందా?

వాసు : ఆహా! మీా నాన్నగారున్నారా?

వసంత : లేరు. ఎక్కడికో మీాటింగుకని వెళ్ళారు.

వాసు : ఆయన మీాటింగులు, నాన్ కో ఆపరేషను ఇంకా వదలలేదు?

వసంత : అన్నట్లు ! నీరిజల్టు తెలిసిందా?

వాసు : అది చెప్పడానికే వచ్చాను. ఫస్టుక్లాసులో ప్యాసయ్యాను.

వసంత: కంగ్రాట్యులేషన్సు(Congratulations) చంద్రా!

వాసు : థేంక్సు(Thanks)చంద్ర ఎవరు? మంత్రసానా?

వసంత : అవును.

వాసు : అప్పుడే ప్రాక్టీసు ఆరంభించావన్నమాట !

వసంత : ఆఁ! ప్రాక్టీసూ లేదు మన్నూ లేదు. ఈచంద్ర ఇదివరకెక్కడో మంత్రసానిగా పనిచేసిందట, ఏదైనా కేసు వచ్చినప్పుడు పిలిస్తే వస్తుంది. నీ ప్రోగ్రాము ఏమిటో చెప్పు !

వాసు : నాకేమిచేయడానికీ తోచ లేదు. ఆలోచించిన కొద్దీ తల తిరిగిపోతూంది.

వసంత : ఈ వెధవఊళ్లో నాకు ప్రాక్టీసుఏమిటి పోనిద్దూ! మాలపల్లిలో మంగళశాస్త్రకాలని ! నిజంగా ఈ ఊళ్ళో నేను విజిటుచేయడానికి తగినవి పట్టుమని పది ఇళ్ళు లేవు. ఇంకా నువ్వువచ్చి ఏ పెద్దస్థాను వేస్తావో అని కొండంత ఆశ పెట్టు కొని ఉన్నాను నేను ! మన అమెరికాప్రయాణం ఉన్నట్లేనా?

వాసు : ఓ యస్ ! అలాగేవెళదాం నువ్వు హార్వార్డు యూనివర్సిటీలో మెడిసిన్, నేను కేలిఫోర్నియాలో ఎగ్రికల్చరు, డిగ్రీలు తీసుకువస్తే బాగుంటుంది కామా!

వసంత : ఏదీ ! ఏదీ ! ఒక్క స్వీటుకేన్!

(వసంత, వాసు చేయి ముద్దుపెట్టుకొంటూఉండగా వాసు ప్రేమ భరితమైన కీగంటిచూపు.)

వసంత : నన్ను నిజంగా, మనస్ఫూర్తిగా, ప్రేమిస్తున్నానని ప్రమాణం చేయి!

వాసు : వెర్రిపిల్లా ! [వసంత వీపు నిమురుతాడు]

వసంత : కాస్త టీ పుచ్చుకుందువుగాని రా!

వాసు : నువ్వు బీచికి వస్తావా ? అలా చల్లగాలికి తిరిగివద్దాం ! వస్తుందా ?

వసంత : త్రోవలోనే ఒక్క కేసు చూడాలి. టాక్సీ (Taxi) చేసుకుపోదాం !

వాసు : మనం కలుసుకొని ఏడాది అయిందికాదూ ?

వసంత : ఆ ! దగ్గర దగ్గరగా !

వాసు : ఈ ఏడాదిలో నువ్వు ఎంత ఎదిగిపోయావు !

వసంత : అంటే ?

వాసు : రా ! బీచికి రా ! చెబతాను. వవిధంగానో!

[గాఢంగా చూస్తాడు]

వసంత : ఆ చూపేమిటి ? అంత బరువుగా చూస్తే నేను భరించలేను సుమా !

[వాసు చక్కలింత పెడతాడు. ఇద్దరూ నవ్వుకుంటూ వెళ్ళిపోతారు.]

తెర

రెండవరంగము

శ్రీపురంలో పార్కు. సమయం సాయంత్రం 5 గంటలు.

[బహిరంగ సభ-ఆంధ్రమాతపటం వేలగట్టి ఉంటుంది. కర్మవీరుని ప్రబోధం, తెర ఎత్తగా కర్మవీరుడు కొందరు సభికులు, ఆంధ్ర మాతపై జాతీయగీతము పాడుతూండగా వాసు రామం ప్రవేశం

దుర్గా !

కర్మ : "వందే ! సుస్థిరశక్తిశాలినీ - ఆంధ్రజననీ -
స్వాతంత్ర్యమోహినీ ॥వందే॥

1) సుజలసుఫల - శ్యామలదళసుందర
సస్యదాయిని - జయవిహారిణీ ॥వందే॥

2) కోటిద్వయసుత - సింహగర్జితా
ప్రబలప్రతాప - స్వరాష్ట్రస్థాపిత
సుస్మితసరితా - సుగుణపావని
జయజయమాతా - ఆంధ్రావనీ ॥వందే॥"

వాసు : ఎవరు వారు ?

రామం : వారిని కర్మవీరుడంటారు. గొప్పత్యాగి.

కర్మ : [కొంతసేపు నిశ్శబ్దం. ఒక్కసారిగా ఆవేశపూరితుడై నిట్టూర్పుతో] తల్లీ ! ఆంధ్రమాతా ! ఇంకమాకేమి మిగిలినదమ్మా!

సీ॥ నా జాతి పూర్వప్రధానజీవరహితమై
శక్తి నాడులయందు చచ్చిపోయె,

నా మాతృభూమి తేజోమహశ్చ్యుతిని బ్ర
హ్మక్షత్రతేజంబు మంటగలిపి,
నా మాతృభాష నానా దుష్టభాషల
యాధిపత్యమును తల నవధరించి,
నాతల్లినేల నేపటి నాచారముల్
పై మెరుంగులు చూచి భ్రమసిపోయి

ఏమి మిగిలినదీనాటి, కిట్లు పొంగు
లాలయు వర్షానదీగభీరోదకముల
దైన్యగర్భచారిత్రముల్ దక్క, భిన్న
గిరిశిఖరదుర్గపరిదీన గీతి దక్క! [విశ్వనాథ]

ఆసేతుకటకము ఆంధ్రభూమిని పాలించి ఓరుగల్లున వర్ధిల్లిన కాకతీయవంశజుల ప్రతాపము, పంపాసరోవరప్రాంతమున విద్యానగరము పాలించి దిగ్విజయమొనర్చిన శ్రీకృష్ణదేవరాయల ప్రతిభ, "వేంగీచాళుక్యుల పరాక్రమము, పల్నాటివీరుల వీరవిహారము, క్షత్రియపుంగవుల క్షాత్రము, నాయకరాజుల నాయకత్వము, కమ్మవీరుల కదనపాండిత్యము, రెడ్డియోధుల రోషావేశము," ఆహా! కాలగర్భమున లీనమై విస్మృతిసాగరమున అదృశ్యమయినవే! ఆంధ్రమాత! సిరిపూనాడని మహాగౌరవము పొందిన స్వాతంత్ర్య దేవత! అమ్మా! ఎంతగతిపట్టినది! నీ స్వాతంత్ర్యము, సారస్వతము, కళలు, రాజనీతి, వాణిజ్యాదిక్షాత్రదక్షతలు, ఏమయినవమ్మా! చక్రవర్తిచేత పల్లకీ మోయించిన ఆంధ్రవాణివి; రోమనులతో నౌకావ్యాపారము సలిపిన వాణిజ్యలక్ష్మివి; పసుపుముద్దలతో

పతులకు రోషము గుడిపిన వీరాంగనల గన్న వీరమాతవు; రాతికి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసిన అమరావతీ శిల్ప దేవతవు; నీ అభ్యుదయము, నీ ఐశ్వర్యము, నీ జాతీయపౌరుషము, నీ దేశీయ కళలు, నీ సాహిత్యరాజ్యము ఏమయినవమ్మా! ఆహా! తలచుకొన్న గుండె జలదరిస్తున్నది. ఆంధ్రులు జీవచ్ఛవములైనారు. ఆంధ్ర రాష్ట్రము శ్మశానమైనది. ఆంధ్రపౌరుషము చచ్చినది. ఆంధ్రభాష సంకరమైనది. ఆంధ్రజాతీయత మృగ్యమైనది.

ఉ॥ పోటరి కృష్ణరాయనృపముఖ్యుడు ఖడ్గము పట్టినాడు కం
చేటికి గూడ పౌరుషము నిండిన గాథలు సెప్పి మీసముల్
దీటిన తెల్గువీరులకు నేడు కనుంగవ చెమ్మగిల్ల వ్యా
ఘ్రాటవి గూడుగట్టె నవురా! అతడెక్కిన సింహపీఠికన్.

[జాషువా]

వాసు : మహాశయా! కడుపు తరుగుకొని పోయేటట్లు హృదయవిదారకంగా దుఃఖము పొంగిపొరలివస్తూ ఆంధ్రమాతదుస్థితికి మీరు చింతిస్తున్నారు. మీ వృత్తాంతము, మీ సందేశము విస్తరించి చెప్పి నన్ను ధన్యుని చేయరా!

కర్మ :[వాసువైపు తీక్షంగా చూస్తాడు]

రామం : [వాసువిచూపి] వీరు ఈ యూరిలో లక్ష్మీపతి అనే గొప్ప స్థితిపరుల కుమారులు. వ్యవసాయశాఖావిద్యయందు పట్టం పొందారు. పేరు వాసుదేవరావుగారు. నేను వారికి సేవకతుల్యుడను.

కర్మ : లక్ష్మీపతిగారు నాకు చిరపరిచితులు. నేను చాలా

కాల మిక్కడ నివసించిన వాడనే ! ఆంధ్రమాత దీనాలాపం నన్నాహ్వానించినది ఆంధ్రోద్యమప్రచారానికి నాజీవితమర్పించాను. నాయనా ! నువ్వేమి చేయదలచుకొన్నావు ?

వాసు : ఇప్పటి కేమీ నిశ్చయించ లేదు. నామనస్సు పరిపరివిధాల పోతున్నది. ఏమీ శాంతి లేదు. అనుక్షణమూ మెదడులో తుపాను రేగుతూన్నది. కాంగ్రెస్సు, సంవత్సరం పొడుగునా అధికారాలు, పదవులు, ఎన్నికలలోమునిగి నిర్మాణ కార్యక్రమంపై చిరుకన్ను వేసింది. నాజీవితం దేశానికి ఏ విధంగా సప్రయోజకంగా అర్పించగలనో తెలియక, ఒక నిశ్చయము, సంకల్పము, దారి, తెన్ను లేని వ్యర్థజీవనం గడుపుతూన్న శుష్కజీవిని. ఈ అంధకారంనుండి తప్పించి సన్మార్గం చూపే జ్యోతికోసం నిత్యము ప్రార్థిస్తున్నాను.

కర్మ : నీవంటి ధన్యజీవులు దేశానికి అమూల్యమైన అలంకారాలు. తన జీవనానికి లోటులేకుండా వేలకొలది జనాన్ని పోషించే సమర్థతగల నీవంటివారి జీవితాలకి దేశసేవకు దిగడంకంటె ఉత్తమప్రయోజనం లేదు.

సీ॥ మెరయింపవలె తెల్గుదొరసాని మొగసాలి
ఆంధ్రరాష్ట్రంబుల సింహధ్వజంబు,
పట్టింపవలె ఆంధ్రపౌరుషలక్ష్మికి
కచ్చులనీలాలగుబ్బగొడుగు,
సవరింపవలె ఆంధ్రసాహిత్యకన్యకు
కడచన్న తొంటి బంగారుభిత్తు,
కావింపవలె ఆంధ్రగానకల్యాణికి
త్యాగరాజన్యుని దర్శనంబు,

అరులనదలించి బ్రహ్మనాయకునికోడి
పలికిపోయిన ధైర్యసంపద్విభూతి
పెంపునెత్తావివలె గుబాళింపవలయు
కలనిరావోయి రాష్ట్రదీక్షాతపస్వి (జాషువా)

ఆ ఆంధ్రతేజము సమసిపోయినది. ఆదీపకళిక ఆరిపోయినది. ఆంధ్రపుత్రుడవు! కన్ను తెరచి చూడు! రా! ఆంధ్రమాతపిలుపు అందుకో! పట్టాభిషేకం కట్టుకో! జయమాల ధరించు! ఇదిగో, ఆంధ్రపతాకము. నీచేతితో ఆంధ్రజ్యోతిని వెలిగించవోయి!

ఉ॥ జారినదేశగౌరవము చక్కనదిద్ది, పునాంధ్రమండలీ
భారము శ్లాఘనీయముగ పాలనసేసి, సమానరాష్ట్రముల్
కూరిమిబాడజేయు తెలుగుంబుడమిన్ గయిసేయవయ్య! దీ
క్షారతి నాంధ్రపుత్రుడ! జగజ్జనధర్మమె సృష్టినిల్పుచున్॥
(రాయప్రోలు)

నా తమ్ముడా! ఈదుస్తులు విడిచిపెట్టు! ఈపాశ్చాత్యసభ్యతా పటకము కడిగివేయి! ఆంధ్రపౌరుషము జుర్రితాగి తేన్చు! ఆంధ్రరాష్ట్రదీక్షవహించు!

శా॥ దీక్షాకంకణమున్ ధరించి, జనయిత్రీదాస్యవిచ్ఛేద నా
పేక్షల్ పొందిరివోవ, ముజ్జగము కంపింపంగ లేలెమ్ము! నీ
దక్షత్వంబునకడ్డులేదు; చరితార్థత్వంబునీకబ్బు; వి
పక్షుల్ కూసిననేమిలెక్క; కడమున్ బాలింపుమా సోదరా!
[తుమ్మల]

వాసు :

[కొంచెం ఆలోచించి, ఒకనిశ్చయానికివచ్చి]

వాసు : చిత్తం ! తల్లీ ! ఆంధ్రమాతా !

శా॥ అఖిల్ కౌతుకపూర్ణచంద్రికలు పూయంగా, సద్గీనాచ్ఛాయ నా
కాశమ్మున్ విడిపోవ, నూతనకళోత్సాహప్తిమై మాతృభూ
జాశోభల్ దయివారు నీసుభగనోత్సాహంబు నీకుంది నీ
యాశీర్వాదము లిమ్ము పుత్రునకు అంబా ! ఆంధ్రదేవీమణీ॥

([illegible])

రామం : జై ! వాసుదేవరావుగారికి జై !

వాసు : జై ! కర్మవీరునికి జై ! జై !

కర్మ : జై ! ఆంధ్రమాతకు జై !

అందరు : ఆంధ్రమాతకూ జై !

(కర్మవీరుడు పాడుతూ దారితీస్తుంటే అందరూ అనుసరిస్తూ వెనక వెళతారు)

పాట – మోహన–మధ్యమం

ఆంధ్రమాతృపాదార్చనకై నీ అస్త్రనాసంగమురా ! (భారతా !
కనకకుసుమముల కౌన్కలిడెదవో కంటిసీద నాల్చెదవో ! (భారతా !
॥ఆంధ్రమాతృ॥

తెర

మూడవరంగము

సమయం, రాత్రి గం॥ 8-30.

(నీలాచలం ఇల్లు, నీలాచలం వయస్సు 25 సం॥లు స్త్రీ గా [illegible] కొని ఉంటుంది. గదిలో రెండుకుర్చీలు, ఒక పీట ఉన్నాయి. [illegible] దానికి ఆరుగటిగురుజులాంటి ఒకకర్రపట్టుకొని ఇంకోగదివైపు చూస్తూ)

నీలా : రావే !......రా !......ఆమూల్యా వేటకరమ్మంటూంటే ! నాకుగాని చిక్కెత్తిందంటే యీపూటతాడ గుమికి

లిచ్చేస్తాను. ఎంత తెగులుగా ఉందే నీకు! (లేచి వెళ్ళి చేయి పట్టుకొని జానకిని లాక్కొస్తుంది. జానకి వయస్సు 13 సం॥లు; పైట పరికిణీ; వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ తలవంచుకొని నిలబడుతుంది) 'తలెత్తు, నడుము మీద ఇలా సెయ్యేసుకో, (తాని నడుముమీద చెయ్యి వేయించి తాను పీటముందుకూర్చొని అడుగువేస్తూ, నీలాచలం తిల్లానా పాడుతుంది.)

"నాదగతిల్లాతానా తానాదిరిదిరి తోం, తోం, ధిమీ
ధిమీతోంతోంధిమీయనినా॥ [జానకి నడుముమీద చెయ్యితీసేస్తుంది]

నీలా : పాడవేం! పోనీ! ఈపాట పాడు.

జావళీ—కాంభోజి—అట

మొగమాటము మాని, మోము చూపవదేరా
తగనానేతోలిపారగ, ధూర్తగోపాలా॥ మొగ

జానకి : (మాట్లాడదు]

నీలా : నోరిప్పవేటే! ఆకరుకి రసాబాసు సేసేస్తావు కాబోలు. పోనీ! గాంధీపాట సెబతాను. పాడు!

జావళీ—'సఖియపాలిట' వరుస.

సఖుడ గాంధీమహాత్ముని చూచినావా లేద చెప్పుమా॥
అఖిలభారతదాస్యమంతా అడపజాలు ధీరుడతడే॥

జానకి : [పాడదు](నీలాచలం కోపంగా లేచి బుగ్గలు పొడుస్తూ)

నీలా : నీకేం బుద్ధిగ్యానం లేదూ! సెప్పేది మనిసి కాదనుకున్నావేటి? రేపు ఆరెడ్డి కన్నెరికాని కొస్తాడుగదా! నువ్విలా మొకిలిగుంటలా నిలబడితే ఏటనుకుంటాడు?

జానకి : [మాట్లాడదు]

నీలా : నామాటినవూ ! మాఅమ్మవికావూ ! నాతల్లివి కాదూ ! నిన్ను బతిమలాడుకుంటానే ! సూశావా ! నువ్వు మొన్న పెద్దమనిసినయినప్పుడు నీకోసం ఎంత కర్చుపెట్టి సంబరం చేశామో ! ఈ ఒక్కపూటా నాపరువునిలబెట్టు ! సిద్ధాన్నం పాడుసేసుకోకు. అయిదువందల కొప్పుకున్నాం. గదికర్చుల క్కైభైరూపాయి లిచ్చేశాడు. ఈపాటిబేరం ఈ రోజుల్లో ఎవత్తెకుంది ? [జానకి : మాట్లాడదు]

నీలా : నీకు కట్టుకాసులపేరు సేయిస్తానే ! నాపలక సర్లు నీకిచ్చేసీదా ? [తనమెడలోని పలకసర్లు తీసి జానకి మెడలో వేయ బోగా జానకి చేతితో తోసేస్తుంది. పలకసర్లు క్రిందపడిపోతాయి]

నీలా : నువ్వు మంచిగా సెబితే యినవే ! ఇంత తెగులేం? సెప్పినట్టూ ఇంటావా ? ఇంటావా ? ఇంటానను ! అను

(అని చేతిలోని కర్రతో కొడుతుంది)

జానకి : (ఏడుస్తూ) నన్ను పీకనులిపి చంపేయి.

నీలా : సంపేడానికే తెచ్చుకున్నాను నిన్ను. మాటకు మాటా జవాబు సెబుతున్నావు.

జానకి : నీ కిదేమేనా న్యాయంగా ఉందా ? బ్రాహ్మలం గదా ! నన్ను వెధవసానివృత్తిలో పెట్టడానికి బలవంతంచేస్తు న్నావు. నీ కిదేమేనా శ్రేయస్సేనా ? ఇంతపాపం మూటగట్టు కుంటే నరకంలో యముడు నిన్ను వేగచేస్తాడో తెలుసునా ?

నీలా : అబ్బోసి ! నోరెగుస్తాంది. గుడ్డొచ్చి పిల్లని వెను పెట్టిందట మీ బ్రామ్మలు మాసీతయింవాళ్ళూ !

జానకి : ఇరవైరోజులాయి నన్ను గదిలోపెట్టి తాళంవేసి

కడుపు మాడుస్తున్నావు గదా! నీకిదేమయినా బాగుందీ? నన్ను మాయచేసి, మభ్యపెట్టి మా వాళ్ళింటికి దిగబెడతానని తిరపతినుంచి తీసుకువచ్చావు గదా?

సీలా : తెగసీలుగుతున్నావేటి? చక్కా తలదువ్వి బొట్టెట్టి కాటిక పెటితే తెగులా? సింపిరిదెయ్యంలాగ సేసుకోవడమేమి? బంగారంలాగ రెడ్డివచ్చి అందలంమీన కూచోపెడతా నంటూంటే తీపుదిగదీసిందా! మీనాన్నగారు రాసి నీకు తెగులిస్తాను.

జానకి : నాకు నాన్నగారెవరే? వెధవనాన్న వెధవఅమ్మ సీని! నువ్వు నాకు తల్లివిటే? పంచమహాపాతకాలు మూటగట్టుకున్న రాక్షసిముండవి కాని.

సీలా : ఏటే పేల్తున్నావు! ఎవరేముండ? ముండలూ రండలూ మీకులాల్లోనే గాని, మాజాతికి వెదవరికం లేదు. మాజాతివాళ్ళెప్పుడూ నిత్యసువాసినీలు. ముందు మాసెయ్యి పడితేనేగాని మీబ్రాహ్మల మంగళసూత్రం కుత్తికంటూ పసకేరావు.

జానకి : వెధవ జాతస! జాతినీ వృత్తినీ చూచి పొంగి పోతున్నావేమిటి?

సీలా : వెదవన్నమాట మళ్ళీ అనొద్దని సెప్పలేదూ? నోటికొచ్చినట్లూ పేల్తున్నావులే! ఇలావచ్చినిలబడు! నడుం మీద సెయ్యెయ్యి! ఆతనిదగ్గర ఓమాటకైనా అభినయం పట్టక పోతే బేరంచెడిపోదూ!

జానకి : నావంతు సుబ్బాడి ఆడబ్బంతా నువ్వేపుచ్చుకో!

నీలా : ఎముకలిరగ గొడితేనే గాని నీకు బుద్ధిరాదు. [కొడతూ] నేనాడితే నువ్వెందుకు ? బెల్లం కొట్టిన రాయిలాగు నిలబడడానికేటి ! (కొడతూంటగా అమ్మో అమ్మో అని జానకి ఏడుస్తుండగా గోపాలం ప్రవేశం. గోపాలం వయస్సు 35 సం॥లు. సిల్కు చొక్కా, సిల్కుపంచ, ఖండువా, సిగరెట్టు.)

గోపాలం : ఏమిటేమిటి ? ఈ అల్లరేమిటి ?

నీలా : ఏముంది మామూలల్లరే ! ఇరవైరోజులాయి ఒక్కలాగ కాల్చుకుతింటూంది. పోనీ, రేపు రెడ్డి వస్తాడన్నారని ఓ ముక్కచెప్పి ఓహాస్తంఅభినయం నేర్పుదామంటే కదలదు నూడండీ !

గోపా : రేపు రావడం కాదే ! ఇంకోగడియకు వస్తాడు. ఇవాళవచ్చి ఓసారి చూసుకుంటా నన్నాడు.

నీలా : నిజంగానే ? మరెలాగ ? ఇదేం మాట దక్కనియ్యాలా ఇవాళ !

గోపా : బతిమాలిచూదాం. అప్పటికీలొంగకపోతే మొహం కనబరచేసి మామూలుగా గదిలో పెట్టి తాళంవేసేయి! (జానకితో) నామాట వినవూ ! అమ్మవు కావూ ! ఇదుగో ! నీకు మూడంతస్తులమేడ కట్టిస్తాడు. మహారాణీలాగు కాలుమీద కాలేసుకుని కూర్చుంటావు. నౌకర్లూ, చాకర్లూ మహాభోగం ! లక్షాధికారిని చేపట్టేవనుకో. (జానకిఏడుస్తుంది)

నీలా : ఇంత ఆలస్యంచేశారేం ? అతడివాళే వస్తానంటే, ఆమాట ముందొచ్చి చెప్పకూడ లేదూ ?

గోపా : ఇదిగో ! మాప్రొప్రయిటరుగారబ్బాయి వాసు

దేవరావున్నాడుకాదూ! అతని కేదో డబ్బుకావాలనీ రమ్మనీ కబురంపాడు. అతనికి సర్దుబాటుచేసి వచ్చేసరికి ఈవేళయింది. ఇవాళేనా తిండి తిందా? ఇది లోపలపెట్టు. (మిఠాయిపొట్లం యిస్తాడు.)

నీలా : అబ్బే! ముట్టుకోందే! నాచేతితో తిండితినదట! ఆశారమట. చక్కా పాలూ, పళ్ళూ పెడితే వినాయకుడిలా కూచుని ఆరగిస్తుంది.

గోపా : అమ్మనన్న! చూడు! కాస్త తిండి తిను. ఎందుకలా ఏడుస్తావు? పోనీ! నాచేతితో పెడతాను. రా! బ్రాహ్మణ్ణి నేపెడితే తినడానికేమిా? (నీలా కలం మిఠాయిపొట్లాం దాచివస్తుంది.)

జానకి : నువ్వు బ్రాహ్మడు చేసే పనులే చేస్తున్నావా? నీకు రౌరవాదినరకాలు తప్ప గతులున్నాయా? ఛీ! నన్ను ముట్టుకోకు. తెల్లారేసరికి నాశనాన్ని మీరు చూస్తారు. అంతే. ఇన్నాళ్ళూ సహించాను. ఏనాటికేనా మీకు కనికారంపుట్టి మాయింటికి దిగబెడతారేమో అని.

గోపా : ఇదేమిటే ఈ ఉగ్రస్వరూపం! మహాంకాళిలా తయారయిందీ.

జానకి : ఇవాళ మీరు తలపెట్టినపని నా అంతు చూడడానికే, నాకెందుకొచ్చిందోయి బాబు! ఆ తిరపతియాత్ర! కాళ్ళుపడిపోయేలాగు తిరపతికొండెక్కి దిగివస్తే ఆదేవుడికి ఎంతకనికారం లేకపోయిందోయి నాయనా! నాపాలింట శనిలా వచ్చిందీ పదిరూపాయిల టిక్కెట్టూ! మా అమ్మా నాన్న నాకోసం ఎంత ఏడుస్తున్నారో?

గోపా : (దగ్గరకువెళ్లి గెడ్డంపట్టుకొని బ్రతిమాలబోతాడు)

జానకి : ఛీ ! నన్నుముట్టుకోకు. నువ్వు పరమ పాపివి. దుర్మార్గుడివి. బ్రాహ్మణపేరుపెట్టుకొన్న కటికివాడివి. ఛండాలుడివి. నీకూతురయితే ఇలాగే చేసుకుంటావా ? నీకు తోడబుట్టినవాళ్ళు లేరూ ?

గోపా : అబ్బో ! పిట్టకొంచెము, కూతఘనమూను.

(తలుపు తలుపనే చప్పుడు)

గోపా : వచ్చినట్టున్నాడే !

నీలా : నచ్చాం ! అమ్మా ! నామాటవినవ్వూ ! నాతల్లివి కావూ ! ఒక్కనిమిషం అల్లరిచేయకుండా వుండూ !

(ఇద్దరూ నాగిరెడ్డిని ఎదుర్కొని రావడానికి వెళతారు. ఈలోపుగా జానకి జుట్టు విరగబోసుకుని మొగమంతా కాటుకచేసుకొని వికారంగా ఉంటుంది. నాగిరెడ్డి : సిల్కుకోటు, పంచ, ఖండువా, చేతిలో సిగరెట్టు, చేతికి రవ్వలగొలుసు, రిస్టువాచీ, 25 సం॥లు వయస్సు, గోపాలం, నీలా చలంతో ప్రవేశం, ముగ్గురూ కొంతసేపటివరకు జానకివేపు చూడరు.)

నీలా : ఇలాదయచేయండి అల్లుడుగారూ !

గోపా : కూర్చోవయ్యానాగిరెడ్డీ ! ఈజీఛెయిర్లో కూర్చో !

నాగి : ఏటీ ? ఇది అద్దిల్లేనేటి ?

నీలా : మీదయుంటే సొంతిల్లు ఎంతసేపురావాలి ?

నాగి : ఎంతేటి అద్దె ?

నీలా : నెల కిరవై.

నాగి : ఏటీ ! దీనికే ఇరవైరూపాయలా ? ఇంతకంటె పెద్ద ఇల్లునాది మొన్న పదేనురూపాయిలకే యిచ్చేశాను.

నీలా : ఇల్లు కట్టించేదాకా అలాంటిదో ఇల్లు అయినా ఇప్పించండి.

నాగి : (జానకి వేపు చూచి) అదేటి అత్తయ్యా! ఆయిగ్గర మేనేటి నీకూతురు?

నీలా : (జానకి వేపు ఆశ్చర్యంగ చూసి) ఇదేమే! సిగ్గొచ్చిన రిస్సు! ఇదంతా అలుకే? నీఅలక బంగారం కానూ! ఇంత సేపూ బంగార్లాగ పదంపట్టి ఇప్పుడీ అలకేమే నీకు! పద పద! ఇంట్లోకి పద! (చెయ్యిపట్టుకొని లోపలికి లాక్కుపోతుంది. తిరిగి వెండి పళ్ళెంలో మిఠాయిపెట్టి తెచ్చి రెడ్డి ఎదుట పెడతుంది) పుచ్చుకోండల్లుడు గారూ!

నాగి : ఏదీ! నీకూతురుగాజుల సేత్తో తినిపిస్తే బాగుండునా?

నీలా : రేపు ముహూర్తం కానిదే ముట్టుకుంటారా? (గోపాలంతో) ఇంతసేపూ ఎంచక్కా పదంపాడి అభినయంపట్టింది. మీరొస్తే ఎంతో చక్కాపాడుదామని ముచ్చటపడింది. ఇంతలో నేనేంచేశాను! ఈపదానికే నీకిస్తారే రెడ్డిగారు ఐదువందల రూపాయల కట్టుకానులపేరూ అన్నాను నోరుజారి. ఆమాట పట్టుకుందండీ! ఇప్పుడు కావాలని కూచుంది. తలచినప్పుడే తాతకిపెళ్ళి! మీరు వచ్చేసరికి చూశారుకారూ! అదేఅల్లరి!

గోపా : చూశానుగానూ? నేనెంతసేపు బోధపరచాను. బొత్తిగా చిన్నతనం!

నీలా : దానికితోడు వొళ్ళమాలినసిగ్గు! దీనిసిగ్గు బొగ్గులు కానూ! తండ్రివద్దకు వచ్చి నిలబడదూ! ఆడదాన్నికదా!

తలంటి నీళ్ళుపోయడానికి నన్ను దగ్గరికి రానియ్యాదుకద ! ఏసంసారికీ లేని సిగ్గొచ్చింది దీనికి.

గోపా : అసలు మీావంగడంలోనే ఉంది. నికన్నెరికం నాటికి నువ్వూ నన్ను ఇలాగే బాధపెట్టావు. (నీలాచలం సిగ్గుపవ్వ)

నీలా: అల్లుడుగారుండగానే! మీాకు మరీ చిన్నతనంవస్తూంది.

గోపా : కన్నెరికపురోజులు జ్ఞాపకమొస్తున్నాయి.

నీలా : (తమలపాకులు చిలకలుచుట్టి రెడ్డికి ఇస్తుంది.)

నాగి : ఏటో ! నాసరదా తీరింది కాదు.

నీలా : మీారు తొందరపడితే ఎలాగ ! గేవు ఎంత తంతు ఉందో తెలుసునా ? మీాఇద్దరికీ తలంటి నీళ్ళుపోయ్యాలి. మా కులంవాళ్ళందరికీ భోజనాలుపెట్టాలి. గదిలో కళ్ళాక మావాళ్ళందరికీ తాంబూలాలు, బలప్రదానాలు ఇవ్వాలి. మంగళారతిపళ్ళెంలో మీారు నూటపదార్లుకట్నంవేయాలి.

నాగి : అదేటి ! మళ్ళా కొత్తబేరం ?

నీలా : అది కొత్తబేరంకాదు. మామూలే !

నాగి : ఒప్పందంలోదేనా ?

నీలా : అది ఒప్పందంలోది ఎందుకవుతాదీ ! గదిలోకొచ్చి మంగళారతి కట్నం వేసేను.

నాగి : అలాగయితే నావల్లకాదు సుమా ! కావలిస్తే పదారు రూపాయి లేస్తాను.

నీలా : ఎవరేనా నవ్విపోతారండీ ! అమ్మో ! అల్లుడుగారిలా అంటారేటీ ! నిన్న పోలిసెట్టికొడుకు వాళ్ళ కాంతానికి రెండు నూటపదార్లేశాడు.

నాగి : కోమటోళ్ళ కేటిపోయింది. రైతుల కడుపు కొట్టు కొని బలిసిపోతున్నారు కోమటోళ్ళు. సరే! సెప్పు! తరువాత తంతేటి?

నీలా : తరువాత తంతు ఇంకేముంది? అదికూడా సెప్పాలి కాబోలు.

నాగి : మరినాకేటి తెలుస్తాది?

నీలా : ఆతరువాత మాఅమ్మాయి తెలివితేటలు వింటే తెలుస్తాయి. మీలాంటివారో అది ఎరగకుండా! మీకు అందంకావాలో, సంపద కావాలో, సంగీతంకావాలో, సాహిత్యంకావాలో ఒక్క-చణంలో మిమ్మల్ని కనిపెడుతుంది.

నాగి : ఏటంతా ఆచ్చర్యం సెబుతున్నావు. ఒక్క-చనంలో ఎలాకనిపెట్టేస్తాది?

నీలా : ఏశ్యకన్న గొప్పతనమే అది! మరేకులందేనా ఒక్క-రోజు కాదు, పదిరోజులు యువదానమిచ్చినా అలా కని పెట్టలేదు.

నాగి : నానేటీ ఉలక్కుండా పలక్కుండా ఇలా కూచుంటాను, ఎలా కనిపెడతాదో సూత్తాను కాదూ!

నీలా : మీనడత తీరు, మొగమూ, సూసేకనిపెట్టొచ్చును. మీరుసిగ్గరో, ఆరితేరినబాపతో!

నాగి : అబ్బోబ్బి! అంతమాత్రానే!

నీలా : రేపు ఎలాగయినా ఆ సెట్టుకాసులపేరు తెస్తేనేగాని మొగమే ఎత్తదు మా అమ్మాయి.

నాగి : ఏటో ! ఇంకా రేపటిదాకా పెట్టేవారు ఇంకా ఈ రాత్రంతా గడిసి తెల్లారితే రేపు!

శీలా : ఇంత తొందరపడేవారు మా అమ్మాయిని ఒక్క-క్షణం తిండికేనా వదలరు కాబోలు !

నాగి : మరయితే పోతాను. పంతులుగారూ ! వచ్చినపని వాకిట్లోనే అయింది.

గోపా : ఉండు. ఇతన్ని కాస్త దిగబెట్టివస్తాను. తలుపు వేసుకో. (నాగిరెడ్డి గోపాలం వెళతారు)

తెర

నాలుగవ రంగము

సమయం: రాత్రి గం॥ 8 లు

[శ్రీపురం. కృష్ణారావు ఇంటిగుమ్మం. అప్పన్న తలుపు తట్టి పిలుస్తూ ఉంటాడు. అప్పన్నవయస్సు 40సం॥లు. మా. జనుడు, కృష్ణారావు తోట మాలి. కృష్ణరావు ప్రవేశం.]

కృష్ణా : ఏమిటోయ్ ! తోటమాలీ ! ఏమొచ్చావు రాత్రి పూట ?

అప్పన్న : రేపు సంకురేత్రి పండుగండి.

కృష్ణా : అవును. నాకు తెలుసును. నాకు పంచాంగం, తిథి వార నక్షత్రాలు చెప్పడానికి వచ్చావేమిటి ?

అప్పన్న : మా ఆడది నాలుగురోజులాయి జరంతో పడి పోయిందండి. పనిలోకెల్ల నేదండి.

కృష్ణా : అయితే మాఅమ్మాయిని మందు అడగడానికి వచ్చావా ? మ్యూన్సిపల్ ఆసుపత్రికి పో ! ఇంత క్వినైను పోస్తారు.

అప్పన్న : నాలుగురోజులాయి ఇంట్లో కానిడబ్బు నేదండి పిల్లోళ్ళంతా గోలగోల, ఇసనేకుండున్నాం బావ్ !

కృష్ణా : డబ్బులేనివాడికి పిల్లలెందుకు కనాలి ? సంతాన నిరోధం నేర్చుకో ! [ఇంట్లోనున్న వసంత నుద్దేశించి] అమ్మాయీ ! తమలపాకులు లేనట్టున్నాయి. ఆవాగ్గుబాయ్ వస్తే పంపించి ఒక మోద తెప్పించు !

అప్పన్న : గంజిలోకి ఉప్పునేదని మేం ఏడుస్తుంటే, తమరు పాకులు నేవని తంటారు !

కృష్ణా : ఏమిటూ ! కళ్ళునెత్తికొచ్చి పేలుతున్నావు ?

అప్పన్న : నానేం తప్పుమాట సెలవియ్యనేదండి.

కృష్ణా : ఏడిశావు పో ఫో !

అప్పన్న : అమ్మబాబు ! సంపేస్తారా ! పండుగపూట పెద్దలకి బట్టలెట్టుకోవాలి. ఈయాలేం పారెయ్యరా ?

కృష్ణా : బట్టలూ లేవు, పెద్దలూ లేరు. ఫో ! డబ్బులేదని ఏడుస్తూ ఈవేషాలన్నీ ఎందుకు ?

అప్పన్న : తమరు పప్పులూ, పాయసాలూ తింటే మాం విన్నిగంజి నీళ్ళేనా తాగొద్దా బావ్ [ఇంకా దగ్గిరికి వస్తాడు]

కృష్ణా : అయితే ఎపడి వసుగుతావు ? ఇంకా మీాదికి వస్తున్నా వేమిటి ?

అప్పన్న : తమరు గాంధీగోరిశిష్యులు. మాకులంవోళ్ళని బ్యామ్మలంతా అంటుకోవాలని నెక్చరు సెప్పినారంట.

కృష్ణా : కాంగ్రెసు వాళ్ళం గనక లెక్చరులో ఏదో చెబితే నిన్నువచ్చి ఇప్పుడు నెత్తిమీద ఎక్కమన్నానా ఏమిటి ?

అప్పన్న : బ్యామ్మలు నూతుల్లో సీళ్ళు అయినా తోడుకోని ఆరి దేవుడుగుళ్ళోకి ఎల్లమన్నారంట. మాకులం వాళ్ళంతా తమరినే దేవుడిలా నమ్ముకున్నారు బావ్ !

కృష్ణా : గాంధీవచ్చి మీాకు కొమ్ములిచ్చాడ్రా ! హరిజనులని పేరు పెట్టగానే మీాకు కళ్ళు నెత్తికొచ్చాయి.

అప్పన్న : అంతమాట మనివిసెయ్యకండి బావ్ ! తమరు బీదోళ్ళపాలిటి దేవుడని మాకులంవోళ్ళంతా సిన్నె సెప్పుకుంటున్నారు. అందరికీ బూములు పంచిపెట్టిస్తారట్ట.

కృష్ణా : చూద్దాంలే ! సామ్యవాదం అమలులోకొస్తే అలాగే చేదాం !

అప్పన్న : సిత్తం! రెండురూపాయలు ఇసిరేస్తే గుడ్డముక్క కొనుక్కోని.........

కృష్ణా : రూపాయలెక్కడ దాచపెట్టావేమిట్రా? అవతలికి పొమ్మంటూంటే నీకు కాదూ! కాస్త చనువిస్తే నెత్తెక్కుతారు.

అప్పన్న : పండుగపూటా వస్తుండనా బావ్ ! గుడ్డముక్క నేకపోతే అదే పోనాది. ఓరూపాయి దెబ్బలయినా పారేయిం

చండి. నీగులాపోళ్ళు, సిన్నపిల్లలు, కడుపునిండా గంజేనా తాగుతారు.

కృష్ణా : నీగర్ధణేవిటా? ఇక్కడ నాకూ! ఫో! అవతలికి పో! దిగు! గుమ్మం దిగుబుందు!

అప్పన్న : (దగ్గరకువచ్చి) సంపేస్తారా? ఒక్క అర్ధరూపాయి డబ్బులయినా అప్పయినా ఇప్పిస్తే కాని సచ్చిపోతామే!

కృష్ణా : మీాదికొచ్చి కాగలించుకుంటావేమిటి? వెధవ మామిడితోట పూరాతా లేదు కాపూ లేదు. ఈయేడైనా దాని మీాదఅప్పు తీరేవాటం కనబడదు. నీకుజీతం దండుగేకాకుండా పైగా అప్పుకూడానా? ఫో! అవతలికి!

అప్పన్న : నువ్వు సంపేసినా సరేకాని, ఇయాళ ఏమైనా పారేస్తే కాని ఇంటికెళ్ళనే! (కృష్ణారావుకాళ్ళు పట్టుకుంటాడు)

కృష్ణా : [కాలితో తోసెయ్యగా అప్పన్న వెనక్కిపడతాడు] వెధవకుళ్ళుచేతులు నువ్వు పోతావా పోవా! [అప్పన్న దీనంగా చూస్తూ ఉండిపోతాడు] అయినపని ఎలాగా అయింది! లే! లేవవేం (అప్పన్నని చెయ్యిపట్టుకొని ఈడ్చేస్తూ) చచ్చిన గేదెపెయ్యలాగ ఎంతబరువున్నావురా! గెటౌట్! రేపటినుంచి తోట్లో పని చెయ్యొద్దు. నిన్ను డిస్మిస్ చేస్తున్నాను. తెల్లవారేసరికి నువ్వు తోట్లో కనబడితే చంపేస్తాను.

(కొడుతూ పైకి తగిలేస్తాడు)

తెర

ఐదవ రంగము

సమయం. ఉదయం గం॥ 7 లు

శ్రీపురంవీథి. [వాసు, కొందరు రైతులు పాడుతూ ప్రవేశం. వాసు: ఖద్దరుచొక్కా, ఖద్దరుపంచ. కుంకుమబొట్టు, ఒక చేతిలో ఆంధ్రపతాకము, రెండవ చేతిలో ఖద్దరుసంచి, ఆంధ్రరాష్ట్రపటం]

పాట

మనజాతి, మనభాష, మన దేశమం జిహ్వా
అభిమానమునపల్కి నాశింపుడీ!
సోదరుల్, ఆంధ్రజనానికి భుక్తి తెండీ,
సోదరుల్, ఆంధ్రజనానికి ముక్తి తెండీ॥
తల్లివెన్నెముక యీపల్లెటూరేసుడీ
ఎల్లశక్తుల నిల్లిక్కై, ధారపోయుడీ॥

[వెళతారు]

ఆఱవ రంగము

సమయం: ఉదయము గం॥ 9 లు

[కృష్ణారావు ఇల్లు. వసంత సీటుగా తయారయి ఒక చీటి చదువుతూ ఉండగా కృష్ణారావు ప్రవేశం]

కృష్ణా : ఎవరమ్మా ఉత్తరం ?

వసంత : ఇవాళ వాసు ఊళ్ళోకివచ్చాడు మీరుచూశారా?

కృష్ణా : లేదమ్మా !

వసంత : మనిషి ఎలాగ మారిపోయాడనుకున్నారు! అంతా ఖద్దరు. వాడి వడపోసిన దేశసేవకుడి లాగున్నాడు. తానూ,

వెంకొాతల పదిమంది రైతులూ పాటలు పాడుకుంటూ ప్రొద్దుటే ఇలా వెళుతూంటే చూశాను.

కృష్ణా : వాసుకాడేమో!

వసంత : బాగుంది. వాసుని పోల్చుకోలేనా? ఇలా ఎలా మారిపోయాడు నాన్నగారూ?

కృష్ణా : కర్మభూమినిలో సంచారానికి వెళ్ళాడని మాత్రమే విన్నాం! మరి ఈరైతుల గొడవేమిటో!

వసంత : అతన్ని రమ్మనికబురంపాను. వస్తున్నానని ఈచీటీ పంపాడు. మీరు కూడా ఉంటారు కాదూ! మన ప్రయత్నం విషయంలో అతని అభిప్రాయం ఏమిటో ఈవాళ స్పష్టంగా తేల్చుకోవాలి.

కృష్ణా : ఆవిషయం నువ్వుమాట్లాడితేనే తేలుతుంది. నాకు మనస్సుకూడా ఏమీ స్థిమితంగా లేదు'

వసంత : ఏమో?

కృష్ణా : ఆబాలవెధవ తోటమాలీవాడు నిన్నరాత్రి వచ్చాడు కాదూ! పాత్రిణాలు తిన్నాడు. ఇవాళ ఉదయం తోటలోకి వెళ్ళి చూడునుగదా! తోటంతా నానాపాడూ చేశాడు. ఒళ్ళుమండుకొచ్చి వాణ్ణి చిదక గొట్టాను. వాడు నలుగురితో ఏమి అల్లరి చేస్తాడో అని దిగులుగా ఉంది.

వసంత : వాసు వస్తున్నాడు.

వాసు : [ఖద్దరుపంచ, ఖద్దరులాల్చీ, చేతిలో ఆంధ్రరాష్ట్ర దేశ పటంతో ప్రవేశించి] ఆంధ్రమాతకు జే!

కృష్ణా : స్వాగతం ! ఇదేమిటి శ్రీ వాసుదేవరావుగారు దేశభక్తులుగా మారిపోయారు !

వాసు : ఏమీ నాకు హక్కు లేదా ?

కృష్ణా : కావలసినంత హక్కు ఉంది. అందుకే 'స్వాగతం' అన్నాను.

వాసు : వసంత నాకు స్వాగతం ఇయ్యలేదు!

వసంత : (లేచి) వాసుకి స్వాగతం ! నువ్వెంత దేశభక్తుడివైనా నామట్టుకు వాసువే !

కృష్ణా : ఇంతకాలం ఎక్కడ ? ఏమాత్రం సంచారం జరిగింది ? ఏడెనిమిది నెలలపాటు ఏకాగ్రంగా ఒక్క దీక్ష పట్టినట్టుందే !

వాసు : ఇదిగో నా సంచారప్రదేశం. (ఆంధ్ర రాష్ట్ర పటం విప్పి చూపిస్తూ)

సీ॥ రణరక్తబంధురారుణమైన ఖడ్గతి
క్కాన కత్తికడిగిన కదనభూమి,
అమృతాంధ్రవికాసమయిన అ సుకవి స్తో
త్రలేఖిని ప్రకాంతి గనిన చోటు
భాషాకుమారి కబ్రవు పెండ్లి యిల్లైన
కృష్ణరాజ్యము వెలింగిన తలమ్మ
నానావిదేశ నౌకానీక విపులాశ్ర
యంబైన రేవు రూపరిన తావు
పాడయి, శిలావశిష్టమై పాత్తకాల
మనుభవించుచునుండెయు నక్కటకట
బ్రతికిచెడ్డ ఆంధ్రుల పూర్వవైభవంబు
చాటి చాలించినాడ విచార మొదవ॥ [రాయప్రోలు]

దానిఫలితంగా త్రికరణశుద్ధిగా ఆంధ్ర సేవాదీక్షను పూనాను.

కృష్ణా : మరేం ! ఇప్పుడు పదహారణాల ఆంధ్రుడవన్న మాట, నీకార్యక్రమం ?

వాసు : గ్రామపునర్నిర్మాణం !

కృష్ణా : అదేమిటి ? ఆంధ్రోద్యమంలో గ్రామపునర్నిర్మాణం మిళావు చేశావన్నమాట !

వాసు : నా ప్రణాళిక సావకాశంగా వింటారా ? ఒకనాడు పాటలీపుత్రం మొదలు సేతుపర్యంతం వ్యాపించిన ఆంధ్రుల రాజ్యం చీలికలు పేలికలు అయి అంతరించింది. ఆంధ్రుడయిన చంద్రగిరి రాజు ఆంధ్రుల చెన్నపట్నాన్ని ఆంగ్లేయులకప్ప గించిన దినం ఆంధ్రసామ్రాజ్యలక్ష్మికి దౌర్భాగ్యదినం. నాటితో ఆంధ్రకుటుంబం భిన్నాభిన్నమయింది. ఆంధ్రుల విజ్ఞానం, తేజస్సు, ఐక్యత, ఆర్థికసంపత్తి అన్నీ అడుగంట నారంభించాయి. ఆంధ్రులవ్యక్తిత్వం, జాతీయత, ఆదర్శం అన్నీ నశించాయి.

కృష్ణా : కనుక, కాబట్టి, ఆంధ్రరాష్ట్రం విడదీసి, సరిహద్దు లేర్పాటుచేసి, ప్రత్యేకం, గవర్నర్ని, హైకోర్టు, మరికొన్ని కాలేజీలు, శాసనసభ, ఆంధ్రులకి ఉద్యోగాలు ప్రసాదించా లంటావు. అంతేనా నీప్రణాళిక ?

వాసు : అంతేకాదు. ఆ ప్రకారం ఆంధ్ర రాష్ట్రం విడదీయడం వల్ల ఆంధ్రులధనం ఆంధ్రులకే వినియోగమవుతుంది. ఆంధ్రుల శక్తిసామర్థ్యాలు వృద్ధికాడానికి అధికారం తోడ్పడుతుంది. కాని నాదృష్టిలో అదొకవిశేషంకాదు. ఆంధ్రోద్యమానికి పరమావధి ఉద్యోగలబ్ధియే కాదు. ఆంధ్రతత్వం పూర్తిగా

వికసించాలంటే, ఆంధ్రుల విజ్ఞానం, సంస్కృతి పెంపొందా లంటే; ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ఉన్న గ్రామాలన్నిటిని పునరుద్ధరిం చాలి. ఆంధ్రులు స్వయంసహాయంమీద పూర్తిగా ఆధార పడాలి. ఏ గ్రామానికాగ్రామం స్వయంపోషకం కావాలి. నూటికి ఎనభైమందిగా ఉన్న రైతుకులాన్ని ఉద్ధరించే ప్రణా ళికే లేకపోతే, ఆంధ్రులగ్రామాలలో స్వతంత్రతాదేవికి ఆల యాలే కట్టలేకపోతే, ఆంధ్రరాష్ట్రమే కాదు ఆంధ్రులకు సర్వ స్వతంత్రంవచ్చినా అది అంత ప్రయోజనకారికాదు.

వసంత : చాలా గొడవతెచ్చావే ! అయితే ఇన్నాళ్ళూ నువ్వెక్కడున్నట్లూ ?

వాసు : మూడుమాసాలపాటు, అమరావతి, హంపీ, ధాన్యకటకం, లేపాక్షి మొదలయిన ఆంధ్రుల పూర్వాన్న త్యాన్ని చాటే దివ్యస్థలాలన్నీ దర్శించాను. సంచారంనుండి తిరిగివచ్చిన ఈ అయిదారు నెలలనుండి నాప్రణాళిక అమలు పరుస్తున్నాను.

కృష్ణా : నీప్రణాళిక అప్పుడే అమలులోకే వచ్చిందీ ?

వాసు : ఆహా ఇక్కడే పదిమైళ్ళలో భాగ్యనగరం అని మాదొక గ్రామం ఉంది. దానిని సర్వవిధాలా ఆదర్శమైన గ్రామం చేయడానికి పూనుకొన్నాను. కొత్తపద్ధతుల్లో వ్యవ సాయం సాగిస్తున్నాను. రకరకాల చేతిపనులు తయారవు తున్నాయి. గ్రామపరిశ్రమలన్నీ అభివృద్ధి అవుతున్నాయి.

కృష్ణా : అయితే మీమిల్లులన్నీ కట్టివేస్తున్నారా ?

వాసు : ఇప్పుడు మానాన్నగారికీ నాకూ అదే తగువు.

మూసినా నెమరలు, బిడ్డ్యాపురులు మూసివేయమనే పట్టుబడు తున్నాను.

కృష్ణా : అక్కడే పప్పులో కాలువేస్తున్నావు. ఫాక్టరీలు మూసేస్తే వందలకొద్దీ కూలీలకి నిర్వ్యాపకం కాదూ! ప్రతీ దేశమూ యంత్రాలలో మునిగి తేలుతూంటే, మీగ్రామ సంఘాలవారు బయలుదేరి అసలు యంత్రాలే వద్దంటా రేమిటి? వాళ్ళంతా విమానాలమీద అంతరిక్షానికి ఎగిరి పోతూంటే మనం కుమ్మరిపురుగుల్లాగ దొలుచుకొని దొలుచు కొని పాతాళం అడుగు చూస్తున్నాం.

వాసు : గ్రామసంఘాల ఉద్దేశాలు మీరు పూర్తిగా గ్రహించలేదు. యంత్రాలన్నీ మూసివేసి పల్లెటూళ్ళని కార్ఖానాల క్రింద తయారు చెయ్యడం మా ఉద్దేశం ఎన్నటికీ కాదు. గ్రామస్థులు చేతితో చేయగల పనుల కెన్నటికీ యంత్రాలు వాడకూడదు. యంత్రమనేది మనిషికి సహాయకారిగా ఉండాలి కాని, మనిషి యంత్రానికి దాసుడు కాగూడదు. ఏభయియేళ్ళ క్రిందట గ్రామస్తులలో ఉండే చురుకుదనం, తెలివితేటలు ఇప్పుడు నేవు చూశారా?

కృష్ణా : ఏమయి పోయాయంటావు?

వాసు : గ్రామస్తులలో ఏమాత్రమయినా తెలివితేటలున్నవాడిప్పుడు పట్నంచేరి పోతున్నాడు. సుఖాని కిమరుగు తున్నాడు. ఏ ఉద్యోగమో చేసుకొని పింఛను పుచ్చుకున్నా కయినా తిరిగీ తన గ్రామం చేరుకొని దానిని బాగుచేదామనే అభిమానం లేదు.

కృష్ణా : లేకేమిలే ! ఇప్పుడు కొందరు మహాపురుషులు బయలుదేరి గ్రామాలలో పంచదార ఫాక్టరీలు పెట్టిస్తున్నారు కాదూ!

వాసు : మరేం ! అక్కడికావృత్తి పడగొట్టి రైతును మూలనపట్టం చేయడానికి ! బెల్లంపండించి ఎన్నోకుటుంబాలు బ్రతకకుండా పన్నిచ్చుకుంటూ పంచదారెందుకూ మనకి ? ఇలాగే ఒక్కొక్క వృత్తే మనగ్రామస్థులు మరిచిపోతే మీ రన్నట్లు పాతాళమేగతి.

కృష్ణా : అయితే, నాగరిక ప్రపంచమంతా కొత్తకొత్త సాధనాలు కనిపెట్టి, వాయువేగమనోవేగంతో ముందుకు సాగుతూంటే, మనం ఒక్కొక్క శతాబ్దమే వెనక్కిపోయి ఇక్ష్వా కులలో చేరిపోవాలంటావేమిటయ్యా ?

వాసు : దేశంలో ఎన్నిపరిశ్రమలు నశించాయో మీ రే మైనా చూశారా ? నీలిమందు పరిశ్రమ పోయిందా ? కమ్మరి వాళ్ళ పరిశ్రమ చచ్చిందా ? బిందెలుచేసే కమ్మరి జర్మనీ ఇత్తడిరేకు కొంటున్నాడా ? లక్కపరిశ్రమలు, లక్కగాజులు పోయి గాజుముక్కలువచ్చాయా ? కొండపల్లి బొమ్మలు, నక్క పల్లి లక్కసామానుకీ బదులుగా జపానుబొమ్మలు బొమ్మల కొలువులలో సింహాసనా లలంకరిస్తున్నాయా ? తివాసీనేత అడుగంటిందా ! అజంతాచిత్రాలకి వేసిన రంగులపాళ్ళు ఏదారి కనుక్కోగలడో అడగండి ! చివరికి ఆడదానికి కుంకంతయారు చేసుకోడం చేతగాక తిలకం విసర్జించడం నాగరికతకి చిహ్న మైంది.

కృష్ణా : మొత్తంమీద యంత్రాలు కూడా వృద్ధికావాలని అంగీకరిస్తావా ?

వాసు : ఆహా ! వేలకొలదీ ప్రజల జీవనం పడగొట్టే యంత్రాలు తప్ప తక్కినవన్నీ వృద్ధికావలసినదే ! అచ్చు యంత్రాలుండాలి. వసంతకి శస్త్రసామగ్రి తయారుచేసే యంత్రాలుండాలి. మన చేతులతో తయారుకాని అత్యవసర మయిన వస్తువులకన్నిటికీ యంత్రాలు ఆవశ్యకమే! బట్టలమరలు, నూనెమరలు, ధాన్యపుమరలు ఎంతమాత్రమూ ఉండకూడదు.

కృష్ణా : ఇప్పుడింకేమీ ఫర్వా లేదోయి ! ప్రభుత్వమే పూనుకున్నారు. గ్రామ పునర్నిర్మాణానికి.

వాసు : నిజమే ! కాని ప్రభుత్వప్రణాళిక సమగ్రాలేదు. అది సమగ్రా ఉండాలంటే ప్రతిప్రభుత్వపు ఉద్యోగికీ పింఛను యిచ్చేటప్పుడు గ్రామాల్లో నివసించే షరతుమీద ఇవ్వాలి. జడ్జీలు, డాక్టర్లు, ఉపాధ్యాయులు, ఇంజనీర్లు పింఛను తీసికొని గ్రామాల్లో నివసిస్తే వారికావృద్ధాప్యంలో సుఖమైన గ్రామ జీవనం గ్రామకళ్యాణానికా ఒక సోపానం.

కృష్ణా : చాలా గొప్ప ఆలోచనే చేశావు.

వాసు : పోనీ ! గ్రామస్తులయినా ఉన్నభూములలో పంట వృద్ధిఅయే శాస్త్రీయమైన పద్ధతులు నేర్చుకోరు కదా ? ఇంకా మనదేశానికి జావానుండి చక్కెర, ఆస్ట్రేలియానుండి గోధుమలు, బర్మానుండి బియ్యమూ దిగుమతికావాలా? జావాలో ఎకరానికి 65 టన్నులు చెరకు పండుతూంటే మన దేశంలో ఎకరానికి 35 టన్నులా? జపానులో ఎకరానికి 150 రూపాయలు

రాబడిఅయితే మనదేశంలో ఎకరానికి 25 రూపాయల ఆదాయమా?

కృష్ణా : ఏంచెయ్యమన్నావు? దరిద్రం! రైతుకి భూవసతి లేదు. సాధనసంపత్తిలేదు. యంత్రసామగ్రిలేదు.

వాసు : సోమరితనంపోతేం యంత్రమేదైనా కనిపెడితే దరిద్రం వదలిపోదా. ఈ బియ్యేలు, ఎమ్మేలూ, పాసయి గోళ్ళు మీటుకుంటూ కూచునే నాయనమ్మలు గ్రామాల్లోకి రాకూడదూ?

కృష్ణా : వస్తేమాత్రం వీళ్ళేం నాగలిపట్టుకోవాలా, గొప్పు తవ్వాలా, కలుపుతియ్యాలా?

వాసు : భేషజాలు, సరదాలు వదలిపోయి, శరీరకష్టం నీచమనే అభిప్రాయం పోతే అన్నిపనులూ చేస్తారు. పోనిండి! చదువుకొన్న ప్రతీమనిషీ తనతోటివాళ్లకి పదిమందికి చదువు చెప్పడానికి కంకణం కట్టుకొంటే ఒక్క ఏడాదిలో దేశంలో నిరక్షరత్వమంతా నశించిపోదూ?

కృష్ణా : సరే! నీప్రణాళిక బాగానేవుంది కాని, గుండుసూది మొదలు మరఫిరంగీవరకు చిత్రవిచిత్రమైన వస్తువులు గుట్టలుగుట్టలుగా యంత్రసహాయంవల్ల తయారయి అతి చవకగా లభిస్తూంటే, గ్రామాల్లో తయారయిన నీ మోటువస్తువులకి చలామణీ ఎలాగ?

వాసు : అక్కడే దేశభక్తికీ త్యాగానికీ కార్యక్షేత్రం. అతిసన్నని విదేశీవస్త్రాలు అతిచవకగా లభిస్తూంటే, మీరు మోటుఖద్దరు ధరించలేరూ? కేవలం, కాంగ్రెసులో పదవికి

అర్హతకోసమే కడుతున్నారా? దానిలో త్యాగం లేదూ? దేశాభిమానం లేదూ? అలాగే ప్రతిఆంధ్రుడూ ఆంధ్రదేశపు వస్తువులని ప్రోత్సహించాలి. ఆంధ్రదేశంలో తయారయిన ఏవస్తువయినా ఎంత నాటుగా ఉన్నా, ప్రాణపదంగా అభిమానించాలి. ఇది నా ఆంధ్రసోదరుని పరిశ్రమ, దీనికి వెలయిచ్చి పోషించాలి; అనే అభిమానం రగుల్కొనాలి. ఆంధ్రదేశపు వస్తువుండగా, ఆంధ్రేతరవస్తువు వాడేవాడికి ఆంధ్రుడనిపించుకోడానికి అర్హత లేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రపు ఎల్లలు దాటిన ప్రదేశమంతా మనకి పరదేశం క్రిందే లెఖ్ఖ.

కృష్ణా : ఏమిటీ! గుజరాతూ మాంచెస్టరు ఒకటేనంటావా? నీదృష్టిలో?

వాసు : రమారమీ అంతే!

కృష్ణా : [ఆవేశంతో] హిందూదేశం అవిభాజ్యమనీ, ఆంధ్రమాత భరతమాతకు ప్రతికనీ నువ్వంగీకరించవన్నమాట! పొరబడుతున్నావు నువ్వు! ఒక్కసారి సింహావలోకనం చేసుకో! ఆంధ్రులు పూజించే రాముడు కృష్ణుడూ ఆంధ్రులా? ఆంధ్రులు సేవించే కాశీరామేశ్వరాలు ఆంధ్రప్రాంతాలా? ఆంధ్రభాషకి తల్లిభాషయిన సంస్కృతం ఒక్క ఆంధ్రులసొత్తా? సంస్కృతంలో ఆదికావ్యాలు వ్రాసిన మహాకవులు ఆంధ్రదేశీయులా? దేశమంతా నిండిఉన్న హిందూమతం కేవలం ఆంధ్రులదేనా? నీ ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమం వంగీయుల వందేమాతర ఉద్యమానికి అనుకరణం కాదూ? పొరపడకు! భారతదేశంఅంతా ఒక్కటి; అవిభాజ్యం; భారతీయులంతా ఏకోదరులు. ముందు భారతీయుడవు, తరు

వాత ఆంధ్రుడవు అనుకో.

వాసు : (ఆలోచనాయత్తుడై ఉంటాడు) ఆగండి:- ఒరిస్సా నివాసులయిన ఆంధ్రుల అగచాట్లు వింటారా? పాతికయేళ్ల యిరవై సంవత్సరాల నివాసయోగ్యత ఉండి ఆ రాష్ట్రంలో ఆస్తిపాస్తులు లేనివారి సంతతికే ఉద్యోగాలకి విద్యాసంస్థలకి ప్రవేశార్హత తట! అమెరికాలో నీగ్రోలను, ఆఫ్రికాలో భారతీయులను ఇంతకంటె గౌరవంగాచూస్తున్నాము. ఇదే నావిశాలదృక్పథం! సహోదరులయితే మాత్రం ఎవరికుటుంబాలు వారు చక్కబెట్టుకో వద్దా! మనప్రయత్నాన్ని నిరోధించి, మనమంటేను సానుభూతిలేని ఇతరభాషలవారికైనా మనకుపయోగం లే!

వసంత : నేనేదో పనుండి వాసుకి కబురంపిస్తే మీరికి వాదానికి దిగేరేమిటి? నాన్నగారూ! మీకు వేళయింది భోజనం చేసిరండి!

కృష్ణా : వాసూ! నువ్వుకూడా లేపవోయి భోజనానికి.

వాసు : క్షమించాలి. మా రైతుసోదరులంతా మాయింటి వద్ద కనిపెట్టుకొని ఉన్నారు. మానాన్నగారితో మాట్లాడి మళ్ళా కొంతసొమ్ము తీసుకొని పోవాలని వచ్చాను. సునేజ్జు గారికి కబురుకూడా పంపాను.

కృష్ణా : సరే! వసంత ఏదో మాట్లాడుతానంటూంది కాస్త సేపు ఉంటావు కామా!

[కృష్ణారావు ఇంట్లోకివెళతాడు. వసంత విచారగ్రస్తురాలై ఉంటుంది]

వాసు : వసంతా ఎందుకూ? దుఃఖమెందుకూ?

వసంత : నువ్విలాగు పాడైపోతూంటే దుఃఖంకాక ఏముంది!

వాసు: [చిరునవ్వుతో] పాడైపోయానంటావా? మహోత్తర

మైన దేశసేవకి నాజీవితం అర్పించాను. ఈసేవారథం ఉత్తమ పథంపట్టింది. ఆ రథానికి నా జీవితం ఒకచక్రం. నీజీవిత మొక చక్రం. నా జీవితచక్రం బిగించాను. నీ జీవితచక్రాన్నికూడా అమర్చగలిగితే రథం చకచకా నడుస్తుంది!

వసంత: మనం ప్రతిరోజూ ఖులాసాగా కలుసుకుంటూ ఉంటామనీ ఊసుపోతుందనీ అనుకొన్నాను.

వాసు: చక్కా చూ భాగ్యవరంవస్తే కావలసినంత కాలక్షేపం. ఆ రైతులు, వాళ్ల జీవనం, ఆ అమాయికత్వం, అజ్ఞానం, ఓహో! చేసికొద్దీ తరగని పనుంది.

వసం: మహారాజా అని సనవిచేసుకుంటే మరొకటి తన్న మన్నాడట. నువ్వు అగ్రికల్చరిస్టువి కనుక నీకది సరదా కాని, నావైద్యశాస్త్రమంతా అక్కడేంచెయ్యను?

వాసు: పల్లెటూళ్లలో ఎంత అనారోగ్యం, ఎంతకుళ్ళు! వాటినన్నిటినీ ఆరోగ్యమయిన గ్రామాలు చేయువచ్చును. ఆ ప్రజల ఆరోగ్యరక్షణకు తోడ్పడవచ్చును.

వసం: చూస్తూఉండగా నీకింత పల్లెటూరిపిచ్చి పట్టుకుందేం? ఆసూట్లూ హాట్లూ, ఫాషన్లూ ఎక్కడికిపోయాయి? నవమన్మథుడిలాగు ముద్దొస్తూఉండే అందమంతా ఎక్కడికిపోయింది? కూలివాడిలాగా, రైతువాడిలాగా ఆపాటలు, వేషం, నాకేం నచ్చలేదు సుమీ!

వాసు: ఆజీవనంలో నీకు రుచి తెగలలేదు. పల్లెటూరంటే స్వర్గం. ఆ ప్రకృతిసౌందర్యం ఎంత మనోరంజకంగా ఉంటుంది. అక్కడి ప్రజలజీవనం వాళ్ళదరిద్రమూ చూస్తేమాత్రం కళ్ళంట

రక్తపుచుక్కలు కారుతాయి. హృదయం బరువెక్కిపోతుంది

వసంత : మన అమెరికా ప్రయాణం?

వాసు : అది వెనకపడ్డట్టే!

వసంత : అబ్బా! ఇంక నిన్ను విలేజికి వెళ్ళనివ్వను. [వాసు చెయ్యిపట్టుకొని] నాకిక్కడేమీ తోచలేదు సుమీ! ఊళ్ళోఅంతా ఏమనుకుంటున్నారో విన్నావా? మన ఇద్దరికీ మారేజి అయిపోయిందనే ఊళ్ళో రూమరు!

వాసు : పిచ్చిప్రపంచం!

వసంత : నువ్వింక ఏమనుకున్నా వెళ్ళనివ్వను. నువ్వు, నా వాసువి. నువ్వు పల్లెటూళ్ళో కూర్చుంటే నేనిక్కడ బ్రతకడమెలాగ? నేను వదలను. ఎలా వెళతావో చూస్తాను కానీ! [వాసు చేయి పట్టుకుంటుంది]

వాసు : అందుకే రాకూడదూ అక్కడికి! గ్రామనిర్మాణ కార్యక్రమంలో నాకు చేదోడు వాదోడుగా నీవంటి విజ్ఞానవంతురాలుంటే నాకెంత ఉత్సాహంగా ఉంటుంది!

శా॥ బాలార్కప్రభసోక సంబుజములన్ బాలించుచో గన్వ్రాలీ
లీలన్ బూర్ణవికాసముం గని జగశ్శ్రీయంబు గావించు నా
లీలన్ దానవపాణిసంఘటితసుశ్రీలిచ్చి, ఈజన్మలం
ధాత్రీసేవకు నర్పితంబుగ నొనర్పంజెల్లదే! నెచ్చెలీ॥

[జాలిగా] మాగ్రామం వస్తావా?

వసంత : [పెడమొగం పెట్టి] నేనా! జన్మలో రాను.

వాసు : అయితే రథం ఒంటిచక్రంతో నడపవలసిందే?

వసంత : ఏమంత ఖర్మంవచ్చింది? హాయిగా మహాసౌఖ్యం అనుభవించడానికి పెట్టిపుట్టిన్నీ, సుఖాన్ని ఉన్నప్రాణాం

దుఃఖాన్ని పెట్టుకోమని ఎవడు చెప్పాడు? ఆపిచ్చిపాటలు పాడు కుంటూ, ఈవేషంతో ఊరంతా తిరుగుతూంటే నాకు చాలా కష్టంగా ఉంది చూడడానికి !

వాసు : నీవిటో అభిప్రాయభేదం! ఎవడివెర్రి వాడి కానందం.

వసంత : నువ్వు మరి వెళ్ళొద్దు!

వాసు : అది నాజీవితం !

వసంత : నేనెంతచెప్పినా తృణీకారమే ? నన్నువిడిచి వెళ్ళి పోతానంటావు, నిన్ను నేనెలాగ విడిచిపెట్టగలనూ ! ఎలాగు మరచిపోగలనూ !

వాసు : ఇదిగో ! నాకతిప్రియమైనవస్తువు. నాజ్ఞాపకార్థం ఉంచుకో ! [కొయ్యదువ్వెనతీసి యిస్తాడు]

వసంత : ఇదేమిటి ?

వాసు : కొయ్యదువ్వెన. విలక్షణమయిన కాంతులు ప్రసరించే నీమృదువైన నీలాలకలు దీనిసంపర్కంచేత మరింత శోభిస్తాయి.

వసంత : ఛీ ! నాఖర్మం కాలిందా ఏమిటీ ? కొయ్యదువ్వెనట ! వీధిలో ముష్టెత్తుకొనే ముండకూడా ఇలాంటిదువ్వెనతో దువ్వుకోదు. [దువ్వెన విసిరివేస్తూ] నీమీద ఇంత ఆశపెట్టుకొన్నందుకు తగిన శాస్తిచేశావు. మంచిగౌరవం చేశావు. ఇంత నికృష్టంగా చూసి అవమానిస్తావనుకో లేదు.

వాసు : నీ అజ్ఞానంచూచి జాలిపడడంతప్ప నే నేం చెయ్యగలను! ఈ దువ్వెన నాకు ప్రాణపదం. [దువ్వెన ఆప్యాయంగా తీసుకొని] మరి వెళతాను.

వసంత : కోపంవచ్చింది కాబోలు. వెధవదువ్వెన నీకు ప్రాణపదమా ? నాకంటే ప్రాణపదమా ?

వాసు : [వసంత బల్లమీదనున్న విదేశీదువ్వెన తీసి దానిని కొయ్యదువ్వెనను రెండుచేతుల్లో పట్టుకొని పరకాయిస్తూ]

గీ॥ ఆంధ్రులధనంబు హరియించు నన్యదేశి
వస్తు వెంతటి నవరత్నభరితమైన,
ఆంధ్ర కార్మిక సోదరహస్తనిర్మి
తంబయిన కొయ్యదువ్వెన దరి తృణంబు ॥

(విదేశీదువ్వెనను వసంతబల్లమీదికి నిర్లక్ష్యంగా విసరివేసి, తన ఆంధ్ర రాష్ట్రపటం తీసుకొని వాసు వెళతాడు. వసంత నిర్విణ్ణురాలై చూస్తూ ఉండిపోతుంది.)

ఏడవ రంగము

శ్రీపురంలో వీధి, సమయము ఉ॥ గం॥ 10-30 లు.

(వసంత ఇంటినుండి వాసు తిరిగి వెళుతూండగా రామం ఎదురుగా వస్తాడు)

వాసు : గోపాలంగారు ఊళ్ళో ఉన్నారేమో కనుక్కున్నావా?

రామం : ఉన్నారు. రేపు ఉదయం వారు భాగ్యవరంవచ్చి, ఇదివరకు పెట్టిన ఖర్చుకు ఎంతపని జరిగిందో తనిఖీచేస్తారట.

వాసు : నాన్న గారితని చేతిలో పట్టికీలుబొమ్మ అయిపోయారు. సరే ! నువ్వింత ఆలస్యం చేశావేమీ ?

రామం : చాలా సేపయింది బయలుదేరి. దారిలో వెంకి కనబడి గోల పెట్టింది.

వాసు : ఏ వెంకి ?

రామం : మనయిల్లులో పని చేస్తూంది. ఆమె పెనిమిటి ఎక్కడో తోటమాలిగా ఉన్నాడట. ఆ తోటయజమాని అతన్ని చావకొట్టేడట. మంచంపట్టి లేవలేకుండా ఉన్నాడు. అతని పనికూడా తీసేశారు. దానిగోల వింటూంటే ఆలస్య మయింది.

వాసు : దేశంలో బీదవాళ్ళకు దిక్కూ-మొక్కూ లేదు. ఇదే ధనికుడయితే వెంటనే సర్టిఫికేటుతీసి ఫిర్యాదుచేస్తాడు.

రామం : ఆమెగోల వింటూంటే మహాకష్టమనిపించింది. నేనేమి చెయ్యడానికీ అసమర్థుణ్ణి. ఆమె పెనిమిటి దెబ్బలుకూడా చూశాను. ఒళ్ళంతా కమిలిపోయి గాయాలు. ఆ మహానుభావుడెవరోకాని గొడ్డును బాదినట్టు బాదాడు. తమరు పూనుకొని సహాయం చెయ్యడం చాలా అవసరం.

వాసు : సరే! ఈరాత్రివరకూ ఉంటాంకాదూ! సాయంత్రం డాక్టరు వసంతాబాయిని తీసుకొనివెళ్ళి చూపించుదాం. చికిత్సా చేయించవచ్చును. సర్టిఫికెటు తీసుకొని కేసూ పెట్టించవచ్చును. రా ! పోదాం.

[నిష్క్రమించారు]

తెర

ఎ ని మి ద వ రం గ ము

ప గ టి వే ళ

కర్మ : (వీధిసీను-కర్మవీరుని సంచారము)

పాట : మతభేదంబుల-స్థితిభేదంబుల
గతమును మరచి-కన్నతల్లికై
అతులితమగు జీ-వితమర్పించి
అంధ్రరాష్ట్రమే-ఆశయమనరా॥ ఆంధ్రమాతృ

సీ॥ మగధసామ్రాజ్యసీమలం నీసితచ్ఛత్ర
ముక్తాఫలచ్ఛాయ మునుగునాడు,
ఆ కళింగోపాంత మందు నీకంఖాణ
ఖురధూళి కెలసంది గుటియునాడు,
కర్ణాటరాజ్యరంగముల నీకవులను
బ్రహ్మరథంబులు పట్టునాడు,
తంజాపురోద్యానకుంజమ్ములందు నీ
సంగీతమధుధార పొంగునాడు,

అతిభయంకరశౌర్యధైర్యప్రసక్తి
రసవశంకరనాగరరాగశక్తి
ఏకమై, పాకమై, ప్రవహించినట్టి
ఆయఖండప్రభావ మేమాయెనమ్మ॥ [రాయప్రోలు]

[వెళతాడు]

తొమ్మిదవ రంగము

సమయం సా॥ గం॥ 5:30 లు

(శ్రీపురగం ఊరిబయట తోటమాలి అప్పన్న ఇంటిసమీపం మోటారుచప్పుడు, వసంత, వాసు రామం-ప్రవేశం.)

వసం : వాసూ ! పొద్దల్లాపోయి చీకటి పడుతూంటే ఇప్పు డెక్కడికింకా ఇలా తీసుకుపోతున్నావు ?

వాసు : రామం ! ఎక్కడుందోయి, అతని ఇల్లు ?

రామం : దగ్గరకు వచ్చాశాం. నేనువెళ్ళి చూచి వస్తాను. తమరిక్కడే ఉండండి.

వాసు : సరే ! వెళ్ళి వేగం రా ! (రామం వెళతాడు)

వసంత : పిల్లిని చంకబెట్టుకొన్నట్లు ఇతను కూడా ఉండా లేమిటి ఎక్కడబడితే అక్కడ ?

వాసు : అతనిమీద నీకెందుకంత ఆగ్రహం ?

వసంత : అదేమిటో ! నాకంటికతడుడీసెంటుగా కనబడడు. అతనికి మాటనేర్పుకూడా ఉన్నట్లు కనబడదేం ? నిర్లక్ష్యం పెంకితనం కావలసినంత !

వాసు : అతన్నిగురించి నీ అభిప్రాయం మార్చుకోవాలి. మానవసేవ అతనికి ఉగ్గుపాలతో పట్టారు.

వసంత : ఇతడు నీకు బ్రదర్నంటాడేమిటి ?

వాసు : ఇతన్ని నేను సోదరునికంటె హెచ్చుగాచూస్తాను. మాఅమ్మ పోయినతరువాత ఇతనితల్లే నన్ను పెంచింది. ఆమె చనిపోయేటప్పుడు ఇతన్ని నా చేతుల్లో పెట్టి అప్పగించింది. సేవాదీక్షలో ఆంజనేయు డితనికి తీసికట్టు.

వసంత : నీదగ్గిర అతివినయంగాఉంటాడు గనుక ! అయినా అతనికంత చనువిచ్చి నెత్తిమీద పెట్టుకుంటావేం ? రాక రాక రానేవచ్చాంగదా ! హాయిగా సముద్రం చల్లగాలిలో తిరుగకుండా, ఈ కాస్తసేపైనా అతడు లేకుండా ఉండ(ఫ)కాబోలు.

వాసు : అదుగో ! అతడు మెల్లిగా లాంతరు పట్టుకొని వస్తున్నాడు.

వసంత : వస్తున్నాడూ ? అప్పుడే ! నావేపు చూడడూ !

(వాసుభుజంమీద చెయ్యవేస్తుంది. వాసు తప్పించుకొని "రామం !" అని కేకవేస్తాడు)

వసంత : ఇంతేకాదూ ? నీగుణం చూస్తున్నానులే !

రామం : (ఒక గడ్డిలాంతరుతో ప్రవేశించి) అతడే వస్తున్నాడు.

వాసు : మంచంమీదనుంచి లేవలేని స్థితిలో ఎందుకు వస్తున్నాడు ?

రామం : ఎంతచెప్పినా వినలేదు. బాబుగారి నిక్కడకి శ్రమపెడతానా అని తనేమెల్లిగా దేకుకుంటూ వస్తున్నాడు.

వసంత : అసలు కేసేమిటి చెప్పు ! వాసూ !

వాసు : ఇతడు నాకు ముఖ్యమైన స్నేహితుడు. ఇతనిని పాపం ఎవరో గట్టిగా కొట్టారట. నువ్వు చికిత్సచేసి కేసుపెట్ట డానికి సర్టిఫికేటు ఇవ్వాలి.

[అప్పన్న దేకుకుంటూ వచ్చి వాసుకి సాష్టాంగపడతాడు. వాసు అప్పన్నకి నమస్కరిస్తాడు]

అప్పన్న : బాబ్బాబ్బాబు రచ్చించాల, దిక్కుమాలినోణ్ణి. ఒట్టి పచ్చిని బాబూ ! తమ ఎంగిలి మెతుకులు తిని బతికేవోణ్ణి. [కాళ్ళు పట్టుకుంటాడు]

వాసు : లే ! తప్పు ! ఫర్వాలేదు, లే ! డాక్టరు అమ్మ గారు వచ్చారు. వారికాళ్ళు పట్టుకో !

అప్పన్న : (వసంత కాళ్ళమీద పడి) అమ్మ ! అమ్మ ! దయ సేసి నారా ? జరంతో ఒల్లు పేలిపోతున్నాది. జెబ్బలు కదపనేను. ఇటుండటు ఒత్తిగిలితే పానాలుపోతాయి. కంటికి కునుకట్టదు. కాళ్ళకి దెబ్బలు తగలనేదేమో, ఇలాదేక్కుంటూ తమ పాదాలకాడి కొచ్చినాను.

వాసు : నువ్వట్టే మాట్లాడకు. చాలానీరసంగా ఉన్నావు. శోష వస్తుంది.

అప్పన్న : అమ్మన్నా ! సచ్చిపోనాను. గుండెల్లో నొప్పి—
(వెనక్కి పడిపోతూంటే వాసు వెళ్ళి అప్పన్న వీపుకి తనశరీరం ఆంచి పట్టుకొని కూర్చుంటాడు. రాముం వెంటనే వెళ్ళి ఆసరా ఇయ్యగా వాసు తప్పుకొని లేస్తాడు.)

వసంత : వీడా నీ ఫ్రెండ్ వాసూ ?

వాసు : అవును. మానవజాతంతా ఒక కుటుంబమనే నా భావన.

వసంత : ఎవరో ఫ్రెండంటే, ఇంకా ఏజెంటిల్మనో, ఏరిచ్ మానో (Rich man) మనకు తగిన కేను కదా అనుకున్నాను.

వాసు : జీవితకాలంలో పనంటే ఎరగక, సోమరితనం వల్ల రోగాలు తెచ్చుకొనే ధనికులకేనా నువ్వు డాక్టరువి. విశ్రాంతి లేకుండా పాటుపడినా కడుపునిండా కూడుదొరకక దరిద్రంవల్ల రోగపీడితులయే బీదలకి నువ్వు డాక్టరువి కావన్నమాట !

వసంత : ఎక్స్క్యూజ్ మి ! (Excuse me) ఇల్లాంటి

స్లమ్స్ (Slums) లోను గుడిసెలలోను నేను ట్రీట్ చెయ్యలేను సుమా!

వాసు : ధనాకర్షణతో బాటు దాక్షిణ్యం కూడా నీవృత్తి ధర్మంలో ఒక భాగమనుకొన్నాను. నీకు ధనమే ప్రధానమైతే నీ యిష్టంవచ్చిన ఛార్జీ చెయ్యవచ్చును.

వసంత : ఇది మరింత ఇన్సల్టూ! ఇలాంటి డర్టీ ఫెల్లోస్‌కి ఈహాట్సులో ట్రీట్ చెయ్యమని నన్ను తీసుకొచ్చావుగదా! నీకిదేమయినా మర్యాదగా ఉందా? నన్ను ఫూల్ చెయ్య డానికి తీసుకొచ్చావా? ఈగుడిసెలంట తిరగడం చూస్తే రేపు రెస్పెక్టబుల్ పీపుల్ ఎవరేనా మళ్ళా నన్ను పిలుస్తారా? నీకు మాత్రం ఇదేం గౌరవం? ఎవడినో పట్టుకొని వాడు నీకు ఫ్రెండంటావు!

వాసు : ఇతనికి తిండిలేదు. గుడ్డలేదు. శరీరమంతా అస హ్యంగా ఉంది. బాగా గాలి వెలుతురు వచ్చే ఇల్లులేదు. ఇంట్లో దుర్వాసన. కడుపులో ఆకలి మంటలు రేగుతున్నా జీవితమంతా చీకటి. ఈ దురవస్థకి నీహృదయం కరగలేదూ? దరిద్రనారాయణుడు నీకళ్ళముందు తాండవం చెయ్యలేదూ? స్త్రీసహజమైన కరుణరసం కొంతయినా నీ హృదయంలోలేదూ? స్వీయసుఖమే పరమోద్దేశమనీ జీవితాదర్శమనీ అనుకొనే వాళ్ళకి నే నేం చెప్పేది!

వసంత : వాడిని పట్టుకొని అతడు అతను అని అనుకున్నం చడమేమిటి? ఆనమస్కారాలు చెయ్యడమేమిటి? పల్లెటూళ్ళో పడిపోయి సెల్ఫ్‌రెస్పెక్టు కూడా చంపుకున్నావేమిటి? నీ

హాదాకి తగిన డిగ్నిటీ ఏదీ ? ఆర్ యు రియలీ గెటింగ్ మాడ్ ? (Are you really getting mad?)

వాసు : నీదృష్టిలో నేనేకాదు ప్రపంచమంతా పిచ్చిగా కనబడవచ్చును. అయితే ఇతనికొక సర్టిఫికెటుకూడా ఇయ్య డానికి వీలు లేదన్నమాట !

వసంత : సర్టిఫికెటూ ! ఇంపాసిబుల్ ! ఏడి వెనకాల కోర్టుకిపోయి సాక్ష్యాల కెవరుతిరుగుతారు? నీకు హాడీకి వయస్మై శ్రమ తీసికోవాలనుంటే చక్కా గవర్నమెంటు హాస్పటల్ కు పంపు. అదీ నాసిన్సియర్ అడ్వైజ్. నామాటవిను. నీడిగ్నిటీ నిలబెట్టుకో !

అప్పన్న : అమ్మ ! అమ్మ ! పానాలు పోనాయి. సచ్చిపో నాను. మరి బతకనేను.

రామం : ప్రస్తుతం ఈబాధ తగ్గడానికి ఒక ఇంజక్షన్ —

వసంత : (See that) సీడట్! చూశావా! అతను అలాగే మాట్లాడుతాడు.

వాసు : పోనీ ప్రస్తుతం బాధ తగ్గడానికి ఒక ఇంజక్షన్ ఇవ్వడానికి వీలులేదూ ?

వసంత : ఐసే ! (I say) వాసూ ! నువ్వునన్ను అల్లరి పెట్ట డానికి తీసుకొచ్చావేమిటోయి? నన్ను అవమానించడమే పని పెట్టుకొన్నట్టుంది. మాలాళ్ళకీ మాదిగాళ్ళకీ ట్రీట్ చెయ్యడానికి నేనా దొరికాను నీకు ? న్యూసెన్సు ! ఇక్కడ నేనొక్కక్షణం ఉండలేను. కావలిస్తే అతన్ని తోడిచ్చి ఇమీడియట్ గా వాడిని హాస్పటిల్ కి రిమువ్ చెయ్యి. నేను R. M. O. కి లెటర్ ఇస్తాను వెంటనే అడ్మిట్ చెయ్యమని.

వాసు : వసంతా ! నీకింత విపరీతపు టూహాలుంటాయని ఎప్పుడూ అనుకోలేదు. మాలవాడు మనుష్యులలో లెఖ్ఖ కాడూ ? ధనవంతుడయినా, కిరస్తాన లో చేరినా మాలవాడు గొప్పవాడవుతాడా ? బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యానికి ప్రధానమంత్రిగా ఉండిన లాయడ్ జార్జిని పెంచిన మేనమామ చెప్పులుకుట్టుకు బతికాడు. సోవియట్ రాజ్యాన్ని పాలిస్తూన్న రష్యానియంత స్టాలిన్, జోళ్ళుకుట్టుకునే కుటుంబంలో పుట్టాడు. ఆదిపురాణం రామాయణం వ్రాసిన వాల్మీకి హరిజనుడు. ఇక్ష్వాకువంశానికి పురోహితుడయిన వశిష్ఠుని భార్య అరుంధతి మాతంగి. నువ్వేదో పెద్ద కాంగ్రెసువాది కుమార్తెవు గనుక ఇతన్ని సోదరుడిలాగ చూసుకుంటావని ఆశించాను. నీకు కనికరం కలగలేదు. మానవత్వం వికసించలేదు. వంచేస్తాం !

రామం : ఆకారులో మెల్లిగాపడుకోపెట్టేసి గనక్క మోటు ఆసుపత్రికి వెంటనే తీసుకుపోతే.........

వసంత : ఐసీ ! నీపేరెవరో నాకు తెలియదు కాని నీకీ ధోరణిలో మాట్లాడవద్దని మాత్రం వార్నింగు ఇస్తున్నాను వాటీజ్ దిస్ ? షీయర్ ఇన్సల్టు ! (What is this ? sheer insult!) వాసూ ! మనం పోదాం రా !

వాసు : నీకు తొందరగా ఉంటే నువ్వు వెళ్ళవచ్చును. అనవసరంగా నిన్నిక్కడికి తీసుకొనివచ్చి శ్రమయిచ్చినందుకు క్షమించు. ఇతనికేదో దారిచూస్తేగాని నేను రాడానికి వీలు లేదు.

వసంత : వాడికేం ఫర్వాలేదు. హీ విల్ బి ఆల్ రైట్ (He will be alright) నువ్వు రద్దూ!

వాసు : నువ్వు అతన్ని ముట్టుకోనేనా ముట్టుకోలేదు చేతితో ఒక్క-క్షణం నాడి అయినా చూడకుండా అతని వచ్చిన ఫర్వాలేదంటున్నావు, నీకున్న ధైర్యం మాకెలాగుంటుంది?

వసంత : ఈ లెఖని నువ్వెంతమందికి హెల్పు చెయ్యగలవోయి ? పెద్దకబుర్లు చెప్పుతావు కాని.

వాసు : ఏదో అవకాశం ఉన్నంతమట్టుకు.

వసంత : అయితే నువ్వు రావన్నమాట ! రావు కాదూ ! నీవుద్దేశం నాకు తెలిసింది. నన్ను నిజంగా ట్రీటుమెంటు కే తీసుకొచ్చావా ? ఈవిధంగా అమర్యాదా చెయ్యడానికికాని. బోధపడింది. ఇది రెండవసారి. (వెళుతుంది)

(వాసుకూడా ఆమె వెనుక వెళ్ళి టాక్సీడ్రైవరుతో మాట్లాడివస్తాడు)

వాసు : రామం ! ఆటాక్సీడ్రైవరుతో చెప్పాను. వసంతని దిగబెట్టి వెంటనే వస్తానన్నాడు. ఆటాక్సీలో పడుకోబెట్టి ఇతన్ని హాస్పిటల్ కి తీసుకు వెళదాం !

అప్పన్న : (స్పృతెగచి) అయమ్మేంటి బాబు ! ఆయమ్మని సూడగానే నాపానాలు పోనాయి.

వాసు : ఏమిా ?

అప్పన్న : నన్ను సంపేసిన బుగతగారి కూతురేకాదండి ఆయమ్మ !

వాసు : ఏమిటి? కృష్ణారావుగారు! సామ్యవాది! దేశంలోని దరిద్రించూచి సహించలేని దయార్ద్రహృదయుడు ! హరిజన సేవకు కంకణం కట్టిన కాంగ్రెసు వాది! ఆయనే! ఆయనేనా నిన్నుకొట్టారు?

అప్పన్న : ఆబాబేనండి. రేపు పండుగనగా ఆ ఇంటికెళ్ళి ఏమయినా ఇప్పింసండి బాబూఅని అడుక్కున్నాను. గుమ్మం తొక్కొద్దని కిందికి గెంటేసినాడు. పండుగనాడుపొద్దున్నే తోట్లో కొచ్చి ములంకాడలు నేవు, పువ్వులు నేవు, అన్ని దొంగతనాన్ని అమ్ముకుంతావా అని కర్రట్టుకొని తెగబాదేసినాడు. కడుపు గడనకపోతే ఓ కానిడబ్బు అడుక్కుంటాం గాని దొంగతన మెందుకు బావ్ !

వాసు : ఆహా ! ఊహాతీతంగాఉందే ఈకపటనాటకం ! ఈ వన్నె కాంగ్రెస్ వాది ! ఈదీనరక్షకి డాక్టరు !

రామం : స్వంతవిషయం గనుకనే అమ్మగారంత తొందరగా పారిపోయారు.

వాసు : రామం ! హాస్పిటల్ లో ఇతనికారోగ్యం కలిగే వరకూ ఎవరినైనా తోడియ్యాలి. మన వెంకటరెడ్డి ఉంటే బాగుండును.

రామం : ఇక్కడికేవస్తారు మన రైతుసోదరులు. భోజనాలయాక ఇక్కడ కలుసుకోమని చెప్పేవచ్చాను.

వాసు : (అప్పన్నతో) నీపే రేవరమ్మా !

అప్పన్న : అప్పన్నగోడు బావ్ !

వాసు : చూడు అప్పన్నా ! నువ్వు బాగా ఆరోగ్యం కలిగేవరకూ ఆసుపత్రిలో ఉండు! మా రైతు సోదరుడు వెంకటరెడ్డిని నీకు తోడిస్తాం ! ఆరోగ్యం కలిగిన తరువాత నువ్వూ నీ కుటుంబమూ మా భాగ్యవరం రండి! అక్కడే కాపురం ఉండవచ్చు. నీ జీవనానికి లోటులేకుండా సదుపాయం చేస్తాను.

అప్పన్న : సిత్తం బాబూ! బతికున్నన్నాళ్ళు తమ సెప్పులు మోసుకొంట బ్రతుకుతాం ! మీరాగులాపోళ్ళుచి.

(వెంకటరెడ్డి రైతులు వస్తారు.)

వాసు : వెంకటరెడ్డీ ! మనమీరాత్రే వెళ్ళాలి కాదూ !

వెంక : తెల్లారిఝామున కొత్త సెరుకుగానుగెత్తాలని సెల విచ్చినారు.

వాసు : అవును. అదీగాక ఉదయమే మేనేజరుగారు మన గ్రామం వచ్చి తనిఖీ చేస్తారట.

రామం : తమరు వీరిని తీసుకొని భాగ్యవరం వెళ్ళండి. నేనూ వెంకటరెడ్డీ ఇతన్ని కార్లో తీసికొనివెళ్ళి ఆసుపత్రిలో చేర్పిస్తాము. వెంకటరెడ్డి ఇతనికి తోడుగా ఉంటాడు. నేను వెంటనే వచ్చి దారిలో తమరిని కలుసుకుంటాను.

వాసు : వెంకటరెడ్డీ ! ఏమంటావు ?

వెంక : తమ సెలవే ! నన్నడగాలా ?

వాసు : చూడూ ! ఈపదిరూపాయలూ నీదగ్గరుంచుకొని అతనితిండికీ, కొనవలసిన మందులకీ ఖర్చుపెట్టు. (రెడ్డికి నోటు ఇస్తాడు. కారు చప్పుడు వినబడుతుంది) కారు వచ్చినట్లుందే! నలుగురూ సాయంపట్టండి. (వాసు అప్పన్న కాళ్లు పట్టుకుంటాడు. అప్పన్న తప్పించుకొని)

అప్పన్న : ఒద్దు బాబూ ! తమరు పెబువులు. (వాసు పాదాలు కళ్ళకద్దుకొని) నానిలాగే మెల్లిగా జేకొంటస్తాను. గుండె నొప్పి కాస్తసద్దుకుంది. బాబూ ! ఉండుండి, యెన్నలోకొక్క పోటు పొడిచేస్తాది; దీనితల్లిసిగ్గోసిన నొప్పి.

(అప్పన్న జేకుతూ వెళతాడు. అందరూ వెంట వెళతారు.)

రామం : నేనువెళ్ళి ఇతని భార్యకి ధైర్యంచెప్పి వచ్చేస్తాను. పాపం ! జ్వరంతో లేవలేకుండా పడుకుంది.

వాసు : వెళ్ళు వెళ్ళు! అవసరమయితే ఆమెనుకూడా హాస్పిటల్లో చేర్చుదాం.

(రామం వెనక్కి వెళతాడు.)

అప్పన్న : పుణ్యాత్మున్ని మింతే బావ్ ! రెక్కాడితే కాని డొక్కాడదు. సూసినారా ! ఇంటిల్లిపాదిమీ పడిపోనాం, తింవరుమాత్రం ఎంతకని సేస్తారు.

(వెళతారు)

తెర

పదవరంగము

సమయము రాత్రి గం|| 8-30 ని.

(శ్రీపురంనుండి భాగ్యనగరంవెళ్ళే దారి. కర్ణకఠోరగీతాలతో వాసు, శైతులు, రామం ప్రవేశం. జానకి తలవిరబోసుకొని ఏడుస్తూ భయంతో వెనక వెనక చూస్తూ పరుగెత్తివచ్చి వాసు కాళ్ళమీద పడుతుంది.)

జానకి : నన్ను రక్షించరూ ! రాక్షసి ! నన్ను చంపేస్తుంది.

రామం : ఎవరమ్మా ? ఎవరు భయంలేదు. భయపడకు.

జానకి : అదిగో! ఆసానిది. నన్ను బలవంతంచేసి.........

(నీలాచలం పరుగెత్తివచ్చి వీరినిచూచి ఆగిపోతుంది, జానకి చెయ్యిపట్టుకొని)

నీలా : ముండా ! ఇంకెక్కడకెళతావు ! రా !

వాసు : ఆ అమ్మాయి చెయ్యి విడిచిపెట్టండి !

సీలా : ఏటీ? మీాఅధార్టీ యేటి ? (జానకితో) పద ! పద! ఇంటికిపద ! యీాపు పెట్లగొట్టగలను.

వాసు : ఎందుకోసం కొట్టడం ?

సీలా : సెప్పినట్టినకండా ఇంట్లోంచి పారిపోస్తుందా ? దారుణం !

వాసు : అమ్మాయీా ! ఆమె చెప్పినట్లు వినకుండా ఎందుకు పరుగెత్తి వచ్చావు ?

జానకి : నన్ను బలవంతం చేస్తూంది చూడండీ ! ఎవరో రెడ్డిని తీసుకువచ్చి, అతనిదగ్గర ఆడమంటుంది. నన్ను బల వంత.గా గదిలోకి తోసేసి తలుపుగొళ్ళెం పెట్టేయుడానికి చూస్తూంటే తప్పించుకొని, పారిపోచ్చానండీ !

వాసు : రామం ! ఇదేదో విచిత్రంగాఉంది. (సీలావలంతో) ఈఅమ్మాయి మీా కేమవుతుంది ?

సీలా : ఏమవుతుందా ? ఏమవుతుంది! ఎత్తేస్తే ఏకుసెక్క లవుతుంది. కూతురవుతుంది.

వాసు : మీా రెవరు ?

సీలా : మేమా ? మేమెవరిమైతే మీా కేం ? మీాపరిచ్చ లేంటి మాకు ?

వాసు : మీారెవరో చెప్పకూడదూ ?

సీలా : మేము కళావంతులం!

రామ ? ఈ అమ్మాయి మీాకడుపున పుట్టినదేనా ?

సీలా : మాకులంవాళ్ళకి కడుపునపుట్టడం ఎక్కడో ! ఇంత చిన్నపిల్లప్పటినుండీ పెంచి, దగ్గరుంచుకొని, ఆటాపాటా

మప్పుతూ, ఇన్నాళ్ళూ పెంచి పెద్దదాన్ని చేశానుగదా, దీనికి అదాత్తుగా ఈయినాశకాలమేమిటా ?

జానకి : నన్ను చిన్నప్పటినుంచీ నువ్వు పెంచావా? (వాసుతో) ఇరవై రోజులక్రిందట మాయింటిల్లిపాదిమీ పదిరూపాయల టిక్కెట్టులో తిరపతియాత్ర వెళ్ళామండీ ! తిరపతి టేసన్‌లో మావాళ్ళంతా అడావిడిగా రైలెక్కిపోయారు. నేనెక్కకుండా రైలు వెళ్ళిపోయిందండీ ! నేను ఏడుస్తూ కూర్చుంటే, ఇదిస్నీ ఇంకో బ్రాహ్మణుడూ వచ్చి, మావాళ్ళని తెలుసుననీ, మా యింటికి దిగబెడతామనీ చెప్పి ఈ ఊరు తీసుకొచ్చారండీ! మా వాళ్ళు ఇదిగో వస్తారు అదిగో వస్తారని చెప్పి ఎంతపని చేసిందో! చూడండీ ! (ఏడుస్తుంది)

రామం : మీ తల్లితండ్రులు యేవూరిలో ఉంటారు ?

జానకి : కాకినాడదగ్గర రామయ్యపేట మాది. మా నాన్న గారు పౌరోహిత్యాలు చేస్తారు.

వాసు : నీకు వివాహమయిందా, అమ్మా !

జానకి : లేదండీ ! ఈ మాఘమాసంలో చేదామని మా వాళ్ళు అన్నిప్రయత్నాలు చేసుకున్నారు.

వాసు : వయస్సుకురాని శుభ్రమైన బ్రాహ్మణకన్యను దొంగతనంగా తీసుకొనివచ్చి వ్యభిచారవృత్తిలో దింప బోతున్నావా ?

సీలా : చిన్నపిల్లేం? మాయింటిదగ్గర ఈ ముద్దైని పెద్దమనిషి అయిందికాదూ ? ఏభయిరూపాయలు ఖర్చుచేసి సంబరం చేశాం గదా !

వాసు : రామం! నువ్విప్పుడే బయలుదేరి ఈ అమ్మాయిని వారి గ్రామం తీసుకొనివెళ్ళి ఆమె తల్లిదండ్రుల కప్పగించిరా!

సీలా : మధ్యని మీకేంటీ? మీకేమిటి? యేళ్ళాకోళ్ళా లేటి? మా గోస మీకెందుకు? మా పిల్లని విడిచిపెట్టండి.

వాసు : రామం! ముందుగా ఈ అమ్మాయిని తీసుకొని నువ్వు పోలీసుస్టేషనుకు వెళ్ళు! కన్యాచౌర్యం చేసినందుకు, కులస్త్రీని కులటవృత్తిలో దింపుతున్నందుకు, ఆమెపై పోలీసు కేసు పెట్టించి, ఈమెచేత వాజ్మూలమిప్పించు! (జానకితో) అమ్మా! ఇతడు వచ్చి మీ వాళ్ళకు నిన్ను అప్పచెపతాడు. నిర్భయంగా ఇతనితో వెళ్ళు.

[జానకి నమస్కరిస్తుంది. జానకి రామం ఒకవైపు వెళతారు. వాసు రైతులు ఇంకోవైపు వెళతారు. సీలా చలించినిర్ఘాంతపోయి చూస్తూ నిలబడిపోతుంది.]

గోపా : (ప్రవేశం.)

సీలా : ఇంతసేపూ ఎక్కడ అణగారిపోయావు? సమయానికి లేని బాకాలన్నట్లు ఇప్పుడెందుకూ రావడం?

గోపా : నేను చాలా సేపాయివచ్చాను. ఆమూలనిలబడి ఈ సంగతంతా చూస్తున్నాను.

సీలా : బాపనపిరికి! మూల దాగోడమేమిటీ? వాళ్ళు కొడతారని భయం!

గోపా : ధైర్యంలేక కాదే! ఆతడెవరో తెలుసునా? మా పొప్రయిటరుగారి కొమారుడు వాసుదేవరావు. అతనికంట పడడమే నేను!

సీలా : అవ్వ! అవ్వ! ఎంతపని జరిగిపోయిందీ! నేనతని

కంట పడిపోయేను నాబతుక్కాల ! నువ్వెంతంటే నువ్వెంతని ఎదిరించాను కూడాను.

గోపా : నీ అమాయికత్వం పడిసినట్టే ఉంది. నీ మీద కేసుపెట్టి నిన్ను ఖైదులో పెట్టించేడానికి చూస్తున్నాను.

నీలా : అమ్మో ! నన్ను ఖైదులో పెట్టేడానికే! మరెలాగ?

గోపా : దానికి తగిన పన్నాగం నేనూ పన్నతాను. ఇంక ఇతడు ఆట ఎలాగ ఆడుతాడో చూస్తాను గాదూ ?

నీలా : నాకేమిటి దారి ? నాబతుకు నడివీధిలో పెట్టేస్తారా ?

గోపా : నేతన్నాను కానబే ? ఇలాంటి వాళ్ళనెంత మందినో లొంగదీసి కాళ్ళమీద పడేలాగు చేశాను. ఇతన్ని ముప్పతిప్పలాపెట్టి మూడుచెరువులనీళ్లూ తాగించకపోతే నా పేరు గోపాలం కాదనుకో ?

నీలా : నిజంగానేనా ? (గోపాలం చేతిలో చెయ్యివేస్తాను)

[వెళతారు.]

తెర

పదునొకండవరంగము

[కర్మవీరుని సంచారం, సమయము ఉదయం గం॥ 8 లు]

కర్త : పాట : ఆంధ్రకార్యమూ, ఆంధ్ర తేజమూ
ఆంధ్రరాజ్యమూ, ఆంధ్ర శిల్పమూ
ఆంధ్రకవిత్వము, ఆంధ్ర గానము
ఆంధ్రుపవయితే, నిలుపుము ధా ॥ఆంధ్ర మాతృ॥

సీ॥ కృష్ణాతరంగపంక్తిన్ ద్రొక్కి తుళ్ళింత
నాంధ్రనౌకలు నాట్యమాడునాడు,
ఇంటింట దేశిసాహిత్యదీపములతో
నాంధ్రతేజస్సు రాపాడునాడు
సుకుమారశిల్పవస్తు ప్రపంచమునందు
ఆంధ్రనైపుణి పంతమాడునాడు
సమదసేనావ్యూహ జయపతాకలక్రింద
నాంధ్రపౌరుషము చెండాడునాడు

చూచి, సంతోషమున తలలూచి, గర్వ
మూచి, ఆ ప్రపుత్రీపుత్రులందఱు
శాంతి; అందాక లేదు విశ్రాంతి మనకు
కంకణవిసర్జనలకిది కాలమగునె॥ [రాయప్రోలు]

[వెళతాడు]

పంద్రెండవరంగము

(సమయము ఉదయము గం॥ 9 లు.)

(శ్రీపురంలో లక్ష్మీపతి ఇల్లు, గోపాలం కుర్చీమీదకూర్చొని టేబిలు మీద వ్రాసుకుంటూ ఉంటాడు. గోపాలం-కోటు, పాగా, కళ్ళజోడు, లక్ష్మీపతి ప్రవేశం. లాంగుకోటు, పాగా, నెరుస్తూన్నమీసం, కళ్ళజోడు, చేతికఱ్ఱ, వయస్సు 55 సం॥ పైగా)

గోపా : (లేచి) మన వకీలుగారింట్లో బారసాలట, మంచి రకం, రెండు బెల్లపుదిమ్మలు పంపించమని వారి గుమాస్తా కబురంపాడు.

లక్ష్మీ : అయితే మంచిరకం ఏదో పంపించు. తప్పుతుందా ఏమిటి?

గోపా : అబ్బాయిగారు మంచిరకం బెల్లం తయారుచేయిస్తున్నారు. పంచదారరంగు, అమిత తియ్యదనం, అందులోవి పంపిద్దాం !

లక్ష్మి : అవును, ఇట్టు నిన్న వెళ్ళి వాడిపని చూచి వచ్చావు కాబోలు, ఎలా ఉంది ?

గోపా : ఏమిటో దానిగురించి ఏమీ అడక్కండి.

లక్ష్మి : ఏమీ ? ఏమిటి సంగతి ?

గోపా : ఆచెరువులో మూడువేలు పోసేశారు. నాకంటికి వెయ్యిరూపాయల పనయినా కనిపించలేదు. ఈ పెద్దచదువులు చదువుకొన్న వాళ్ళకి పనిరావిడా ఏం తెలుస్తుంది ? పెర్షియన్ వాటర్ వీల్ [Persian water wheel] అని కొత్తరకం ఏతాంబకటి తెప్పించారు. అదిమాత్రం కొంత ఉపయోగంగా ఉంది. కొత్తరకం నాగళ్ళు చాలావచ్చాయి. మొత్తం వీటి క్రిందే అయిదువేలు అయింది.

లక్ష్మి : మతిపోతూందా ఏమిటి చెప్మా వీడికి ?

గోపా : ఒక్కసారి తమరు వెళ్ళి చూడవలసింది.

లక్ష్మి : ఎక్కడ తీరుబడి? తెల్లారిలేస్తే కోర్టులతో సరిమనకి.

గోపా : ఎడ్లుమాత్రం బాగాబలుస్తున్నాయి. పదుహేను జతల ఎడ్లు.

లక్ష్మి : మావాడికి ఉద్యోగమయితే మన ఇళ్ళు గుర్రాలశాలే అన్నాడట. అలా ఉందీచదువు ఇప్పటికంతా అయిదువేలు అయిందా ?

గోపా : ఇంకో అయిదుకూడా కలపండి.

లక్ష్మి : ఏమిటీ ! పదివేలు పెట్టేశాడూ ? ఒక్క గ్రామానికే ? అయితే భూములు నుళ్ళా కొనుక్కున్నట్లే అయింది.

గోపా - తమరు ఎండనక, వాననక తిండితిప్పలు లేకుండా నాబోంట్లో అని కూడబెట్టినదంతా సద్వినియోగం కావద్దూ ? డబ్బుమాట కేమిగానండి, ఆ రైతువాళ్ళని వెనకేసుకొని వాళ్ళతో పాటలు పాడుకుంటూ పర, బొరిగ పట్టుకొని ఆయన పొలంపాటు పడుతూంటే నాకు మహాకష్టమనిపించిందండి చూడ్డానికి.

లక్ష్మి : పార బొరిగ పట్టుకొని పొలంపాటే ? నిజంగానే ?

గోపా : అక్షరాలా ! నేను కళ్ళారా చూస్తేనే ! రామ ! రామ ! రోజుకి రెండురూపాయలు పుచ్చుకొనే కూలివాడైనా అంతపాటు పడడు.

లక్ష్మి : నాపరువుప్రతిష్ఠా గంగలో కలపడానికి పుట్టాడు వీడు. ఇంతసొమ్మెందుకిచ్చావు వాడికి ?

గోపా : ఆయనికి కావలసిన సొమ్మిమ్మని తమరు ఆర్డరు వేశారు. తనకు కావలసినసొమ్ము అడిగి ఆయన పట్టుకువెళ్ళుతున్నారు. తమరెంతో వారూ అంతేనాకు. మధ్యనినేనవణ్ణి అడ్డుపెట్టడానికి ? నేనేమాటన్నా తండ్రికీ కొడుక్కీ మధ్యని పోరటు పెట్టానని వాదు నాకా ?

లక్ష్మి : అయింది ఎలాగా అయింది: ఒక తలమాసినవాడు దివాలా తీసి ఎగేశాడనుకుందాం. ఇకముందుమాత్రం కానీ ఇవ్వక ఇక్కడికిపని చాలను చెప్పు!

గోపా : తమనోట ఆమాట వస్తే నాకు ధైర్యమే! ఇక ముందు ఎర్రని యేగాని ఇస్తే ఒట్టు.

లక్ష్మి : [దగ్గుతాడు]

గోపా : దగ్గుతున్నావేమిటి ?

లక్ష్మి : వారం రోజులాయి పేచీచేసి దగ్గుకూడా పట్టుకుంది. రాత్రులు తెల్లవార్లూ మేలుకోవడమే కదా!

గోపా : అజీర్ణం బాధ తగ్గినట్లేనా ?

లక్ష్మి : అది అలాగే ఉంది. అన్నహితవు బొత్తిగా తగ్గిపోయింది.

గోపా : ఆమధ్య తరుచుగా కోర్టుపనిమీద పట్నంవెళ్ళినప్పుడు తమకా అరవభోజనం పడింది కాదు.

లక్ష్మి : ఏమితింటేనేం నిద్రా ! రుచా ? శుభ్రతా ? వృత్తి మాలకూడు !

గోపా : మాలకూడంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. అబ్బాయిగారక్కడ మాలకుటుంబం ఒకటి చేర్చారు. వాళ్ళనీయన కౌగలించుకు తిరగడం; ఒకటేమిటి అక్కడిసంగతులడక్కండి !

లక్ష్మి : ఏడిసినట్లే ఉంది. ఆనరసింహశాస్త్రిగారు మళ్ళా ఉత్తరం వ్రాశారు.

గోపా : ఏమంటారు ?

లక్ష్మి : పదహారువేల కట్నానికీ ఒప్పుకున్నారు. పిల్లకట్టు తప్పిపోతుందని, వెంటనే చేసెయ్యాలనీ తొందర ! శ్రోత్రియ కుటుంబం; అగ్రహారీకులు !

గోపా : వారికి అబ్బాయిగారి సంగతి తెలిస్తే చిక్కే! ఈయన పొలంపాటు, కూలిపని, మాలాళ్ళని కౌగలించుకొని తిరగడం చూస్తే వారు పుంజాలు తెంపుకు పారిపోతారు.

ఇంతకీ ఇక్కడ కృష్ణారావుగారి అమ్మాయిని చేసుకోడానికి మాట ఇచ్చారట !

లక్ష్మి : ఏకృష్ణారావు ? నాన్‌కోపరేషనతనా ? అతనిదగ్గ రేముంది ? అంతా సున్నచుట్టేశాడే !

గోపా : ఆఅమ్మాయి ఇక్కడ డాక్టరు. ప్రాక్టీసుచేస్తూంది. ఇప్పుడు ఆవిడగడనే ఇంటికాలక్షేపం.

లక్ష్మి : ఆ అమ్మాయిని మావాడు పెళ్ళాడుతాడూ? అదేం పెళ్ళయ్యా ? ఆవిడ కెన్నేళ్ళుంటాయి ?

గోపా : సాతికేళ్ళయినా లేకపోతే మెడికలు ఎలాప్యాసవు తుందీ ?

లక్ష్మి : బాగానే ఉంది ఇంకో పదేళ్ళు పోనీకూడదూ! ఇప్పుడేమంత తొందరొచ్చింది పెళ్ళికి ? నేను బ్రతికుండగా మాత్రం రజస్వలానంతర వివాహం చెయ్యను. నా అనంతరం ఎవడెలాగపోతే నాకేంకావాలి. మావాడిని రేపో యెల్లుండో రమ్మని కబురుపెట్టు ! పదహారువేలూ కట్నమిచ్చే బంగారు లాంటి సంబంధమొస్తే, గోచీపెట్టుల్తాడూ లేని కృష్ణారావు కూతురినా చేసుకుంటాడు ?

గోపా : ఈ పట్టున అబ్బాయిగారువచ్చి తమకు అసరాగా ఉండడం అవసరమే ! తమకు శరీరంరుగ్మతతో చేరిపోయింది. ఇంకతిరగలేరు ఈ పాటికి ఆయనవచ్చి నాలుగువ్యవహారాలు చూసుకొని ఏ భూమి ఎక్కడుందో, ఏపత్రంఎవరిదో తెలుసు కొని పనిలోకి అందుకుంటే తమ ప్రాణాని కెంతసుఖం!

లక్ష్మి : ఈమాటు ఘట్టిగా చెప్పేస్తాను. పదివేలూ తగలేసి మాలకూడు తింటూ, గొప్పుతవ్వడం వత్తాం తొక్కడం నేర్చుకోడానికా ఈ కోయంబత్తూరు చదువు? వద్దు వద్దని శత పోరితే విన్నాడా? ఆ యోగిగారితో వెళ్ళి ఆదేశమంతా తిరిగి వచ్చాడు.

గోపా : ఇదంతా ఆ రామం నుప్పద లేనండి. అతగాడీ ఊరికి ఛోటాగాంధీ.

లక్ష్మి : రామాన్ని నేనే వెళ్ళమన్నానులే. తోడుగా ఉంటాడని! వెళ్లాడయ్యా! దేశమంతా చూచివచ్చాడు. దానికేం! వచ్చాక పోనీ, చదువుకొన్నవాడుగదా వ్యవసాయం బాగుచేస్తాడేమో అని నేనాశపడితే, డబ్బంతా తగలేసి ఇదా వీడు చేస్తున్న పని?

గోపా : ఈపాటికి ఆ యన్నింటిదగ్గరుంచి తమరు కొన్నాళ్ళపాటు శ్రద్ధగా మందు పుచ్చుకొని విశ్రాంతి తీసుకుంటే బాగుండును. ఏముంది నాచేతిలో పడితే నాలుగువ్యవహారాలు ఒక్కపూటలో మప్పేస్తాను. జబ్బుగా ఉన్నప్పుడైనా తండ్రిని కనిపెట్టుకపోతే మరి కొడుకెందుకు?

లక్ష్మి : నీపాత్రిజ్ఞత మావాడికుంటే ఇక కావలసిందేమిటి? నీపాత్రిజ్ఞత మావాడికి తల్లక్రిందులా తపస్సుచేసినా రాదు. ఏదావాకి ఎప్పుడు పాయిదావో, ఏనోటు ఎప్పుడు కాలదోషం పడుతుందో, ఏ ఆస్తి ఎప్పుడు వేలానికి వస్తుందో, ఇదంతా నీకు కరతలామలకం గదా!

గోపా : తమకు భోజనానికి వేళయింది, లెండి.

లక్ష్మి : ఏంభోజనం! ఒక్కమజ్జిగా అన్నంతప్ప ఇంకేవీ కడుపులోకి వెళ్ళదు.

గోపా : మంచిడాక్టరుని చూసి ఏర్పాటుచేస్తాను. శ్రద్ధగా మందుపుచ్చుకోండి.

లక్ష్మి : ఈ పుష్యమాసం పోనీకూడదూ? శూన్యమాసం!

గోపా : అయ్యొచ్చేదాకా అమ్మా వాళ్ళు ఆగుతుందా? మునపటికీ ఇప్పటికీ చాలా నీరసపడిపోయారు. మాటకూడా లోయేట పడింది.

లక్ష్మి : అయితే ఏదో మంచిరోజు చూడు! పోతాను. కాస్త మజ్జిగాఅన్నం పిసుక్కొని తాగి సాగోరాలి.

గోపా : అబ్బాయిగారిని రమ్మని కబురంపుతాను.

లక్ష్మి : [ఇంట్లోకివెళుతూ] పంపు పంపు! కట్టుదిట్టంచేసుకొని ఆ సంబంధం స్థిరపరచుకోవాలి. ఆలస్యమయినకొద్దీ ఒక్కొక్క సంబంధమూ తేలిపోవడమే! [వెళతాడు]

గోపా : అలాగేమరి! అమ్మగారొస్తే అన్ని ఆటలూ కడతాయి. (వీధిలోకి వెళ్ళిపోతాడు)

తెర

పదుమూడవరంగము

[సమయం ఉదయం 10 గంటలు]

(భాగ్యవరంలో వాసు పారిశ్రామిక శాల. రైతులు, ముఖ్యంగా వెంకటరెడ్డి, వీరన్న, అప్పన్న ఉంటారు. చాపలల్లడం కొబ్బరితాళ్ళు పేనడం నూలు తీయడం మొదలగు చేతిపనులలో నిమగ్నులై సంభాషిస్తారు)

వెంక : మనం పాతికేళ్ళనుంచీ బాబుగారి బూములు కని పెట్టుకున్నాం గాని యీ పాటిపంట ఎన్నడూ సూడలేదయ్యా. మా గొప్ప పని సేయించేసినారు పెబువులు.

వీరన్న : ఆరికేటి పట్టిందిరా ! లచ్చాధికార్లు ! కాలుమీద కాలేసుకు కూకోనేకేటి ? మనతో పాటు ఎండనక, వానక పనిసేస్తున్నారుగందా, ఆరు పాదం మెట్టబట్టే బూదేవి పిలిస్తే పలికినాది.

వెంక : యీరన్నా ! బాబుగారు నేత్తో పారట్టుకుంటే నావొల్లు సచ్చిపోనాదిరా ! ఆరిపాదాలట్టుకొని బతిమలాడు కొన్నాను. బాబో తమరు పారట్టుకోవద్దంటే ఆమారాజింటేనా ? ఆరి ఊరెల్లాలంటే రానూబోనూ పదికోసులూ నడకే కదా మారాజు.

అప్పన్న : బాబుగారిది మాజాలిగుండె. ఆరికి ఈళ్లూ ఆళ్లూ అన్నమాటేనేదు. నన్ను బతికించినారు కారా పెబువులు ! రెండుపూటలకే నయమై పోనానే !

వెంక : ఆరు దేవుడులాటోరే ! దేవుడయితే యీరికంటె ఎక్కువేటి? ఎన్నెన్ని యిసిత్రాలు నేర్పిస్తున్నారో సూసినారా?

వీరన్న : బట్టలు సూడవోయి ? ఎన్ని రకాలు నేయిస్తు

న్నారో ! మఃఊళ్ళో యీారబసవన్నా ఆళ్ళూ మగ్గాలు తొంగుడున్నాయని పట్నాలంట పోనారా? ఆళ్ళంతా మళ్ళా ఇక్కడికే ఒచ్చేసినారు. ఇప్పుడొల్లమాలినపని.

వెంక : మామ్ముత్తవ్వకాడనుంచీ మూలపడిపోయిన రాట్నా లన్నీ పైకి తీయించినారు కారా బాఁయ్య !

వీర : బట్టలమాటకేంగాని తుంగసాపలు తివాసీలు సూసి నావోయి ఏంసిత్రంగా ఉన్నాయో !

వెంక : ఆరు సేయించే పనుల కద్దూపద్దూ ఉందటోయి ! తాటినారెట్టి కంచెలు సేయించడమేటోయి ! ఏనాడయినా యిన్నామోయి !

వీర : అన్నిటికంటె యిసిత్రం జనపనారతో తెల్లని కాగి తాలు సేయించేస్తున్నారు ! కుంపికోడి మాయ మరిబాబు గారికాడ డెక్కాడదే !

వెంక : నాకు కాకాలు ఒచ్చేసినాయి. మాఅబ్బాయి గుణింతమే పట్టేసినాడు.

వీర : అప్పన్నా మరి నువ్వుకూడా సదువుకోవోయి.

అప్ప : ఏనాడు యింటావోటా నేదు నన్నాసదుగులో నెట్టకండి బావ్ !

(వాసు చేతిలో ఉత్తరాలతో ప్రవేశం. అందరూ లేచి నమస్కరిస్తారు)

వాసు : అప్పన్నా ! అలా ఎడంగా కూర్చుంటావేం ? దగ్గరకి రా ! (అప్పన్న వాసు దగ్గరగా కూర్చుంటాడు)

వెంక : మాయిళ్ళల్లో మాసెడ్డ గోసగా ఉంది బాబు ! తమరెన్ని సెప్పినా మాయాడోళ్ళు మాపాణాలు తినేస్తున్నారు. ఈ మాలాడితో తిరుగుతున్నామని.

వాసు : ఈ కులభేదం అంతరిస్తేనేగాని దేశానికి ముక్తి లేదు. కులాలెంతమాత్రము సంఘాలుకావు. బ్రాహ్మలోక సంఘం, కోమట్లోకసంఘం, శూద్రులోకసంఘం, మాలలోక సంఘం అనుకొనే రోజులు పోవాలి. గ్రామమంతా ఒకటే సంఘం! ఒకటేకుటుంబం! గ్రామానికే వ్యక్తిత్వం! తెలిసిందా?

వెంక : నిజఁవేనా ! నాను బేపిని పెంచుతున్నానుకానూ! బేపి పాటి సెయ్యడేటీడు ?

వాసు : మనకి ఇక ఇంజనీరు పశువులడాక్టరు వస్తున్నారు.

వెంక : ఎవరుబాబు ఎక్కడనుంచొస్తున్నారు ?

వాసు : ఇప్పుడే ఉత్తరాలు వచ్చాయి ! పించను పుచ్చుకొని గ్రామసేవయందభిమానమున్నవా రెవరయినా దయ చేసి వస్తారేమో తెలియజేయవలసిందని పత్రికలలో ప్రకటించాను. ఇద్దరు వస్తున్నట్లు వ్రాశారు. మనమంతా శ్రమపడి వారికి శుభ్రమైన ఇళ్ళు తయారు చెయ్యాలి.

వెంక : మనకి ఎదుళ్ళున్నాయండి. తాటాకు సెలవయితే కొట్టిస్తాను.

వాసు : ముందు దిట్టంగా బెందడితో గోడలుపెట్టించాలి. కిటికీలు బాగా పెద్దవి పెట్టాలి. గోడలు ఎత్తుగా ఉండాలి. ఇంటికీ ఇంటికీ మధ్య చాలా దూరముండాలి. అన్నట్లు మీ వీధుల్లో మురికంతా పొలాల్లోకి పోయేలాగ కాలువలు తవ్వించారా ?

వెంక : ఓ ! తవ్వేసినామే ! సూసుకోండి బాబూ !

వాసు : ఇళ్ళదగ్గర ఏమాత్రమూ నీరు నిలవకుండా చుట్టూ ఎత్తు చేసుకున్నారా ?

వెంక : ఓ! సేసుకున్నాం బాబూ! ఇప్పుడెక్కడా తమదయ వల్ల కంపునేదే ! ఒక్క దోమకూడా నేకుండా పోనాయి.

వాసు : వీధులన్నీ శుభ్రంగా తుడుచుకుంటున్నారా ? చెత్త దూరంగా తీసుకుపోతున్నారా?

వెంక : బాబుగారికి మాసెడ్డ అనుమానంరా ! తమరు మా ఊరాదికొచ్చి దరియాప్తు సేయించండి బాబూ ! మాకోసం సెపుతూంటే సేసుకోక మాకేం వొల్లు కొవ్వెందేటి ?

వాసు : మీరంతా మరబియ్యం పూర్తిగా మానేసి నట్లేనా ?

వీర : ఓ ! పెతీయింట్లోనూ తెల్లారితే స్తే రోళ్ళూ రోకళ్ళూ కొయ్యతిరగళ్ళూ తెగసప్పుడే ! మా ఆడ దీనూలు తీసింది సిత్తగిస్తారా ? [వడుకునూలు యిస్తాడు]

వాసు : (నూలుచూస్తూ) భేష్ ! పొందూరు సరుకులాగుంది. చేతిలో ఇంతపని పెట్టుకొని మనం అనవసరంగా దరిద్రమనుభ విస్తున్నాం ! రైతుకి వ్యవసాయపుపని లేనప్పుడు ఈ చేతిపనులు చేసికోవడంవల్ల ఎంతలాభమో బోధపడుతూందా ? ఈ కార్యక్రమం లేకుండా ఆంధ్రరాష్ట్రం వచ్చినా నిరర్థకమని వాదిస్తాను.

వెంక : తమరేటి గారిడీ సేసినట్లుగా ఈ ఒక్కసాలులోనే మూడింతలు పంట పండించేసినారు. ఇలాగుంటే బాబుగారి సిస్తెప్పుడూ బకాయే పడదు.

వాసు : బకాయిమాట మీ రెత్తుకో నక్కర లేదు. మీరు కష్టపడి ఎక్కువపంట పండించినప్పుడు అది మీకు ముదరా యివ్వడం న్యాయం.

వెంక : దివ్వెట్టి మొక్కినా ఈ బాబుకే మొక్కాల ! నిజంగా రైతోళ్ళపాలిటి దేవుడే పోరా !

వాసు : అప్పన్నా ! నువ్వు తోళ్ళు పదునుచెయ్యడం, జోళ్ళుకుట్టడం నేర్చుకోరాదూ !

అప్ప : సిత్తం ! తమదయవల్ల కాంత జవసేరింది గనక అలాగే సేతాం.

వెంక : అదేటి ! సిన్నబాబొచ్చేస్తున్నారు. ఆయమ్మని కూడా తీసుకొచ్చేస్తున్నారేటి ? (రామం, జానకి ప్రవేశిస్తారు)

వాసు : ఏంరామం ! ఏమయింది ? ఈఅమ్మాయిని తిరిగీ తీసుకొచ్చేశావేమిటి ?

రామం : ఈమె తల్లిదండ్రులు పరమఛాందసులు. 'కులం చెడిపోయింది; వేశ్యాగృహంలో ఉంది; అక్కడే రజస్వలా అయింది' అని ఇంకా ఏమిటేమిటో అనుమానాలు పడి ఎంత నచ్చచెప్పినా చేరతీశారుకారు.

వాసు : అయితే ఈమెచెప్పినది నిజమన్నమాట !

రామం : ఈమె చెప్పిన ప్రతిఅక్షరమూ నిజము. ఆఖరుకి ఈమె తల్లిగారు మెత్తపడి అంగీకరించి భర్తని ఒప్పించడానికి చూశారు. ఆయనకి నిష్ఠలు కడిగే ఆచారం. "కులంలో వెలి వేస్తారు; పనికిరాదు; ఈ పిల్ల ఎప్పుడు తప్పడిపోయిందో అప్పుడే చచ్చిపోయిందని నిశ్చయించుకున్నాం; ఇప్పుడెందుకు మళ్ళా మాకీచిత్తక్షోభ; మీరే కులంవారో; మీకు ఈపిల్లకి ఏమిసంబంధంకలిసిందో" అని నామీద కూడా అనుమాన

పడడం మొదలెట్టారు.

వాసు : ఎంత కాఠిన్యం ! ....మరి. గత్యంతరం ?

రామం : మనకి ఆలోచనక్కరలేదు. ఈమెనేమో శుల్కం పుచ్చుకొని అమ్మడానికే ఇంతకాలం పెళ్ళిచేయకుండా ఉంచారట. ఇప్పుడాదురాచారం తప్పింది. ఈ అమ్మాయిసంగతి చెపుతూంటే చుట్టూ జనంమూగి అందరికీ తెలిసిపోబట్టిగాని, రహస్యంవీలయితే చేరదీసేవారేమో ! ఈమెకూడా అంతకఠినులయిన తల్లిదండ్రులవద్ద ఉండేకంటె మానరక్షణచేసిన తమ సన్నిధానాన్ని ఉండడమే గౌరవప్రదంగా భావిస్తున్నది. అందుచేత మన కుటుంబంలో ఉంచుకోడమే కర్తవ్యం.

వాసు : చాలా సంతోషం. రా అమ్మా! నువ్వు స్వేచ్ఛగా నీయిష్టం వచ్చిన పని చేసుకో !

వెంక : ఈ యమ్మపేరేటి బాబూ ?

రామం : జానకీదేవి.

వెంక : సీతామ్మ వోరన్నమాట. మనం రాములవోర్ని నూడాలం.

వీరన్న : సిన్నబాబుపేరు రాములోరే గందా !

వాసు . రామం ! ఇవాళ రైలు ఆలస్యంగా వచ్చిందా ! ఇంతసేపయిందేం ?

రామం : రైలు వేళకేవచ్చింది. తోవలో కొంతపరాభవం జరిగింది.

వాసు : అదేమిటి ?

రామం : రాత్రి రెండుగంటలకే కైలుదిగాం. అర్ధరాత్రి వేళ ఇక్కడికి యక్కాయకీనిరాడానికి వీలులేక డాక్టరు వసంతా బాయిగారింటికి వెళ్ళాం. అరగంటసేపు నోరు నొప్పిపెట్టేలాగ పిలిచినా తలుపు తీయలేదు. ఆఖరుకి తలుపు తీశారు కాని ఒక్క క్షణమైనా మేమక్కడుండడానికి వీలులేదని పొమ్మన్నారు.

వాసు : కారణం ?

రామం : నావంటివాడికి తనయింట్లో స్థలమివ్వడం పరువు తక్కువని కాబోలు.

వాసు : సోదరికైనా స్థలం యిమ్మనలేకపోయావా ?

రామం : మాట్లాడడానికి అవకాశం లేకుండా వెంటనే తలుపువేసుకుని ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయారు. మళ్ళా స్టేషనుకిపోయి ఆచలిలో అక్కడే తెల్లవారేవరకూ ఉండి వచ్చాం.

వాసు : నువ్వక్కడకు వెళ్ళకుండా మాయింటికే వెళ్ళలేక పోయావా?

రామం : అర్ధరాత్రప్పుడు బాబయ్యగారికి నిద్రాభంగమని జంకాను. ఆడపిల్లగదా అని ఈమెనయినా ఆదరిస్తారేమో అని ఆశపడ్డాను. పొరపాటే!

వాసు : సరే ! నువ్వు నాకు కొన్ని ఉత్తరాలు వ్రాసి పెట్టాలి రా ! వసంతతండ్రిగారు కృష్ణారావుగారు ఒకవిషయమై ఉత్తరంవ్రాశారు; దానికి జవాబిస్తాను; నువ్వు స్వయంగా అందించాలి.

రామం : చిత్తం !

వాసు : వెంకటరెడ్డీ ! మీరంతా రండి ! మనం వెళ్ళి

పశువులడాక్టరుగారికీ యింజనీరుగారికీ బసలవిషయమై ఆలోచించాలి! రాఅమ్మా. జానకీదేవి !

[తక్కినవాళ్ళంతా వెళ్ళిన తరువాత వాసు రామాన్ని వెనక్కిపిలిచి]

వాసు : ఆహానిమీద కేసుపెట్టించావా ?

రామం : లేదు. ఆరాత్రిపూట పోలీసుస్టేషనులో ఫిర్యాదు తీసుకొనేవారెవరూ లేకపోయారు. రైలుకి వేళయిపోవడంచేత ఫిర్యాదుచేయకుండానే వెళ్ళిపోయాము.

వాసు : అర్ధరాత్రప్పుడు హత్యజరిగినా ఇంతేనా? కాంగ్రెసువారి ప్రభుత్వంలో పోలీసుశాఖాపరిపాలన ఇలాఉందన్నమాట! పద ! (వెళతారు)

తెర

పదునాలుగవరంగము.

సమయం సాయంత్రం 5 గంటలు

[కృష్ణారావుఇల్లు. కృష్ణారావు నాగిరెడ్డి మాట్లాడుకుంటూ వచ్చి కుర్చీలమీద కూర్చుంటారు. నాగిరెడ్డి క్లోజుకోటు, సిల్కుపంచ-ఫెజ్ టోపీ ధరించి ఉంటాడు.]

కృష్ణా : దీనికీ, చూశావా ! ఏమీ కష్టంలేదు. వానరమూకలాగ కాంగ్రెసువాళ్ళంతా పనిచేస్తారు. భూనభోంతరాళాలు గింగురుమనేలాగ 'వోట్ ఫర్ కాంగ్రెస్' (Vote for Congress) అనే ధ్వని తప్ప మరొకటి వినబడదు. ఇంక ఓటింగంటావా, కళ్ళకి గంతలు కట్టేసినాసరే, మూలనున్న ముసిలి

గుడ్డిముండ కూడా పచ్చపెట్టె ఎక్కడుందా అని తడుముకుంటూ వెళ్ళి ఓటు దానిలో పడేస్తుంది. తిరపతి వెంకటేశ్వర్ల ముడుపు లాగ, కుంకమూ, పసుపూ, ఫలాలు పుష్పాలు పట్టుకొని వెళ్ళి చేతులు జోడించుకొని పచ్చపెట్టెల్లో ఓట్లు పడేస్తున్నారు. తెలుసునా ? నువ్వెందుకలా జడుస్తావు?

నాగి : ఇదివరలో తాలూకాబోర్డుకెళ్ళి తినిపడిపోయినాం కదండీ ? ఆదెబ్బ అదటు వదల్లేదండి.

[రామం వచ్చి చాటున నిలబడి వింటాడు]

కృష్ణా : తాలూకాబోర్డుకు పెట్టినట్లు దీనికి ఇరవై వేలూ పాతిక వేలూ ఖర్చు అక్కరలేదయ్యా ! ఒక్క అయిదు వేలు పట్టుకుంటేచాలు. ఇప్పుడంతా కాంగ్రెస్ హయామ్. మంత్రులంతా మన స్నేహితులే ! ఎక్కడపడితే అక్కడ చూశావా కాంగ్రెసు విజయదుందుభులు ఎలా మ్రోగుతున్నాయో!

నాగి : నేను నిలబడితే కాంగ్రెసువాళ్ళు అంగీకరిస్తారా అండి ?

కృష్ణా : ఆపని నాకు విడిచిపెట్టేయ్! ఇవాళనుంచీ ఈ విదేశీగుడ్డలు వదలీ ! వాటిని కాల్చేయక్కరలేదు. మీవాళ్ళెవరేనా కట్టుకునేవాళ్ళుంటే ఇచ్చేయ్ !

నాగి : మావాళ్ళెవరూ ఈ గుడ్డలు కట్టుకొనేపాటివాళ్ళు లేరండి.

కృష్ణా : అయితే మామేనల్లుడు కలక్టరుకచేరీలో గుమాస్తాగా ఉన్నాడు. వాడికిచ్చేయ్ ! కళ్ళకద్దుకొని మరీ కట్టుకొంటాడు. నువ్వుమాత్రం ఒక్క ఏభయిరూపాయల ఖద్దరు

కొను ! ఏం ! కాంగ్రెసుప్లెడ్జిమీద దస్కతు చేసేయ్ ! అంటే ప్రమాణం అన్నమాట !

నాగి : ప్రమాణికాలు కూడా సెయ్యాలేటండి ?

కృష్ణా : ప్రమాణమంటే, దేముడిగుళ్ళో దీపమార్పి, నెత్తి మీద రామాయణం పెట్టుకొని, గంగలోదిగి, ప్రమాణం చెయ్యక్కరలేదు. కాంగ్రెసులో చేరుతున్నాను అని ఒక కాగితంమీద దస్కతు చెయ్యడమే ?

నాగి : దస్తావేజు కాదు కదాండి ?

కృష్ణా : అబ్బే! దరఖాస్తులాంటిదయ్యా! ఏముంది నాలుగు రోజుల్లో నామినేషను దాఖలయి పోతుంది. ఇంక ఎలక్షనంతా మామూలే !

నాగి : ఏటోనండి ! క్రిందటితూరి తాలూకాబోర్డు ప్రెసి డెంటుకీ ఇలాగే దగా అయింది డబ్బంతా తినేసి ఓట్లుపైగా ఇచ్చేసినారండి.

కృష్ణా : అయితేనాసంగతింకా నీకు తెలియలేదన్నమాట! నాకున్న పలుకుబడి, పెత్తనం, అధికారం, నీకు బోధపడలేదు. ఈ జిల్లాలో కాంగ్రెసుఅంతా నేను 'నిలబడు' అంటే నిలబడు తుంది. 'కూర్చో' అంటే కూర్చుంటుంది. ఏమంటావు ? నిన్ను జిల్లాబోర్డుకు ప్రెసిడెంటుగా చేసే పూచీ నాది.

నాగి : ఆమెనకనుండి మళ్ళీమాకాంగ్రెసులో నువ్వు పనికి రావు; జైలుకువెళ్ళినవాళ్ళే ఉండాలి; అని ఎవరేనా అడ్డుపెడితే మంచిమాట కాదండి.

కృష్ణా : నాలుకా తాటిపట్టా ! ఏభయిమంది బోర్డుమెం

బర్మా జయులుకి వెళ్ళిన వాళ్ళే ఉంటారా ? నిన్న మొన్నటి దాకా జస్టిస్ పార్టీలో ఉన్న మొనగాళ్ళంతా రావుబహద్దర్ దివాన్‌బహద్దర్ బిరుదులు కూడా వదులుకొని ఆరోజు కారోజు క్రొత్తగా ఖద్దరు దీక్ష పుచ్చుకొని ఎన్నికలలో అఖండవిజయం పొందినవాళ్ళు అనేకమంది ఉన్నారు. ఏం?... రేపటికైనా లెక్క జాగ్రత్త చేస్తావా ?

నాగి : నాభార్యపేర నూరెకరాల మడిసెక్క మిగిలిందండి. దానిమీదే తంటాలుపడాల.

కృష్ణా : ఇంతేనటయ్యా ! వెయ్యెకరాల భూమీ నూరు ఎకరాలలోకి వచ్చింది ?

నాగి : ఆమద్దిని సినిమాలు తీయించినాను కానండీ ! మరి, ఆమెనక బస్సులుపెట్టానా ! నాటకాలు టోలుగేటు కంట్రాక్టులు కొన్నాళ్ళు చేశామండి. అంతా యాభై అరవై వేలు దెబ్బండి.

కృష్ణా : అలాగుటయ్యా ! ఏముంది ! ఒక్క ఏడాదిలో జిల్లాబోర్డులో లాగేస్తావు. ఈ సంవత్సరం, ఇస్కూళ్ళు, ఆసుపత్రులు కట్టించడపుపని చాలాఉంది. ఏటిబ్రిడ్జీ ఒకటి పెద్దపని.

నాగి : కాంగ్రెసువాళ్ళకీ కంట్రాక్టులలో రామీ ఉంటుందాండి?

కృష్ణా : కాంగ్రెసువాళ్ళుమట్టుకు మనుష్యులు కారటయ్యా! దానికిమార్గాలు నేనుచెపతానుకాదూ ! ఇస్కూళ్ళలో పెట్టించే పుస్తకాలలోనే నాలుగైదువేలు కస్సీ ! మరేసుంటావు ?

నాగి : అందాకా రెండువేలకి రైటు చేయించండి.

కృష్ణా : ఏమిటయ్యా బేరాలాడుతావు ? నిలువెత్తు ధనం పోసినా నీకు పచ్చపెట్టివస్తుందా ? నేనావిషయంలో ఎంతశ్రమ పడాలో తెలుసునా !

నాగి : నిజమే కానండి, మరినాసంతకంటె సాగలేనే!

కృష్ణా : సరే ! రేపు కాంగ్రెసుప్లెడ్జిలో దస్కతుచేసీ ! ఇవాళనుంచీ ఈ గుడ్డలు విప్పేసి ఖద్దరు కట్టాలి

నాగి : ఉన్నకాడికిలా పోనీండి. ఈసారి కొత్తవి కొన్నప్పుడు కద్దరేకొందాం !

కృష్ణా : చంపేశావు ! ఇలాగయితే చాలాప్రమాదం ! నాకు కూడా మాటొస్తుంది. చూడూ! ఇంట్లో ఉన్నప్పు డెలాగున్నా, వీధిలోకి వచ్చినప్పుడయినా కాస్త ఖద్దరుతో కనబడాలి. (రామం, కృష్ణారావు ఎదుటికివస్తాడు. కృష్ణారావు నిర్ఘాంతపోయి, సముదాయించుగొని, నాగిరెడ్డితో) దేశంలోనుంచి కోట్లకొద్దీ విదేశీ బట్టలకి ధనప్రవాహం వెళిపోతూంటే, నీవంటిరైతులు స్వయంగా తయారుచెయ్యడం పోయింది సరికదా, ఖద్దరు కట్టడమేనా లేకపోతే ఎలాగ ? నాదేశం, నాబట్ట, నాతిండి, అనే భావం ప్రతి భారతీయుడికీ కలగాలి. మేము నోరు నొప్పెట్టేలాగ ఇంకా ఎన్నాళ్ళీప్రబోధం ? చచ్చేదాకా ప్రబోధమే అయితే ఆచరణ ఎప్పుడు ? మరి వెళ్ళు ! రేపు ఉదయమే కలుసుకుందాం!

నాగి : చిత్తం ! సెలవండి !

కృష్ణా : (రామాన్ని చూచి) ఇదిగో ! భాగ్యవరం నుంచేనా ? రా ! కూర్చో ! వాను బాగున్నాడా ?

రామం : (నిలబడే) చిత్తం!

కృష్ణా : పూర్తిగా వ్యవసాయంలో మునిగిపోయాడు కాబోలు ! ఇతరప్రపంచమంతా మరచిపోయి..........

రామం : వారి ఉత్సాహానికీ కార్యదీక్షకీ పరిమితి లేదు.

కృష్ణా : ఒకసారి అక్కడిరైతులందరినీ ఆచుట్టుపట్లవాళ్ళనీ పోగుచెయ్యకూడదూ ? సామ్యవాదం గురించి నేనొక లెక్చరిస్తాను.

రామం : అక్కడ రైతులకి ఉపన్యాసం అక్కరలేదండి. అన్నయ్యగారే ప్రత్యక్షంగా వారికి సామ్యవాదం ప్రదర్శిస్తున్నారు.

కృష్ణా : అదేమిటి ? అతనికంతా గ్రామసంఘాలూ పరిశ్రమలేకాదూ ! వాసు సామ్యవాదంకూడా బోధిస్తున్నాడూ?

రామం : వారు ఉపన్యాసం ఇవ్వరండి తమ ఆధ్యాత్మిక జీవనంవల్ల జ్ఞానసౌరభం వెదజల్లుతారు.

కృష్ణా : అంటే ?

రామం : గులాబీపువ్వు వాసన నాలుగు దిక్కులకీ ప్రసరించడానికి ఉపన్యాసమెందుకండి ? ఆలోచన ప్రకటించడానికే భాష కాని అనుభవం ప్రకటించడానికి జీవితమే సాధనం.

కృష్ణా : ఏమిటంతా వేదాంతంచెప్పుకొస్తున్నావు.

రామం : విశ్వప్రేమ, స్వార్థరాహిత్యం, ఆత్మనిరోధం అన్నయ్యగారు తమ జీవితంద్వారా ప్రకటిస్తున్నారు. వారు చేసే ప్రతికార్యంలోనూ ప్రేమ ప్రవహిస్తుంది. ప్రజలు ఆ ప్రేమామృతంలో మునిగితేలుతున్నారు.

కృష్ణా: నీ ఉపన్యాసం ఒక పెద్ద అడ్వర్టయిజుమెంటులాగుందే!

రామం : ప్రతిమానవుడు తన అనుభవప్రమాణాన్నిబట్టే ప్రపంచాన్నిచూస్తూ ఉంటాడు. మీరలాగఅనుకోడంసహజమే!

కృష్ణా : నువ్వు చెప్పదలుచుకొన్నదేదో నాకు తెలిసేలాగ టూకీగా రెండుమాటల్లో చెప్పు ! ఊరికే గొడవ పెట్టక !

రామం : ఆత్మసాక్షాత్కారం, సత్యప్రతిష్ఠా, కలవారు మాట్లాడనక్కరలేదండీ. అరవిందయోగి ప్రపంచానికి దర్శన మివ్వడమే సంవత్సరానికి రెండుసార్లు. అట్టివారి మహాత్త్వమే జీవకోటి నాకర్షిస్తుంది. గాంధీజీవంటి మహాపురుషుల దర్శనార్థం లక్షలక్షొద్దీ జనం గుమికూడడానికిదే కారణం. శ్రీకృష్ణుని వేణుగానంలో స్త్రీలు, పురుషులు, జంతుజాలము ముగ్ధులై పోడానికి ఇదేకారణం. పూర్వం మహారణ్యాలలో క్రూర మృగాలు ఋషీశ్వరులకి వశమవడానికి ఇదే కారణం. జీవితాని కున్న మహత్తు ఉపన్యాసానికి లేదండి.

కృష్ణా : అయితే మీవాను అంతవాడని దండోరా వేయ డానికి వచ్చావా ?

రామం : దయాసత్యధర్మాలఫలితం మానవసేవ. వారి సేవాపరత్వమే ప్రజలనాకర్షిస్తుంది.

కృష్ణా : మీగ్రామంలో ఉపన్యాసం ఏర్పాటుచెయ్యమంటే ఈ పురాణం అంతా ఎందుకు ?

రామం : ఆచరణశుద్ధిలేని ఉపన్యాసానికి ఫలితం మిరియాల దండుగ. కార్యకారణవిమర్శ లేని ఉపన్యాసాలిస్తే నోటి తుంపరలే మిగులు.

కృష్ణా : నాఉపన్యాసం నిష్ప్రయోజకమనీ వట్టి కంఠశోషనీ సీఅభిప్రాయమయినట్లుంది. నామీద దుష్ప్రచారానికి బయలుదేరావా ?

రామం : తోటమాలీగా ఉన్న మాలముండావాడికి ఇంటి గుమ్మం తొక్కడానికి అర్హత లేదని గొడ్డును బాదినట్లు బాది పనిలోనుండి తొలగించారు. అతనికి చికిత్సచేయమంటే ఆమడ దూరంనుంచే కన్నెత్తి చూడకుండా పారిపోయారు మీ అమ్మాయిగారు.

కృష్ణా : ఎవరి కారణాలు వారికుంటాయి. తగుమనిషి మొహం ఎదుట నిర్భయంగా దుష్ప్రచారానికి వచ్చినట్లుందే !

రామం : మీకు కోపం వస్తే తోటమాలీని కొట్టినట్లు కొడతారు అంతేనా ? నేను వచ్చిన పనుంది. అన్నయ్యగారు మీకీఉత్తరం ఇమ్మన్నారు. ఇంకొక్కమాట చెప్పిసి......

కృష్ణా : చెప్పక్కరలేదు. ఆ ఉత్తరం అక్కడ పడేసివెళ్ళు.

రామం : ముఖ్యంగా చెప్పవలసిన మాటే ఇది. ఇంటిదొంగను ఈశ్వరుడైనాపట్టలేడన్నారు. మీవంటివారు కొందరు కాంగ్రెసుసంస్థలో చేరి దానికి కళంకం తెస్తున్నారు. దానిపేరు మీదుగా మీపేరు ప్రతిష్ఠలు చెలామణీ చేసుకుంటున్నారు. దానిని నడిపిస్తూన్న మహాపురుషులు ధృవతారల్లాగ యశఃకాంతులు వెదజల్లుతూంటే వారితేజస్సుకూడా మరుగుపరచే మబ్బులు మీరు. కాంగ్రెసుధనంకైంకర్యంచేసేవారు, స్వలాభావకాశం తప్పితే పరపక్షంలో చేరేవారు, స్వదేశీప్రదర్శనాలతో స్వంతపోషణచేసుకొనేవారు, దేశసేవికలతో దాంపత్యానికి దారిచూసుకునేవారు, కాంగ్రెసు ధ్వజంక్రింద తల

దాచుకుంటున్నారు. అటువంటి మీరంతా పవిత్రమయిన ఆమహాసంస్థనుండి సాధ్యమయినంత త్వరలో తప్పుకుంటే మంచిది. పవిత్రమయిన ఆఖద్దరు వస్త్రాలు గాంధీటోపీ ధరించడానికి మీకు అర్హత లేదు. కాంగ్రెసు గోత్రీకులలో మీవంటి విభీషణాయలున్నారని తెలిస్తే గాంధీమహాత్ముడు ప్రాయోపవేశం చేసి ప్రాణత్యాగం చేస్తాడు. ఇదిగో ఉత్తరం; ఆరెడ్డిదగ్గర రెండువేలు తొందరగా సంపాదించండి. మీ అమ్మాయి పెళ్ళి ఖర్చులకేనా పనికివస్తుంది. (ఉత్తరంపడేసివెళ్ళి పోతాడు. కృష్ణా రావు వణుకుతూ ఉత్తరంతీసి చదువుకొని కోపం పరాభవమూ చూపిస్తూ) వసంతా ! వసంతా ! (వసంత వస్తుంది.)

కృష్ణా : వాను మనసంబంధం అక్కరలేదని జవాబు వ్రాశాడు.

వసం : అక్కరలేదనే ? కారణం ఏంచెప్పాడు ?

కృష్ణా : మీయిద్దరికీ ఆదర్శాలు భేదించాయట ! అసలు కారణం అదికాదేమోలే! అప్పన్నగాడికి నువ్వు మందివ్వలేదనీ నిన్నరాత్రి వచ్చినవాళ్ళకింట్లో బస ఇవ్వలేదనీ, ఇలాటివేవో ఉంటాయి.

వసం - దానికీ దీనికీ సంబంధమేమిటి ? చదువుకున్నవాడు గదా ! ఏవిషయానికావిషయం ఆలోచించాలి గాని అన్నిటికీ ముడిపెడితే ఇతని చదువెందుకూ ?

కృష్ణా . అతడు చాలాగొప్పవాడట ! అరవిందయోగి అంతవాడట ! గాంధీఅంతవాడట !

వసం : ఆ మాటెవరన్నారు ?

కృష్ణా : అతని తమ్ముడినంటూ ఒకడున్నాడు కాడూ ?

వాడే తెచ్చాడీడుత్తరం. వాదంతా ఆచరణలేని దొంగసామ్య వాదమట ! ఇంకా ఏమిటేమిటో పేలాడు.

వసం : ఫూల్ ! వాడే చేశాడీ పని ! ఈగొండేలు వాడే చెప్పి ఉంటాడు. రోగ్ అండీ వాడు. మొట్టమొదటిరోజున వాడిని చూసినప్పుడే గ్రహించాను. ఆపిల్లనెవర్తెనో వెంట బెట్టుకొని వచ్చాడు కాదూ ! ఆసంబంధంలో ఏవో చాడీలు చెప్పి మనస్సు విరిచేసిఉంటాడు.

కృష్ణా : ఇతడు చెప్పినంత మాత్రాన చెప్పుడుమాటలు విని నమ్మేస్తాడా వాసు ?

వసం : నమ్మేస్తే నమ్మేసే ఉంటాడు. అతని కీవ్యవసాయంలో పడినదగ్గరనుండీ బుద్ధి మన్నయి పోయిందండీ ! ఓదర్జా, మర్యాదా, డీసెన్సీ అన్నీ పోయి ఉత్తి మొరటైపోయాడు.

కృష్ణా : ఇప్పుడారంభించి ఇంకో ప్రయత్నం ఎలాగ చేసుకోడం ! నీకు పాతికేళ్ళు వయస్సు వచ్చిన తరువాత తగిన సంబంధం లభించాలంటే మీదమీదుందా ?

వసం : ఎంత తెలివయినవాడయితే ఏంలాభం ! ఎంతమంచి మనస్సయితే ఏంలాభం ! బూడిదలోపోసిన పన్నీరయింది.

కృష్ణా : ఇతన్ని ఇలా ఊరుకుంటే కాదమ్మా ! బాగా పడిపించి కాళ్ళమీద పడేలాగ చెయ్యాలి.

వసం : పదిపన్నెండేళ్ళ స్నేహం ఒక్కసారి తుంచేశాడు. ఎంతమెత్తని మనస్సు పాషాణమై పోయింది ?

కృష్ణా : చిన్నప్పటినుంచీ అతనిమీద మనమింత ఆశపెట్టుకొని ఉన్నాం గదా ! తడిగుడ్డతో పీక ఉత్తరించాశాడే ! నీజీవితం పాడుచేసి గంగలో కలిపాడే !

వసం : ఎంతటిలో వెన్నెల చీకటయి పోయిందీ?

కృష్ణా : నువ్వు దిగులుపడి ఏడిస్తే లాభంలేదు. నీకు శాశ్వతమైన అపకారం చేశాడా? ఇతన్ని ఏంచేసినా పాపముందీ?

వసం : మీరొక్కసారి ఆఖరుప్రయత్నంచేసి చూడరాదూ నాన్నగారూ!

కృష్ణా : నేనా! ఈపరిస్థితులలో నేనతని ఎదుటికి వెళ్ళడమే! రాయమేమి అనేశాను మొహం వాచీలాగ నాలుగు మాట లూను. అతని ఎదుటపడితే ఇంకా నాభవిష్యం ఉంచుతాడా?

వసం : పోనీండి, రేపు ఉదయం నేనే వెళ్ళివస్తాను. ఆఖరు ప్రయత్నం చేసి చూస్తాను.

కృష్ణా : నీయిష్టం; వెళితే వెళ్ళు! అంగీకరిస్తే సంతోషమే! కాని నాకుమాత్రం ఏమీ నమ్మకం లేదు. (రోడ్డువైపు చూచి) అదుగోనమ్మా! వాళ్ళ మేనేజరు! అలా వెళుతున్నాడు. అతనితో బుజం కలిపామంటే వాసునేడిపించడం క్షణంలో పని. పిలిచి కదిపి చూస్తాను. నువ్వింట్లోకి వెళ్ళు!

[వసంత దుఃఖంతో ఇంట్లోకి వెళుతుంది. కృష్ణారావు వీధిలోకి వెళ్ళి గోపాలంతో కలిసి వస్తాడు.]

కృష్ణా : నాదగ్గర దాచకండి. మీచాకచక్యం తెలివి తేటలూ నేను వింటున్నానుకానూ! సిద్ధసంకల్పులు. తలచు కుంటే పని జరిగించగలవారంటే! మా.. అమ్మాయిని—ఎప్పు డేనా చూశారా?

గోపా : చూడడకేం! ప్రాక్టీసుకూడా చాలా వాడుకగా ఉందని వింటున్నాం.

కృష్ణా : లక్ష్మీపతిగారికి మీరు అన్నిరకాలవైద్యాలుచూశా

రుగదా ! ఒక్క నెల్లాళ్ళపాటు మాఅమ్మాయి చేత మందిప్పించి చూడండి !

గోపా : మీఅమ్మాయి వాళ్ళకోడలేనని ఊరంతా రూమరుగా ఉంది.

కృష్ణా : అబ్బే వుట్టిపుకారు. ఇదిగో పులి అంటే అదుగో తోక అంటారు. కొన్నాళ్ళు ఆ ఉద్దేశముండేది కాని, ఈమధ్య అతను బొత్తిగా గౌరవం మర్యాదా లేకుండా ఆ రైతు వాళ్ళతో పాటలుపాడుకుంటూ తిరగడం చూసి మాఅమ్మాయికి అసహ్యంవేసి విడిచి పెట్టేసింది.

గోపా : అలాగటండీ ! ఇహా అయింది లెండి. వారినాన్న గారికి కూడా అసహ్యం పుట్టింది. ఇంక కానీ ఇవ్వరు.

కృష్ణా : అతన్ని బాగుచేసిన వారవుతారు...అన్నట్లు మీకీమధ్యని కళత్రలోపం జరిగిందనివిన్నాను.

గోపా : అవునండి. అంతా ఆరునెల్లయింది.

కృష్ణా : పాపం ! మొన్న మొన్నటివరకూ నాకు తెలియనే లేదు సుమండీ ! ఇంత అధికారం చేతిలో పెట్టి సంసార సౌఖ్యం లేకుండా చేసిన ఆ భగవంతుడి ననాలి...మళ్ళా ఏదయినా ప్రయత్నం...

గోపా : కట్నాలిచ్చి పిల్లనిస్తామని ఎంతోమంది వస్తున్నారు. అయితేనేం నచ్చినవాళ్ళెవరూ లేరు.

కృష్ణా : అలాగేమరి ! పెద్ద ఎస్టేటు చేతులమీద నడుస్తూన్నప్పుడు లాకలూకాయి సంబంధం ఎలాచేసుకుంటారు ?

గోపా : ఏమిటోనండి ! ఈప్రాణి సుఖానికి నోచుకోలేదు. తమరు సెలవిచ్చినట్టు ఈ ఒక్క చిటికెనవేలు సంజ్ఞతో ఇంత

ఎక్సైటు ఎలాపడితే అలా ఆడించగలను. ఈమధ్య మా ప్రొప్రయిటరు గారికి వారబ్బాయిమీద కోపంవచ్చి అతనికి ఆస్తిలో హక్కు లేకుండా చేయడమే కాకుండా ఆస్తి అంతా నాకు దానపట్టాగా కూడా వ్రాసి యిచ్చేస్తానన్నారు. ఎందుకు మహాప్రభో! నేను భరించలేనన్నాను. ఏనుగు వచ్చిందనగానే దొడ్లో కట్టెయ్యమంటే సరా! యోగంపట్టినప్పుడు అనుభవించే వాళ్ళు ఉండొద్దూ !

కృష్ణా : ఆపని చేయిద్దురూ ! అతని తెగులణగుతుంది. ఆపనే నిజంగా మీరు చెయ్యగలిగితే ఇదిగో ! (చెవిలో రహస్యం చెప్పి) ఇదే ఖాయం. మీరీమాట పిట్టమనిషితో అనకూడదు. నేనెంతో బ్రహ్మప్రయత్నంచేసి మా అమ్మాయిని ఒప్పించాలి.

గోపా : తమవాక్యం అమోఘం.

కృష్ణా : మీరా రెండుముక్కలూ, అతనికి ఆస్తిలో హక్కు లేనట్లూ, మీ పేర దానపత్రా, ఒక్క స్టాంపుమీద వ్రాయించేసి మాఅమ్మాయికి చూపెట్టండి. తక్కినదంతా నేను రైటుచేస్తాను.

గోపా : ఓ! నిమిషాలమీద చేస్తాను. దానికీలకం నాచేతిలో వుంది. తమదర్శనం అవడం ఈ శుభమొకటి; ఇవాళ చాలా అదృష్టం.

కృష్ణా : మంచిది, నేనుంటాను బాబూ! వైద్యం మాట కూడా మరచిపోకండి.

గోపా : చిత్తం—విధిగాను. మళ్లా మరచిపోవడమా? శెలవు.

(కృష్ణారావు దిగబడతాడు)

తెర

పదునైదవ రంగము

సమయము-ఉదయము 8 గంటలు.

కర్మ : పాటః- కర్మవీరుని సంచారప్రదేశము.

తెలుగుపొలములో బంగరుపంట,
తెలుగుకత్తిలో మునుపటిపదును
తెలుంగుపల్లెలో తరగనిపనులు
నెలకొల్పుము నీ వాంధ్రదేవయుతే ॥ఆంధ్రదేశా॥

సీ॥ తమిళకర్ణాటబంధములూడ్చి తెల్గుసీ
మను స్వతంత్రమ్ముగా మార్చువరకు,
రాష్ట్రనిర్మాణకార్యము, నివార్యమటంచు
మప్పువారికి బుద్ధి చెప్పువరకు
ఒడ్డెమాగాణమందొదిగి పేర్వాసిన
తెలుగుఖండము సిల్లి దెచ్చువరకు
బళ్ళారిలో నాంధ్రభాగమంతయు జీల్చి
తెలుగురాజ్యమ్ములో గలుపువరకు

ఇదియునగునని లెక్కింపనేల, యావ
దాంధ్రవిషయమ్ము నొకరాజ్యమ్ము జేసి
పట్టి జయభేరిపై దెబ్బ గొట్టువరకు
తెలుగు పసిపాపకైన నిద్రింప దగునె॥ (తుమ్మల)

పదునారవ రంగము

సమయము—ఉదయము 9 గంటలు

(భాగ్యవరంలో వాసు పారిశ్రామికశాల. పనివారు పలువిధాల చేతిపనులు చేస్తూ ఉంటారు. రామం తక్లీమీద దారంతీస్తూ ఉంటాడు. ఆంధ్రరాష్ట్రపటం, ఆంధ్రనాయకులపటాలు, ఆంధ్రమాతపటం ఉంటాయి. కోఆపరేటివు ఇన్‌స్పెక్టరు అయ్యంగారు ప్రవేశం. కోటు, నెక్‌టయి, కూడకట్టు, పంగనామాలు.)

రామం : (లేచి) ఓహో! కోఆపరేటివుఇన్స్పెక్టరుగారా! నమస్కారం! దయచేయండి.

అయ్యం : (కూర్చుంటూ!) వాసుదేవరావు గారెక్కడ?

రామం : వస్తారు. వారు ఇక్కడ పరపతిసంఘమొకటి స్థాపించాలనుకుంటున్నారు. ఆ విషయంలో మీ సలహా కోరి మీకు శ్రమఇచ్చారు.

అయ్యం : ఏమండీ! మీరంతా దండిగా పనులుచేయిస్తున్నారే!

రామం : ఇదంతా ఆంధ్రోద్యమం. (పటములు చూపిస్తూ)

అయ్యం : ఏమిసాక్! ఎక్కడచూస్తే ఆంధ్రరాష్ట్రందా సెప్తారే! తిరుపతి మీది సెప్తారు. మదరాసు మీది సెప్తారు. ఇండియా అంతా మీదే సెప్పండిమీరా ఒకేసారి! తంటాదా తీరిపోనే!

రామం : (సగర్వంగా) ఇండియా అంతా మాదే అనే రోజులు ఒకప్పుడుండేవి. ఆంధ్రులు అవతల పాటలీపుత్రం

వరకూ యివతల కన్యాకుమారివరకూ రాజ్యాలు చేశారు తెలుసునా ?

అయ్యం : ఎప్పుడో చేసినారో ఏమో ! మీ తాతకి తాతకి తాత, మా తాతకి తాతకి తాత, పుట్టినదానికి ముందుగా ; ఇప్పుడేమి ప్రయోజనం అదంతా చెప్పి ? ఇప్పుడు చూస్తే మీ కే ముండాది ? అయిదారు జిల్లాలు దానే ?

రామం : మాకున్నజిల్లాలు అయిదారేనా ? నూరేళ్ళ క్రిందట మీతమిళులకి కుంభకోణం మాత్రువర ప్రాంతాలు దాటితే స్థానమే లేదు. కావలిస్తే ఓరియంటల్ లైబ్రరీలో లోకల్ రికార్డులు చూసుకోండి.

అయ్యం : అంతదానా ? తిరుచునాపల్లి, తంజావూరు, ఆర్కాడు, మధుర, కోయంబత్తూరు, చెంగల్పట్టు, సేలమ్, ఇదంతా మీ ఆంధ్రవాడు దుడ్డుపెట్టి కొనిఉండాడా ఏమి ?

రామం : ఆ ప్రాంతాలలో లక్షలకొద్దీ ఆంధ్రులు నివసించారు. ఒక్కసారి ఇది చిత్తగించండి తెలుస్తుంది. (ఆంధ్ర రాష్ట్రపటం చూపిస్తూ) ఇదిగో ఇవతల ఉత్తరాన్ని ఒరిస్సాలో చిలకాసరస్సువరకూ, మధ్యరాష్ట్రంలో బస్తరురాజ్యం చాందా జిల్లా, నైజాంలో సగానికి పైగా ఉన్న తెలింగానా అంతాను, దక్షిణాన్ని మైసూరులో, కోలారు, తుమ్కూరు, చిత్రదుర్గ జిల్లాలు, బెంగుళూరునూన్ను, సేలంజిల్లాలో హూసూరు, కృష్ణగిరి ధర్మపురి తాలూకాలు, చెంగల్పట్టుజిల్లాలో పాలేరునదికి ఉత్తరంగా ఉన్నదంతాను, ఇదంతా సమగ్రమయిన ఆంధ్ర రాష్ట్రం; లక్ష పదివేల చదరపుమైళ్ళ వైశాల్యం; ఇరవై రెండు జిల్లాలు; రెండుకోట్ల డెబ్బయిలక్షల జనసంఖ్య; హిందూ

దేశంలో భాషాబాహుళ్యానికి అంగుళీలది మూడవస్థానం; డెన్మార్కు, గ్రీసు, అయిర్లాండు, సిలోను కంటె ఎన్నోరెట్లు పెద్దది మా ఆంధ్రరాష్ట్రం.

అయ్యం : అదిదాసార్ నాన్ చెప్పేది ! ఇండియా అంతా ఆంధ్రరాష్ట్రం చెప్పండిమీా ! ఎక్కడెక్కడ జర్మనీవాడుండే ఆ దేశమంతా రీచ్ లో చేరిపోవాలిదా చెప్తాడే హిట్లరు. ఆ మాదిరిదా ఉంది.

రామం : మీకు మాత్రం సప్తసముద్రాలు సాంబారయి పోవాలి కాబోలు. సిమ్లానుంచి రంగూన్ వరకూ, సేతువు నుంచి హిమాచలంవరకు సీసునేపాళంలాగ మీరు వ్యాపించి పోవాలి? జావా సుమిత్ర, సింగపూర్ దక్షిణాఫ్రికాలలోకూడా మీావిత్తనం పాకిపోవాలీ ?

అయ్యం : మేము ఉండేదంతా తమిళరాష్ట్రం చెయ్యావల సిందిదా చెప్పలేదే మీా మాదిరి.

రామం : మీకు వేరేరాష్ట్రమెందుకు ? అన్నిరాష్ట్రాలూ మీావే ! అమెరికా కనుక్కోడానికి కొలంబసు బయలుదేరితే అక్కడ ఒక అరవకాఫీహోటలు కనబడిందట !

అయ్యం : ఆంధ్రవాడు కాఫీహోటలు ఎందుకు పెట్టడు సార్ ! మహం ఇంట్లోదా కూచుకోవలె ! ఇల్లు కదిలిపోయే దానికి రొంబబయం ! మాది ఆమాదిరి లేదు. ఒకరూపాయి జాస్తీ వచ్చేటట్టుంటే పాలఘాట్ నుంచి రంగూన్ పోతాం.

రామం : ఆంధ్రులడబ్బంతా అరవదేశంలో మెట్టూరు పయకారా ప్రాజెక్టులకి పెట్టేసి దోచుకోడమే కాకుండా ఇడ్లీ సాంబారుక్రింద వేలకొద్దీ డబ్బు లాగేస్తున్నారు. ఆ సాంబా

రులో వశీకరణౌషధ మే మయినా కలుపుతున్నారో ఏమో! సాంబారురుచి మరిగాక మా వాళ్ళు వదలలేక పోతున్నారు.

అయ్యం : మీాది కూప స్థమండూకం ! ఇంటిలోదా కూచు కోవలె ! దుడ్డువచ్చి పడవలె ! సాపాటు నాన్ చేసేసేది, కడుపు నీకు నిండేది. మీాఆంధ్రవాడికి కాఫీహోటల్ పెట్టేదకూడా తెలియదు.

రామం : అది మాత్రం నిజం ! కాఫీహోటళ్ళు వ్యాపార దృష్టితో మీావాళ్ళు సాగించినట్లు మావాళ్ళకి చేతకాలేదు. అథవా మావాడు కాఫీహోటలుపెడితే ఇద్దరు ముండలు బాగిందిబుడ్లు, ఊరంతా అప్పులు, మూాడురోజులకి దివాలా !

అయ్యం : చూస్తిరా ! ఏమిసార్ ! మనంమనం ఒకటిదా! తెలుగు తమిళం ఏమిబేదం ? మనమంతా హిందువులు; మన కంతా రాముడు కృష్ణుడు దేవుడు; భరతమాత తల్లి.

రామం : పాపం ! మేము విడిపోయి మాదారి మేము చూసుకుంటామంటే కణ్వామహర్షి పడినంత బాధ పడితూన్న ట్లుంది మీారు.

అయ్యం : అట్లనా ! మీారాయలసీమ వారుదా మీాతో పోట్లాడుతారే ! ఆంధ్రరాష్ట్రం వద్దని చెప్పి వారు మదరాసు యూానివర్సిటీలో చేరిపోయినారుకదా !

రామం : అవి మీావంటివారి ప్రోత్సాహంవల్ల వచ్చిన విభేదాలు. ఇప్పుడు వారూ మేమూ కళ్ళుతెరచి సఖ్యపడి పోయాము. మీాపుణ్యాం ఉంటుంది. మళ్ళా నారదాంశ నటించ కండి ! అనంతపురంలో వారికొక విశ్వవిద్యాలయం పెట్టి మద రాసు ఆంధ్రరాష్ట్రానికి రాజధానిగా చేస్తే వారికి కలహా

కారణమే లేదు. తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు తయారయితే రాయల సీమ సోదరులు రాళ్ళుకొట్టుకు బ్రతకక్కరలేదు.

అయ్యం : ఓహో ! మదరాసుదా కావలె మీకు ! పెద్ద ప్లానుదా వేస్తుంటారే ! మద్రాసు మీకు ఎట్లుదా వచ్చునుసార్ ?

రామం : మూడువందల ఏండ్లక్రిందట చంద్రగిరిరాజు ఆంధ్రులచెన్నపట్నాన్ని ఈస్టుఇండియాకంపెనీకి ఇచ్చాడు. ఆ కంపెనీవారు చంద్రగిరిరాజుకు కప్పంకట్టినట్లు దస్తావేజులున్నాయి. చెన్నపట్నం తమిళులు తయారుచేయలేదు. ఆంధ్రులనేకులు తమసర్వస్వమూ ధారపోస్తే నేటి చెన్నపట్నమైంది.

అయ్యం : సరి, ఇప్పుడు చూడండిమీ ! మదరాసంతా ఏఆఫీసులో చూసినా తమిళవాడుదా ! మదరాసులో తమిళ వాండ్లుదా నెంబరుజాస్తి !

రామం : శుద్ధ అబద్ధం ! రాముడని పేరుచెప్పినా, రామన్ అని మీరు జనాభా లెక్కల్లో వ్రాసేస్తే, నెంబరు జాస్తీకాదూ? సరియైనజనాభాతీస్తే చెన్నపట్నంలో ఇప్పటికీ తెలుగువాళ్ళే ఎక్కువుంటారని రుజువుచేస్తాను. మద్రాసుకుదక్షిణంగా ముందుగా రైలుపడింది గనక మీవాళ్ళు గబగబా పరుగెత్తుకువచ్చి యింగ్లీషువారి దాస్యానికి పూనుకొని ఉద్యోగాలన్ని ముందుగా ఆక్రమించారు. ఆంధ్రులు ఆరోజుల్లో చెన్నపట్నం వెళ్ళాలంటే స్టీమరుమీద మూడురోజుల ప్రయాణం పట్టేది.

అయ్యం : ఎందుకుసార్ ! ఊరికే గడబిడచేస్తూఉండారు. అంతా కలిసి ఉంటేదా బలం ! విడివిడిగా పోతే ఏముంది ? ఎప్పుడో అయిదువందలు ఆరువందల ఏండ్లక్రింద మీ వాండ్లు

పెద్దయుద్ధాలు రాజ్యాలు చేసినారు చెప్తారు. మనమేమి చూసినామా ఏమి ? నేటిసంగతిదా చెప్పుకోవలె !

రామం: మంచి వేదాంతమే! ఆంధ్రుల పూర్వప్రతిభ మీకు జ్ఞాపకం లేదా ? వింధ్యపర్వతాలకి దక్షిణంగా ఉన్న యావత్తు దేశంలోను మొట్టమొదట రాజ్యం చేసినవా రాంధ్రులు. దక్షిణాపథంలో నాగరికతకీ, కళలకీ, మతరక్షణకీ విదేశీవాణిజ్యానికి పునాది వేసినవారు ఆంధ్రులు. మహారాష్ట్రులకు రాజనీతి గరపినవారు ఆంధ్రులని తిలక్ గారన్నారు. మీ మధురలో తిరుమలనాయకుని రాజభవనం లేదూ? మీ తమిళుల సంగీతానికి భిక్షపెట్టిన త్యాగరాజు ఆంధ్రుడు గాడూ ? శివకంచిని విష్ణుకంచిగాను, విష్ణుకంచిని శివకంచిగాను మార్చిన మహాతపశ్శాలి అప్పయ్యదీక్షితులు ఆంధ్రుడు గాడూ ? మా రఘునాథనాయకులు స్థాపించిన ఆంధ్రసరస్వతీ పుస్తకభాండాగారము ఇప్పటికీ అశోకవనంలో సీతలాగ తంజావూరిలో మూలపడి మూలుగుతూంది. ఈ నాడు మా రోజులు తిరగబడి నాయి; మీరు దోచుకుంటున్నారు. పాలకులు పాలితులయారు పాలితులు పాలకులయారు.

అయ్యం : ఏమిసార్—అట్లచెప్తారు ? దోచుకొనేదేమి ? నౌఖరీ చేస్తాం ! సంబళం తీస్తాం ! అంతదానే !

రామం : ఆంధ్రులడబ్బంతా ఆంధ్రులకే ఖర్చుపెట్టకూడదూ ? ఆంధ్రులకి అన్ని శాఖలలోనూ అరవలతో సరిసమానంగా ఉద్యోగాలివ్వకూడదూ ? ఆంధ్రులవల్ల వచ్చే ఆదాయంలో ఆంధ్రులకోసమే పెట్టే ఖర్చుపోగా ఏటా కోటి న్నర రూపాయలు మిగులుతున్నాయి. అది మీరు కాజే

స్తున్నారు. ఈలెఖని మీరు ఏన్నో కోట్లు బాకీపడ్డారు తెలుసునా! ఆంధ్రిరాష్ట్రం రానీండి. ముక్కునులిపి పుచ్చుకుంటాం!

అయ్యం : సరేదా పోచ్చి ! ఆ నాటికి నాకు పించన్ దా అయిపోడ్చును.

వాసు : (ప్రవేశం. అయ్యంగారు, రామం లేస్తారు అయ్యంగారు వాసు ఒకరికొకరు నమస్కారాలు) ఇన్‌స్పెక్టరుగారు దయచేశారా! ఇక్కడ గ్రామపరిశ్రమలు స్థాపించాం. రకరకాల పంటలు పండిస్తున్నాం. ఈ పరిశ్రమలకు పంటలకు పెట్టుబడి పెట్టి, తయారైనదినుసు, వస్తువులు చలామణీ కాడానికి పూనుకొనే పరపతిసంఘం స్థాపించాలి. ఈ విషయంలో మీ సహాయం చాలా అవసరం.

అయ్యం : రిజిస్ట్రారుకి దరఖాస్తు పెట్టించండిమీ ! మీ పంటలు చేతిపనులు వివరంగా వ్రాసిపెట్టాలి.

రామం : డాక్టరు వసంతా బాయిగారు వస్తున్నారు.

వాసు : (చూచి) సరే ! రామం ! నువ్వు వీరితో వెళ్ళి కావలసిన వివరాలిచ్చి దరఖాస్తుకి మసోయిదా వ్రాయించు నేనూ ఇప్పుడే వచ్చేస్తాను!

[రామం అయ్యంగారు వెళతారు వసంత ప్రవేశం]

వాసు : ఏమి వసంతా ! మా భాగ్యంగరంమీద అపూర్వమైన కరుణాకటాక్షం కలిగింది !

వసంత : నాన్నగారికి లెటర్ పంపావు కాదూ ?

వాసు : ఆ విషయంలో నీ మనస్సు నొప్పించినందుకు క్షమించాలి.

వసంత : షోనీ ! నువ్వింత కఠినంగా వ్రాయడానికి తగిన కారణం చూపించ గలవా ?

వాసు : నేనా ఉత్తరంలో వ్రాశానే ! మనదృక్పథము మన స్వత్వాలు, ఆదర్శాలు పూర్తిగా భేదించాయని. ఈ పరస్పర మైన అవిశ్వాసంతో శాశ్వతమైన దాంపత్యబంధనం ఏమిసుఖం?

వసంత : చిరకాలంనుండీ, మనబాల్యావస్థనుండీ, పెరుగుతూన్న ప్రేమలతను మొదలంటా నరకడానికి నీకు చేతులెలాగ వచ్చాయో నాకు తెలియకుండా ఉంది. మన చిన్ననాటి రోజులు జ్ఞాపకం తెచ్చుకో! విద్యార్థి దశ తలచుకో ! ప్రతియేడు సెలవులలో మనం మహానందసాగరంలో ఈది గడిపిన దినాలు స్మరించుకో ! మొన్న మొన్న నువ్వు వచ్చిన తరువాత ఈసముద్రతీరాన్ని చల్లగాలిలో మనం తిరిగిన సాయంకాలాలు అప్పుడే మరుపుకు వచ్చాయా ! ఎన్నిసార్లు నన్ను నువ్వు, నన్ను నేను స్పృశించలేదు ఎన్నిసార్లు శృంగార సల్లాపాలు చేసుకోలేదు. సీతారాముల్లాగ భార్యాభర్తలం అవుదామని ఎన్నిసార్లు అనుకోలేదు.

వాసు : సీత మహాపతివ్రత.

వసంత : అవును. నేనుమాత్రంనీమాట కెదురు చెప్పాను. కాదూ? నీతో ఈపల్లెటూరిలో నివసించడానికి నిరాకరించాను. నువ్వు ఇచ్చినకోయ్యదువ్వైన తృణీకరించాను. ఇదేనా నాఅపరాధం? విధివశంవల్ల ఆపదలుకాని వస్తే నేను సీతకంటె ఆదర్శంగా నిన్ను అనుసరించే దాననేమో ! ఊరికే ఉత్త పుణ్యానికి, తీరికూర్చుని, ఈకష్టజీవనం కోరితెచ్చుకోవడం ఎందుకూ అంటున్నాను. లేక అనుభవించలేనివారు కొందరు,

ఉండి అనుభవించలేనివారు కొందరూను. హాయిగా మహా రాజభోగం అనుభవిస్తూ సుఖజీవనం చెయ్యాలని ప్రార్థించాను. ఇదేనా నావల్ల తప్పు ?

వాసు : మానసిక వికాసమే పెడదారి త్రొక్కింది.

వసంత : అవును. పెడదారి తొక్కిందికాదూ ? లేకపోతే ఈ ఏతాం తొక్కడం, గొప్పుత్రవ్వడం, నాగలిమన్నడం, ఎందుకొస్తాయి ? ఈ ముతకగుడ్డలు, పిచ్చిపాటలు, కూలివేషం ఎందుకొస్తాయి ? ఏదోమహాదర్శం సాధిస్తానని పట్టపగలు కలలు కనడం ఎందుకొస్తుంది ?

వాసు : ఈ పిచ్చి నాకు మహానందమిస్తూంది. ఇది నాజీవితానికి ఆధారం అయిపోయింది. అహింసావ్రతం కోసం బుద్ధభగవానుడు, హిందూధర్మస్థాపనకోసం శివాజీ మహారాజు, దేశస్వాతంత్ర్యంకోసం రాణాప్రతాపసింహుడు ఇలాగే పిచ్చికలలు కని సఫలులయారు. స్వారాజ్యం కోసం గాంధీమహాత్ముడు ఇలాగే పిచ్చికలలు కంటున్నాడు. ప్రజల విమర్శలకు లక్ష్యపెట్టకుండా, పేరుకోసం తాపత్రయపడకుండా తాము పట్టిన దీక్ష సాగించారు ఆమహాపురుషులు. నేనుమాత్రం వారు చూపిన మార్గం త్రికరణశుద్ధిగా అనుసరించగల శక్తికోసం పరమేశ్వరుని నిత్యమూ ప్రార్థిస్తున్నాను.

వసంత : నాకింక నిరాశేనా ? నాజీవితం భగ్నమైనట్లేనా?

వాసు : నిన్ను భాగ్యవరానికి రమ్మని మనసారా ప్రార్థించలేదూ ? ఈ సేవారథానికి నీజీవితాన్ని రెండోచక్రంగా అనుగ్రహించమని కోరలేదూ ? (గాని మపరిశ్రమలు చూపిస్తూ) ఈలెక్క

లేని పరిశ్రమలతో అలంకృతమయిన గ్రామ సౌభాగ్యలక్ష్మిని ఆహ్వానం అందుకోరాదూ ? ఆంధ్రదేశచరిత్రలో సువర్ణాక్షరాలతో మెరుస్తూన్న వనితారత్నాలకీర్తి నువ్వభిలషించకూడదూ ?

సీ॥ విరిగివచ్చిన ప్రాణవిభునకు బనుపిచ్చి,
వేడినీళ్ళను తోడ కోడలౌకతె
శత్రులతిరునాళ్ళ గవయ వచ్చిన నాథు
గారకమ్ము నుడి దోలె మాతురొకతె,
కులకత్తుల గ్రహించి కూలనున్న విశాల
రాజ్యాక్రమము త్రిప్పె రాణి యొకర్తు
కటకోకిలమ్మృదూక్తి సవదరించెను తేట
నుడి కారమున నాడుపడుచొకర్తె

విమలసాహససౌకుమార్యములు వెలయ
దక్షిణాంబులందు చిత్రించినారు
తమచరిత్రల నాంధ్రరత్నములు నాడు
తలపవెట్టులా జాతిచైతన్య మతివ ! (రాయప్రోలు)

(జానకి రాట్నం తెచ్చి వాసు ఎదుట పెట్టి వెళుతుంది. వాసు మాలు వడకడం ప్రారంభిస్తాడు. వసంత జానకివెంట దృష్టిసారించి)

వసం : ఈవిడెవరు ? ఓహో ! ఆవేళ అర్థరాత్రప్పుడు మాతలుపు బద్దలు కొట్టెంచినవిడేనా ? మరేం ! ఈవి డిక్కడ దాపురించిందీ ? ఇప్పుడు బోధపడింది. నీ ఉత్తరమిప్పుడు పూర్తిగా అర్థమయింది. ఈవిడ నీకు కాబోయే రాణీకాబోలు ?

వాసు : చాలా పొరబడుతున్నావు. గ్రామజీవనమంతా

అతి ఆశ్చర్యంగా అలవర్చుకొని మా భాగ్యవరానికి నూతన శోభ తెచ్చిన జానపదకన్యక.

వసం : ఈపిల్ల దొరికిందని నన్ను నిరాకరిస్తావా? ఇంకొకరిని వివాహమాడమని నాకు సలహా ఇచ్చావు కదా! ఏనాటి నుండో నిన్ను ప్రేమించి, నామానప్రాణాలు నీకర్పించిన తరువాత నన్నిప్పుడింకొకరిని వివాహమాడమనడం నీకు న్యాయమేనా? ఇదేనా నీధర్మం? నాకు శాశ్వతమైన అపకారం చేశావు సుమా!

వాసు : వసంతా! చాలా విపరీతంగా అర్థం చేసుకొని అనవసరంగా ఆయాసపడుతున్నావు.

వసంత : ఇంక నేనేమీవాదించి లాభం లేదా? నాప్రేమ, నిశ్చలమయిన నా ప్రేమ, అవ్యాజమయిన నా ప్రేమ గడ్డిపరకకయినా మారలేదా? నా ప్రేమ దొంగిలించావు; నా ఉత్సాహమంతా పీల్చి తాగావు! నన్ను జీవచ్ఛవాన్ని చేశావు; నన్నుచంపు! పీక నులుము! నన్ను హత్యచేసి మీరిద్దరూ సుఖంగా ఉండండి! (ఆవేశంతో వాసు కాళ్ళమీద పడుతుంది)

వాసు : (తప్పించుకొని) వసంతా! నీ అజ్ఞానానికి తోడు సంభాషణకూడా నిందాస్పదంగా ఉంది.

వసంత : (రోషంతో లేచి) సరే! నన్నవమానించడానికే కంకణం కట్టుకున్నావు కాదూ! నా అంతట నేను వలచి రావడంచేత కదా నీకు చులకనయాను. నాబ్రతుకు శాశ్వతంగా పాడుచేసిన ఫలితం అనుభవిస్తావు సుమా! ఆడది తెగించిందంటే అంతులేదు.

వాసు : అవును. స్త్రీకి ప్రేమతప్పితే ప్రతీకారమే శరణ్యం.

వసంత : మరొక్కసారి ఆలోచించుకో ! ఆఖరుమాట చెప్పు !

వాసు : జేబులోనుండి కొయ్యదువ్వెన తీసి అందిస్తాడు. వసంత కొయ్యదువ్వెన విసిరికొట్టి తారాజువ్వలాగ వెళిపోతుంది. వాసు చిరునవ్వుతో రాట్నం త్రిప్పుతూ)

పాట— తెలుగుము, వెలుగుము విరామ మెరుగక
ఆంధ్రజ్యోతీ ! అమరజ్యోతీ ‖ తెలుగు‖

1. మూఢగాఢవిశ్వాసము కాల్చి, ప్రౌఢహృదయముల బలిగావించి,
చీకటింట్లలో జ్వాలరగిల్చి, తెలుగుము వెలుగుమ విశ్వమంతట॥

2. కిరణమెరుంగని నరకహృదులలో,
చదువుకొన్న శిథిలాలయాలలో
పాతుకుపోయిన బండచీకటిని
పెదకిపెకకి పెటాడుము నేడే‖ (వానుమహేంద్రకంటి)

తెర

పదునేడవరంగము

(సమయము ఉదయం గం‖ 9 లు)

[లక్ష్మీపతిఇల్లు, లక్ష్మీపతి పడకకుర్చీలో కూర్చుంటాడు పంచ, చొక్కా చత్వారపుజోడు ధరించి దస్త్రాకేజులుచూస్తూ]

[గోపాలం వసంత ప్రవేశం. వసంతచేతిలో స్టెతోస్కోపు]

గోపా : డాక్టరుగారు వచ్చారు.

లక్ష్మీ : (లేవబోతూ) కృష్ణారావుగారి కుమార్తేనా?

వసంత : లేవకండి, కూర్చోండి ! అలాకూర్చోండి ఫర్వాలేదు.

లక్ష్మీ : మీరొస్తారని, పరగడుపున చూస్తే మంచిదని ఏమీ పుచ్చుకోకుండా ఉండిపోయాను. గోపాలం ! మొదటి నుంచీ చెప్పునాయనా జబ్బుస్థితి.

గోపా : ఏముందీ ! అంతా ఆరెస్నెల్లయింది. అజీర్ణం, ఏమయినా తింటే పడకపోవడం, నీరసం, నిస్సత్తువా ...

వసంత : మీకు తేణుపులు, కడుపుపొంగు, నొప్పి, ఆకలి లేకపోవడం ఉన్నాయా ?

లక్ష్మీ ఆహా ! ఉన్న రోగమే అది.

వసంత : నిద్దర పడుతుందా ?

లక్ష్మీ : కన్ను పొడుచుకొన్నా నిద్దరపట్టదు. ఎప్పుడు కన్నుమూసినా, తెరచినా, దస్తావేజులు, కోర్టులు, రైతులు, జప్తులు, అమళ్ళు కళ్ళముందు తాండవమాడుతూ ఉంటాయి.

వసంత : మీకు మనోవ్యాధి ఎక్కువ ! (స్టెతోస్కోపుతో వీపు గుండెలు తనిఖీచేస్తుంది.]

లక్ష్మీ : (కడుపు చూపించి) ఆగొట్టంపెట్టి ఇక్కడ చూడరూ?

వసంత : అక్కడ చూడక్కరలేదు.

లక్ష్మీ : అసలు అజీర్ణంకదా ! కడుపు చూడడం మానేసి వీపెందుకూ చూడడం ? చెయ్యి చూడండి ! (చెయ్యిస్తాడు)

వసంత : (నాడిచూసి) చేతిలో బాగానే ఉంది.

లక్ష్మీ : చేతిలో బాగాఉంటే జబ్బేమిటి ? నాడి గమనం హంస లాగుందా ? కప్ప లాగుందా ? పాము లాగుందా ?

వసంత : అదేమో ! ఆకప్పా పాము మాకు తెలియదు.

లక్ష్మీ : ఆఁ ! మరేమిటి తెలుస్తుంది?

వసంత : ఫోటో తీయించి జబ్బు కనిపెడతాం.

లక్ష్మి : అయితే మన ఊళ్ళో ఫొటోగ్రాపులు తీస్తాడు, ఆనాగేశం ఉన్నాడు కావాలి పిలిపించూ గోపాలం !

వసంత : అదికాదు, పెద్దాసుపత్రిలో ఎక్సురే అని ఫోటో తీస్తారు.

లక్ష్మి : అలాగా ? ఇంతకంటె బాగా తీస్తారేమిటి ?

వసంత : మీరు వ్యవహార తాత్పర్యం తగ్గించుకుంటే గాని మనశ్శాంతి ఉండదు. ఇవాళ మీకు నాలుగు మోతాదులు మందిస్తాను. ఆరేసిగంటలకొక మోతాదు పుచ్చుకోండి.

లక్ష్మి : నిద్దరపట్టేలాగ చేస్తారా ?

వసంత : దానికి వేరేగుండు పంపిస్తాను. దానిని ఉపయోగించే విధానం మీమేనేజరు గారితో చెపతాను. ఈ పూటకి మీరు లఘువుగా భోజనంచేసి రెస్టుతీసుకోండి. నేను శలవు తీసుకుంటాను !

లక్ష్మి : మంచిదమ్మా ! (వసంత వెళుతూండగా, గోపాలం దిగబెడుతూ)

గోపా : కాస్త గుణమిచ్చేవరకూ రెండుపూటలా వచ్చి చూస్తారుకాదూ ! (వసంత-అంగీకారసూచన)

లక్ష్మి : గోపాలం ! ఈమెను కుదిర్చావేమీ ? ఈ విడ సంబంధం వదులుకోమనీ నరసింహశాస్త్రిగారి సంబంధం చేసుకోమనీ మావాడితో చెపదాం అనుకుంటున్నాంగదా ! అలాంటప్పుడు ఈ విడ మనకేమి అనుకూలంగా ఉంటుందీ ?

గోపా : ఆ సంశయం అక్కరలేదు. ఇద్దరికీ రంగంచెడింది. అబ్బాయిగారి పాలంపాటు కూలిపనిచూసి ఈవిడ కసహ్యం పుట్టి విడిచి పెట్టేసింది.

లక్ష్మి : అయిందీ శృంగభంగం! నుంచిపనే చేసింది. మరేం చేస్తుంది! ఇంక ఆ నరసింహశాస్త్రిగారి సంబంధానికి ఒప్పుకుంటాడన్నమాటే !

గోపా : వట్టి భ్రమ ! ఒకంతట ఒప్పుకుంటాండీ ఆయన ? చూస్తూఉండండి నేనన్నమాట ఊరికే పోతుందేమో !

లక్ష్మి : ఒప్పుకోడూ ? ఒప్పుకోక ఏం చేస్తాడు? తన ఇష్టమే నేమిటంటాను ?

గోపా : ఒప్పుకుంటే సంతోషమే ! నాఅభిప్రాయం ఒప్పుకోరని !

లక్ష్మి : ఒప్పుకోకపోతే ఇంట్లోంచి పొమ్మంటాను. ఇదివరకు చెప్పానుకానూ ! ఆస్తిలో వాడికి హక్కు లేకుండా చేసి ఆస్తంతా నీ పేర రాసేస్తానని చెప్పేస్తాను. దానితో తెగులుతుంది.

గోపా : అబ్బాయిగారు దయచేస్తున్నారు.

వాసు : (ప్రవేశించి) నాన్నగారూ !

లక్ష్మి : వచ్చావా !

వాసు . నన్ను రమ్మని కబురంపారు కాదూ ?

లక్ష్మి : అవును (కాగితాలకట్ట విప్పి ఒక ఉత్తరం తీసి వాసుకిస్తాడు. వాసు చదువుకొని తిరిగి ఇచ్చేస్తాడు.)

లక్ష్మి ? ఏమంటావు ?

వాసు : నరసింహశాస్త్రిగారి సంబంధం అక్కరలేదని వ్రాసేదాం

లక్ష్మి : ఏమీూ ?

వాసు : ఆ పిల్లను నేను చూడలేదు. నాకు అనుకూలిస్తుందో లేదో నేనెరగను.

లక్ష్మి : పదహారువేలు కట్నమిస్తామని వాళ్ళంత ఆప్యాయంగా వస్తూంటే......

వాసు : ఆ కారణంచేత నాకసలే యిష్టంలేదు. కట్నమనే పేరు పొరపాటు. అది శుల్కం.

లక్ష్మి : కోరికట్నమిస్తూంటే ఎంతగౌరవం! అలాంటి అనవసరప్రసంగం చెయ్యకు. మర్యాదగా ఉండదు.

వాసు : అవి పూర్వుల అభిప్రాయాలు.

లక్ష్మి : ఇందుకే నేను నీకు కబురంపాను తెలుసునా? అక్కడ ఆ మాలాళ్ళతో పార బారిగె పట్టుకొని గొప్పు త్రవ్వుతున్నావట! డబ్బు తగలేస్తున్నావని ఒకబాధాను, ఈ అప్రతిష్ఠ కొంతానా? నాజీవనం ఇలా వెళ్ళకుండా నువ్వీ అప్రచ్ఛపు పనులు చేస్తూంటే నలుగురూ ఏమంటారు? లోకులకి వెరవక్కర లేదూ?

వాసు : నేను చేసే పనులలో మంచీ చెడ్డా లోకమే నిర్ణయిస్తుంది.

లక్ష్మి : ఎప్పుడో కాదు. ఇప్పుడే నిర్ణయించింది. నీకు పిచ్చి అనీ మతిభ్రమనీ అంటున్నారు.

వాసు : స్వార్థపరులకు నాపనులు పిచ్చిగానే కనబడతాయి.

లక్ష్మి : ఆ కృష్ణారావుగారి అమ్మాయిని పెళ్ళాడుతానన్నావట!

వాసు : అవును. గ్రామజీవనానికి అంగీకరించి నేను చేసే ప్రతీకార్యంలోను తోడ్పడితే ఆమెనే వివాహమాడుదామను

కొన్నాను. ఆమె అందలంమీద కూర్చోడంచేత ఆమెకూ నాకూ పొసగలేదు.

లక్ష్మి : ఏమి అందలంమీద కూర్చుంది ?

వాసు : నాకు సహధర్మచారిణిగా ఉండే స్త్రీ గ్రామజీవనానికి అంగీకరించాలి. ముతకగుడ్డ కట్టుకొని రైతుల స్త్రీలతో కలసి కలుపుగోలుగా మసలాలి. టూత్ పేస్టులూ బ్రష్షులూ మాని, తుమ్మపుల్లతో పళ్ళు తోముకోవాలి. తలకు వాసన నూనెలు మాని, కొబ్బరినూనె రాసుకోవాలి. సబ్బులుమాని, షీకాయి కుంకుడుకాయి ఉపయోగించాలి. కాఫీలు టీ మాని, చద్దన్నం తినాలి. కారెక్కడం మాని, కాలినడకను గ్రామాలంట వెళ్ళి ప్రబోధం చెయ్యాలి.

లక్ష్మి : ఆ మాలాళ్ళతో నెత్తిమీద పెంటతట్టలూ పేడ తట్టలూ పెట్టుకొని మొయ్యక్కరలేదూ ? ఊడుపులకీ దంపులకీ వెళ్ళక్కరలేదూ ? ఇదీ, మతిభ్రమ అవడానికింకా అనుమాన మేమిటికి ? ఈ అడ్డమయిన చాకిరీ చెయ్యడానికి ఏపెళ్ళాం వస్తుందిరా నాయనా ! చదవేస్తే ఉన్నమతీ పోయినట్లుంది. చక్కా నామాట విని వాళ్ళ సంబంధం చేసుకో ! గొప్ప శ్రోత్రియకుటుంబం ! మంచి సాంప్రదాయం.

వాసు : వివాహవిషయం నాకు మీరు పూర్తిగా విడిచి పెట్టేయాలి.

లక్ష్మి : ఇంక నాపలుసక్తి ఏమీ అక్కరలేదూ ? నామాట వినవన్నమాట !

వాసు : ఈ విషయంలో తప్ప ఇంకేవిషయమయినా చేతులు కట్టుకొని బద్ధుడనై వింటాను.

లక్ష్మి : పదివేలు పట్టుకు వెళ్ళి అక్కడపోసేశావట !

వాసు : ఆ గ్రామం చాలా వృద్ధిచేశానని వాళ్ళంతా సంతోషిస్తున్నారు. భాగ్యవశం ఇప్పుడు ఆదర్శమయిన గ్రామం అయింది. అనేక పరిశ్రమలు అమలులో ఉన్నాయి.

లక్ష్మి : బాగానే ఉందేమీ? వాళ్ళెంతపెడితే వద్దంటారు? ఆ రైతువాళ్ళతో పాటలు పాడుకుంటూ భుజం, భుజం కలిపి, వాడి నోట్లోచుట్ట నువ్వు! నీ నోట్లోచుట్ట వాడూ కాలుస్తూ...

వాసు : ఈ అభిప్రాయాలు మీ మనసు కెక్కించి ఎవరో బాగా దుష్ప్రచారం చేసి ఉండాలి.

లక్ష్మి : ఒకరు చెప్పేదేమిటి ? నాకు జ్ఞానం లేదూ ? చిన్నప్పుడు తల్లి పోయినప్పటినుండీ సంరక్షణచేసి, చదువుచెప్పించి డబ్బు ఎలాగ తగలేసినా ఊరుకొని, పెంచి పెద్దవాడిని చేస్తే నేనేమి విషంపెట్టానా ? శుభ్రమైనసంబంధం కుదిర్చి పెళ్ళిచేసుకోమంటే తెగులా ? నా పెద్దరికం ఏంపుంచావు? ఈ సంబంధం చేసుకోకపోతే నీకు నా ఆస్తిలో కానీఇవ్వను. ఇదంతా నా స్వార్జితం తెలుసునా ?

వాసు : నా వివాహవిషయంలో కష్టసుఖాలూ బాధ్యతలూ నిర్ణయించుకోవలసిన ధర్మం నాదే ! ఈ విషయంలో పట్టుదల వహించి మీరు ఆస్తి ఇవ్వనంటే, ఆస్తికోసం అంతరాత్మను చంపుకోలేను.

లక్ష్మి : ఆస్తి ఇవ్వనన్నా నీకు లక్ష్యం లేదన్నమాట ! ఇదిగో ఆఖరుమాట చెప్తున్నాను. ఆ పల్లెటూరు విడిచి

పెట్టి ఈ సంబంధం చేసుకొని ఇక్కడ ఉంటావో, నీ యిష్టమే ఏదని ఆస్తి వదులుకొని దేశదిమ్మరివై పోతావో, ఆలోచించుకొని ఒక్కమాట చెప్పు!

వాసు : నా అభిప్రాయాన్నిబట్టి రూపాయిలు అణాలు పైసల్లో లెక్కపెట్టదగినదే ఆస్తి కాదు. దేశసేవకుడికి త్యాగము, సేవ, శరీరబలం, విజ్ఞానము, ధైర్యసాహసాలు, ఇవన్నీ ఆస్తికిందే లెఖ్ఖ! ఇటువంటి ఆస్తి ఉంటే ధనరూపమయిన ఆస్తి లేక పోయినా నాకు చింతలేదు.

లక్ష్మి : అడుక్కుతిని పోతావు సుమా!

వాసు : దేశంకోసం అడుక్కుటూన్న వాళ్ళలో, గాంధీ మాలవ్యాలవంటి మహాపురుషు లున్నారు.

లక్ష్మి : మరి దయచేయి! వెళ్ళు! నేను చచ్చినా నాగుమ్మం తొక్కొద్దు. నా అనంతరం నీకు కాని మట్టకుండా ఆస్తంతా ఇదిగో ఈ గోపాలానికి వ్రాసి యిచ్చేస్తాను. తెలిసిందా? అతనే నాకు కొడుకు. నువ్వు నాకు కొడుకువు కావు. వెళ్ళు!

వాసు : ఆస్తి ఏదయినా సంస్థకిస్తే దేశానికి ఉపకారం!

లక్ష్మి : నీ సలహా అక్కరలేదోయి! మహా దేశభక్తుడివి బయలు దేరావు.

వాసు : పోనీండి. మీరు చాలా నీరసంగా ఉన్నారు. మీకు ఆరోగ్యం కలిగేవరకూ ఇక్కడే ఉండి ఉపచారం చేస్తాను.

లక్ష్మి : నా మొహం చూడకోయి! నేను తండ్రిని కాను, నువ్వు కొడుకువీ కావు, వెళ్ళిపోరు! నువ్వు ఉన్నకొద్దీ నాకు బాధే! ఏ పాపం చేసికొని పుట్టేనోయి భగవంతుడా?

వాసు : ఈ అభిప్రాయాలు కాలగర్భంలో పుట్టినం పొందాలి. నేను ఉన్నకొద్దీ మీకు మనోవ్యాధ ఎక్కువవు తుంది. అది మీ ఆరోగ్యానికి భయంకరం' క్రమంగా ఈశ్వరుడే మీహృదయంలో ప్రవేశించి సత్యనిరూపణ చేస్తాడు. శలవు.

(వాసు వెళతాడు)

గోపా : ఎంత సాహసం! చిలక్కి చెప్పినట్లు ఎంత ఓపికగా చెప్పారూ!

లక్ష్మి : వెళ్ళిపోయాడూ?

గోపా : ఆ! నేనిదివరకే చెప్పాను. ఇది ఇంతవరకు వస్తుందని.

లక్ష్మి : ప్రారబ్ధకర్మం! అనుభవించక తప్పుతుందా?

గోపా : ఆయన మొదట ఆస్తి అంతా నాకిచ్చేస్తానన్నా లక్ష్యపెట్టారుకారు చూశారా! మీరు నిజంగా నా పేర దాన పట్టా రాసిచ్చేస్తే ఏంచేస్తారో!

లక్ష్మి - అన్నాను గానీ...ఎలాగ చెప్పూ! అలాగయినా లొంగుతాడేమో అని చూశాను. పేగుకదా! ఎలాగ తీసి పారెయ్యడం! రేపు ప్రాణం కాస్తా పోతున్నాక పరాని కిన్ని నీళ్ళు పొయ్యడానికి వాడు పనికిరావాలిగానీ.........

గోపా : అలాగే? కన్నకడుపయిన తరువాత ఆబంధం వదిలిపోతుందా? జీడిమచ్చ! అయితే ప్రస్తుతం ఒక పని చెయ్యండి. ఒక దస్తావేజుమీద బెదిరింపుకోసం, వృత్తి బెదిరింపు కోసమే! ఆస్తిలో హక్కు లేకుండా డిజిన్‌హెరిట్ (Disinherit) చేస్తున్నట్లు వ్రాయించిచూపించండి. ఈ లోగా ఆయనకీ బుద్ధి మారవచ్చును. ఇది చూసేసరికి నిజమేఅను

కొని చక్కా పసుగెత్తి వస్తారు. ఏమంటారా ! లక్షలకి విలువైన ఆస్తి రేపాయన చేతిలోకి వస్తే దేశమంతటా విరజల్లి ఆ కీర్తి తానే పొందవచ్చునని ఆశపడతారు.

లక్ష్మి : అయితే ! కాని ! పోతాను. సరసంగా ఉ.డి.

గోపా : నేను సెలవు తీసుకొని వెళ్తాను. మందుకోసం పంపిస్తాను !

[ఇద్దరూ చెరోదారి వెళ్తారు.]

తెర.

ప దు నె ని మి ద వ ర ం గ ము

(కర్మవీరుని సంచారప్రదేశం)

కర్మ : పాట- ఆంధ్రరక్తమే నీలోనుంటే,
ఆన్యదాస్యమే పోవలెనంటే,
ఆంధ్రపతాకం ఎగరాలంటే
ఆంధ్రరాష్ట్రస్థాపనకై పూనరా ॥ఆంధ్రయూత్ర॥

గీ॥ తెలుగు నదులెల్ల పొంగెత్తి ప్రళయనారి
కరలుపడి తెల్గునేల ముగించనిమ్ము !
నేటితో నస్వతంత్రతానియతమైన
ఈబ్రతుకు తెన్గువారు భరించలేరు.

(విశ్వనాథ)

పందొమ్మిదవ రంగము

సమయము - ఉదయము 10 గంటలు

భాగ్యనగరం, వాసు కుటీరము

పాట : మతభేదములు మాని సంఘమాతృసేవ సేయరండు
శ్రుతకీర్తులు ఆంధ్ర వీరసుతులు సుతలు నడుముకట్టి,
పల్లెలందె కలదు తెలుగుతల్లికి ఆయువుపట్టు
పల్లెల నభివృద్ధిపరుప పట్నములను విడ దిరండు!

(జానకి రాట్నంమీద నూలుతీస్తూ పైపాట పాడుకుంటూ ఉండగా రామం వెనకపాటున వచ్చి జానకికళ్లు మూస్తాడు)

జానకి : [చేతులు విప్పుకోడానికి ప్రయత్నిస్తూ] నాకళ్ళుమూసిన వారికి నేను నూలువడకడం ఇష్టం లేనట్లే!

రామం : (చేతులుతీసి ఎదురుగా వచ్చి) అయితే క్షమించాలి! ఇంతశ్రద్ధగా ప్రతీ భారతీయస్త్రీ నూలు వడికితే స్వరాజ్యం రాడాని కిన్నాళ్ళు కావాలా?

వాసు : (ప్రవేశించి) జానకీదేవి మన ఆశ్రమానికి ప్రాణ ప్రతిష్ఠ. వనదేవతలాగ కలకలలాడుతూ ఆశ్రమమంతటికీ శోభ తెచ్చింది.

రామం : ఏమీ అరమర లేకుండా కులాభిమానం వదలి కలుపుగోలుగా మన జట్టులో కలిసిపోయింది.

వాసు : ఏ ఉద్యమమయినా స్త్రీలు పూనుకుంటేనే చకచకా సాగుతుంది.

[నాగిరెడ్డి ప్రవేశం. బ్లాజరుకోటు, మల్లుచొక్కా; పంచ కండువా మాత్రం ఖద్దరు.]

నాగి : దండాలండి !

వాసు : రండి ! మిమ్మలిని నే నెక్కడయినా చూశానా ?

నాగి : మాది కోనసీమండి !

వాసు : చాలాసంతోషం ! మాభాగ్యవరం చూశారా ? దీన్ని ఆదర్శమైనగ్రామం చేస్తున్నాం. రైతులకు సకలసౌకర్యాలు కలిగిస్తున్నాం. మీ రేదయినా పనిమీద వచ్చారా ?

నాగి : తమతో సిన్నమనవి సేసుకుందామని ..తమ మేనేజరుగారు...గోపాలంగారు...నావోక అయిదువందలు ఎగేశారండి. తమతో మనవి సేసుకుంటే ఇప్పించేస్తా.. ర...ని...

వాసు : అప్పిచ్చారా ?

నాగి : అప్పుకాదండి ! ఒక యవ్వారంలో ఇరుక్కుపోయానండి !

వాసు : ఏదయినా దళాకీబేరమా ?

నాగి : ఏం సెప్పనండి ! సమురానికొచ్చి రాయబారమెందుకండి ! ఆయన కోసానుంచి కాదండి నీలాశలం !

వాసు : సానికూడా ఉందా ? నాకు తెలియదు.

నాగి : ఆసానికోపిల్లుంటే కన్నెరికానికి కుదిర్చినారండి. బుద్ధిగడ్డితిని అయిదువందలు ఆరిసేతుల్లో పోశానండి ! ఆపిల్ల నేనూ తమరు తప్పించి ఎక్కడికోపంపేశారని యిన్నాను.

వాసు : ఆసాని మా మేనేజరు తాలూకేనా ? ఆపిల్ల ఒక బ్రాహ్మణపిల్ల ; ఆమెనపహరించి బలవంతంగా వ్యభిచారంలోకి దింపడానికి ప్రయత్నించడంచేత నేను రక్షించవలసి వచ్చింది.

నాగి : బొమ్మడపిల్లే ? అయ్యబాబూ ? ఎంతపని సేశాడు.

వాసు : ఆ అమ్మాయి ఇక్కడే ఉంది. అదుగో !

నాగి : ఏటీ ! ఈ యమ్మ ! (లెంపలువాయించుకొని) తల్లీ ! దండం ! ఎంతపనికి తలపెట్టాను. ఆయమ్మ తప్పించుకు పారిపో బట్టి గాని ఆయాళ ఎంతపొరపాటు జరిగిపోను. తమరు దేముడులాగ ఆ యమ్మను కాపాడారు. (జానికి వెళుతుంది)

వాసు : మీా విషయంలో నా కేమీా సానుభూతి లేదు. ఆ ధనం మీారు సత్కార్యానికి వినియోగించబోతూరు. అది మీాకు జరిమానా అనుకోండి.

వెంక : (ప్రవేశించి, నాగిరెడ్డిని చూచి) ఇక్కగాడెందుకు వచ్చాడిక్కడికీ ?

నాగి : ఏంవాఁవా !

వాసు : ఈయన్ని నువ్వెరుగుదువా ?

వెంక : నాకు మేనల్లుడవతాడండి !

వాసు : అలాగా ? ఏం ! ఇలా విడిచిపెట్టాశా వితన్ని ?

వెంక : ఏంసెయ్యమంటారండి ? తల్లిమాట, తండ్రిమాట లచ్చెం లేదండి. ఆళ్ళారికి పెద్దరైతుకొడుకండి. వెయ్యి ఎకరాల బూమి. బంగారులా మూడుపంటలుపండేదండి. అంతా తగలేసినాడండి.

(పోలీసు సబుఇన్స్పెక్టరు ప్రవేశం.)

పోలీ : నాగిరెడ్డి ఇక్కడున్నాడండీ ?

వెంక : ఏంబాబూ !

పోలీ : అతనికి ఎరస్టువారంటుంది. నిన్నరాత్రి వాళ్ళ గ్రామంలో జరిగిన కూనీలో అతని కుమ్మక్కు బాగాఉందని అనుమానం బలంగాఉంది.

వెంక : ఇదుగోండి. తీసుకుపోండి బాబూ! ఏ సెయ్యండి, నాలుగేళ్ళో అయిదేళ్ళో! ఇక్కడేమీ తినడానికి లేదులెండి. అంబలీ తోపా యెట్టండిఇంత. బాగా బుద్దొస్తాది. యెదవ తెగులసి! యేసాలు, సోకులూ; సరదా తీరిందా?

నాగి : (వెంకటరెడ్డికి దండం పెట్టి) నేనేమీ ఎరగను మాఁవా! సీపాదాలసాచ్చిగా చెపుతున్నా! ఈ మద్దిని నేను మా వూళ్ళోకే ఎల్లలేదు. ఆకరణం కాయేపికొద్ది నామీద కేసెట్టించాడు.

వెంక : ఎల్లవోయి సన్నాసిమొకమా! మీబాబు పాలోళ్ళతో పాటు గోచీపెట్టుకొని పొలంలో పాటుపడి గడించాడు కదా! మీ యమ్మ పిడకలకాడనుంచీ అమ్మి సంపాయించింది కదా! నువ్వెన్నడయినా పొలంకాసి సూసినావా! నీ పొలమెక్కడుందో, దానిపొలిమేర ఎక్కడుందో నీకెరికేనా? [వాసుతో] బాబుగారు! రోజుకి నాలుగుసుట్లు కాపీవోటేలండి! మావులు పొద్దుగూకేతలికి బోగమీదిలో తానకమండి. నాటకాల కంటాక్టులండి; టోలుగేటు కంటాక్టులండి; బస్సులు కొన్నాళ్ళండి. ఆ మద్దిల కలకత్తామెల్లి అయేటంటి ఆబొమ్మలు తెరమీద ఆడుతాయి—

వాసు : సినిమా

వెంక : అయి తీయించినాడండి. ఆ పాళంగా యేటుందండి, పొలమంతా సున్నసుట్టేసినాడంటి. మాఁవంతా మద్దెపడి ఇతని భార్యాపేర నూరెకరాలు మిగిలితే రాయించేశామండి.

రామం : ఆ రోజున కృష్ణారావుగారు మీతోటేనా మాట్లాడుతున్నారు. జిల్లాబోర్డుకు నిలబడ్డారా ?

నాగి : లేదండి ! ఆర్పైయదికార్లు నేను కాంగ్రెసులో పనికిరానని తోసేశారండి. లేకపోతే అయోారెంసువేలు దండుగై పోనండి.

పోలీ : ఏమయ్యా ! వేగం రావాలి !

నాగి : మాంవా ! నన్ను రచ్చించవూ ! బుద్ది గడ్డితిని ఇన్నాళ్ళు డబ్బుతగలేసుకున్నా పెద్దోళ్ళలో తలెత్తుకు తిరిగాను. నువ్వు రచ్చించకపోతే పీకకి ఉరేట్టుకు సచ్చిపోవాల.

వెంక : నన్నేటిసెయ్యమంటావోయి ! నీ యేసాలు, సోకులు, తాలూకాబోర్డులు, బొమ్మలాటలు, ఇన్నాళ్ళు మేము సచ్చామనుకొన్నావేటి ? మా మా టెప్పుడేనా యిన్నావూ ?

వాసు : ఇప్పుడయినా హృదయపూర్వకమైన పశ్చాత్తాపం కలిగితే శాంతమే లే !

వెంక : ఆరికాళ్ళట్టుకో ! ఆరు దేముడు. నీ పాపాలు పోతాయి.

నాగి : (వాసుకి నమస్కరించి) బాబుగారూ ! తమరు రచ్చించరూ ?

వాసు : అయ్యా ! రాజ్యాధికారంవహించి స్వర్ణాభిషేకాలతో కవులను పోషించిన రెడ్డికులంలో పుట్టావు. నీ కుల మర్యాద నిలబెట్టుకోవద్దయ్యా ? రైతుబిడ్డవుకదా ! నీ వృత్తి ధర్మం చూసుకో వద్దయ్యా ? రైతుబిడ్డ చదువుకోవాలి. తన పొలం చూచుకోవాలి. చేతనయినంత దేశసేవ చెయ్యాలి. మీరుకూడా జమీందార్లలాగ పొలం ఎక్కువుందో చూడ

కుండా దుర్వ్యయంచేస్తే అధోగతికి అభ్యంతరం ఉందా ? మనదేశానికి వెన్నెముకగదా రైతు ! వెన్నెముక కుళ్ళితే శరీరం నిలుస్తుందా !

నాగి : బుద్ధొచ్చిందండి. దైవసాక్షిగా చెపుతున్నాను. ఈ కేసులో నేనేమీ ఎరగనండి !

వాసు : వెంకటరెడ్డీ! పాపం, కన్నీటితో పాదాలు తడుపుతున్నాడయ్యా ! పతితుడికి పశ్చాత్తాపమే శిక్ష ! (నాగిరెడ్డితో) ఏమయ్యా ! మీరు ఊరూరా వెళ్ళి ఇంకా ఈ విధంగా పాడవుతున్న రైతుసోదరులకి ప్రబోధంచేస్తారా ? వృత్తిధర్మం నిలబెట్టుకోమని మీ చరిత్రవల్ల గుణపాఠం నేర్చుకోమనీ ప్రచారం చేస్తారు ?

నాగి : చిత్తం ! తమరేమి సెయ్యమన్నా సేస్తానండి.

వాసు : ఇక్కడ రైతుమహాసభ జరిపిస్తాం. దానిలో మిమ్మల్ని నిలబెట్టి మీచరిత్ర చెపతాం ! అంగీకరిస్తారా ?

నాగి : బుద్ధిమారిపోయాక సిగ్గుపడటం ఎందుకండి ?

వాసు : (పోలీసుతో) తమరు ఇతన్ని తీసుకొనివెళ్ళండి. (నాగిరెడ్డితో) వెళ్ళండి మీరు ! నేను తహసీలుదారుగారితో మాట్లాడి జామీను ఏర్పాటుచేయిస్తాను.

నాగి : ఈ పూటకి కొట్లో కూకోవాలాండి ?

వాసు : ఆహా ! ఈరోజుకు తప్పదు.

(నాగిరెడ్డి పోలీసుసబిన్స్పెక్టరుతో వెళతాడు)

వాసు : రెడ్డీ ! మనకింకేమిటి గత్యంతరం ? నాన్నగారు ఇటుపైని కాసీకూడా ఇవ్వనన్నారు. పెద్ద యజ్ఞమంతయుత్నం చేస్తున్నాం మనం ! ఈ ఉద్యమానికి విఘాతంరావలసిందే ?

రామం : ఈవిషయంలో మేనేజరుగారి అగ్నిలో కృష్ణా రావుగారు డాక్టరు వసంతాబాయిగారు ఆజ్యధార పోసి ఉంటారు.

వెంక : తమవంతు ఆస్తి పంచిపెట్టమని నాన్నగారితో చెప్పండి బాబూ !

వాసు : అది సాధ్యంకాదు. ఆస్తి అంతా వారి స్వార్జితం! ఆ ప్రయత్నం చాలా అవినీతికరం !

వెంక : మరయితే బాబుగారికి మాంకట్టే సిస్తులు తమకే ఇచ్చేస్తాం.

వాసు : అది కేవలం దొంగతనం; నాకధికారంలేని సిస్తులు నే నెలాగ వసూలు చెయ్యను ?

వెంక : సరిరా ! తమరేటి సెప్పినా ఒప్పుకోరేటి ?

రామం : మనదగ్గర ప్రస్తుతం నిలవవున్న చేతిపనులు, దంపుడుబియ్యం, ఖద్దరు, బళ్ళమీద గ్రామాలంటా, పట్నాలంటా తీసుకువెళ్ళి విక్రయిద్దాం ! ఆడబ్బు పెట్టుబడికి పనికి వస్తుంది.

వాసు : అదే మంచి ఆలోచన, దానివల్ల మనఉద్యమానికి ప్రచారం కూడా జరుగుతుంది. ఈ లోగా మనకి పెట్టుబడి పెట్టి తయారయిన వస్తువులు అమ్మిపెట్టే పరపతిసంఘం స్థాపించడానికి ప్రయత్నం చేదాం !

వెంక : ఆ కాడికీలొటొస్తే మాం లేమట బాబూ ! యీ మాయిళ్ళేటి, వోకళ్ళేటి, ఆస్తులేటి, మాపాణాలే మీ పాదాలకాడ పడేస్తాంగాని తమరు దేముడిలాగ సేయించే పని కడ్డు రానిస్తామా ? (వీరన్న రొప్పుకుంటూ పరుగెత్తివచ్చి)

వీర : బాబయ్యా ! బాబయ్యా ! కొంప మునిగిపోయింది.

వాసు : ఏమిటది ?

వీర : అయ్యగారికి పానం సాలొచ్చింది.

వాసు : ఏ అయ్యగారికి ?

వీర : ఇంకే అయ్యగోరికిట్టు! తమ నాన్నగారికి !

వాసు : ఏమిా ?

వీర : అదేటో నోటంట మాటనేదు, పిలిస్తే పలకనేదు.

రామ : నీ కెలా తెలిసింది వీరన్న ?

వీర : ఇంజనీరుగారు డాకుదొరగారితో కలిసి తెల్లార్రి జామున మనవూరెల్లినామండి. బుగతగారినోపాలిసూదామని ఎల్లినామండి. అక్కడెవరో అమ్మగారు, మేనేజరుగారుఉన్నారండి. అంతా ఏక కంగారు పడుతున్నారండి. తమకి కబురు సెప్పాలని నేనిలా అడ్డుదారిని పారొచ్చినానండి.

వాసు : ఇదేదో విపరీతంగా ఉంది, నిన్న ఉదయం చూసిన నాన్నగారికి ఇంతత్వరలో ప్రమాదించవలసిన అగత్య మేముందీ? ......ఎంత అమాయకులయ్యా నాన్నగారు...ఎంతశ్రమ ......ఎంత తాపత్రయం !

రామం : మనం వెంటనే బయలుదేరి వెళదాం రండి !

వాసు : నాన్నగారి అమాయకత్వం తలుచుకొన్నకొద్దీ జాలికలిగి దానిలో కరిగిపోతున్నానయ్యా నేను !

రామం : ఈ పాటికేదో చికిత్స జరుగుతూనే ఉంటుంది. మనం వెళ్ళేసరికి తేరుకోవచ్చును.

వాసు : ఏమో ఈశ్వరేచ్ఛ ! నా అంత్యోపచారాని కేనా అవకాశం ఉంటుందో ఉండదో !

(వెళతారు)

తెర

ఇరువదవరంగము

(సమయము మధ్యాహ్నం గం॥ 1 కు)

[లక్ష్మీపతిఇల్లు. లక్ష్మీపతి పడుకొన్నగదికి పక్కగదిలో గోపాలం ఆందోళనగా ఇటుఅటు తిరుగుతూ వసంతను సైగచేసి పిలుస్తాడు]

వసం : (వచ్చి) ఏమండీ ! ఎందుకు పిలిచారు ?

గోపా : శాస్త్ర తెలివివస్తూన్నట్లుందే !

వసంత : వచ్చిందెలాగో బ్రహ్మాండంమీద విరుగుడికి నాలుగు ఇంజక్షనులిస్తేను. నిద్రరకిచ్చినమాత్రలు రోజుకొకటి కంటె ఎక్కువ వేయకూడదని నేనింతా చెబితే అన్నిమాత్రలు ఒకేసారి ఎందుకిచ్చేశారు ?

గోపా : మత్తుబాగాచేస్తే మంచిదని.

వసంత : ఎంతమత్తు చెయ్యాలో నాకు తెలియదూ? మీరీ స్వంతవైద్యం ఎందుకు చెయ్యాలి ? దానితో అతని ప్రాణం పోతే నాకు మాటరాదూ ?

గోపా : అలాగ పోయినా బాగుండును. మళ్ళా తెలివి వచ్చిందంటే నాగుండెల్లో రాయిపడింది.

వసంత : అయితే ఈ పని మీరు కోరి చేసినట్లుందే !

గోపా : ఎందుకుచేశానో తెలుసునా ! ఇదిగో ఇందుకు !
(జేబులోనుంచి తీసి దస్తావేజు చూపిస్తాడు)

వసంత : ఏమిటది ?

గోపా : నా పేర తనఆస్తి అంతా దానపట్టాగా యిచ్చేసినట్లు వ్రాయించి సంతకం చేయించేశాను. బాగా మత్తుగా ఉంటే చదువుకోకుండా సంతకంపెట్టేస్తాడనీ ....

వసంత : బాగానే ఉందే ! ఇదంతా నా మీదకి తేడానికి చేసినట్టుంది.

గోపా : న్యాయమా ! నీ ప్రాణానికి నాప్రాణం అడ్డు వెయ్యనూ ! ఇదంతా ఎవరికోసం ! ఈ లక్షలకి విలువైన ఆస్తి ఇప్పుడు మనది. మనం వెంటనే బయలుదేరి కలకత్తా వెళ్ళి పెళ్ళిచేసుకుందాం ! రా ! కారు రెడీగా ఉంది.

వసంత : ఇప్పుడన్నారు గాని ఈ ప్రస్తావన ఇంకెప్పుడూ చేయకండి. మనిషి తాహతు తెలియకుండా మాట్లాడుతున్నారు.

గోపా : ఏమిటీమోసం ! మీనాన్నగారేమీ చెప్పలేదూ!

వసంత : మానాన్నగారు చెప్పడమేమిటి ?

గోపా : ఈ దానపట్టా వ్రాయించి మీకుచూపిస్తే మీకూ నాకూ వివాహంచేసి......

వసంత : ఏదీ ఆ కాగితం ?

గోపా : (దస్తావేజు ఇవ్వగా వసంత దానిని తన జాకెట్టులో దాచేస్తుంది.)

వసంత : ఇక వెళ్ళండి! మీరేదో తగుమనిషి అనుకొన్నాను.

గోపా : ఆ దస్తావేజు తీసుకుంటావేమిటి ? ఇలా ఇచ్చేయ్.

వసంత : ఇవ్వను.

గోపా : ఇవ్వకపోతే బలవంతాన్ని లాక్కొంటాను.

వసంత : షటప్ — (Shut-up)

గోపా : ఏమిటీ జులుమ్ ! వద్దునుమా ! నేను మహా కాని వాణ్ని. నువ్వు రవికెలో దాచుకుంటే ఊరుకుంటాననుకున్నావా ?

వసంత : నిన్ను పోలీసుకి హేండోవర్ చేస్తాను.

(అని లోపలికి వెళ్ళిపోబోతుంది. గోపాలం ఆమెను అడ్డగించి దస్తావేజు లాక్కోడానికి పెనుగులాడుతాడు. వసంత తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. వాసు, రామం, వెంకటరెడ్డి, వీరన్న చటాలున ప్రవేశిస్తారు. వాసు ఆశ్చర్యంతో చూసి గోపాలం వెనుకనుండి ఛంగున వెళ్ళి అతన్ని కదలకుండా పట్టుకుంటాడు. గోపాలం తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నించి జేబులోనుండి బాకు తీసి పొడవబోతాడు. రామం ఆ చేయి పట్టుకుంటాడు. వెంకటరెడ్డి వీరన్న చెరొకజబ్బ పట్టుకోగా గోపాలం వణుకుతూ తల వంచుకొని నిలబడిపోతాడు అతని చేతిలోనుండి బాకుజారి పడిపోతుంది. సిగ్గుతో భయంతో దూరంగాపోయి పైటసర్దుకుంటూ వణుకుతూ నిలబడిన వసంతను వాసు సమీపించి)

వాసు : అసలు సంగతేమిటి చెప్పు వసంతా !

వసంత : మా నాన్నగారికి నేను వైద్యం చేస్తున్నాను. నిద్ర పట్టడానికి రోజుకొక మాత్రచొప్పున వెయ్యమని పదిమాత్రల సీసా ఇచ్చాను. ఈ మేనేజరు పదిమాత్రలు ఒక్కసారే యిచ్చేసి బాగా మత్తులో ఉండగా ఆయన ఆస్తి అంతా తన పేర దాన పట్టాగా వ్రాయించుకొని సంతకం పెట్టించాడు. నన్ను తనతో రమ్మని బలవంతం చేస్తున్నాడు. ఇదిగో దస్తావేజు. (తీసి ఇస్తుంది

వాసు : నాన్నగారెలాగున్నారు ?

వసంత : ఇప్పుడే కొంచం స్తుతివిరిగి తెలివివస్తూంది.

వాసు : (గోపాలంతో) నిన్ను పామునుపెంచినట్లు పెంచారు నాన్నగారు. విషమంతా పోగుచేసి ఒక పెద్దకాటు వేశావు. నీ చరిత్రంతా నాకు తెలిసింది. సానితో ఏకీభవించి ఒక బాహ్మణపిల్లని వ్యభిచారంలోకి దింపబోయావు కాదూ ? ఒక రెడ్డివద్ద అయిదువంద లపహరించలేదూ ? నాన్నగారిని మోసగించడానికీ ప్రాణం తియ్యడానికీ తలపెట్టావన్నమాట ! స్వామిద్రోహీ ! (వెంకటరెడ్డి వీరన్నలతో) మీ రిద్దరూ ఇతన్ని పోలీసుస్టేషనుకి తీసుకువెళ్ళండి. నేనిప్పుడే వచ్చి ఫిర్యాదు ఇస్తాను. [వీరన్న వెంకటరెడ్డి గోపాలాన్ని తీసుకొని వెళతారు]

వాసు : రామం ! రా ! నాన్నగారిని ముందుచూడాలి.

రామం : ఇకమీద వారినికష్టపెడుంచకుండా మన భాగ్యవరం తీసుకొనివెళ్ళడమే శ్రేయస్కరం !

(వాసు రామం వెళతారు. వసంత కూడా వారివెంట వెళుతుంది.)

తెర

ఇరువదిఒకటవరంగము

[సమయం మధ్యాహ్నం గం॥ 2 లు]

(కృష్ణారావు ఇల్లు. కృష్ణారావు తలవంచుకొని దిగులుగా చాప మీద కూర్చుంటాడు. వసంత చేతిలో ఆంధ్రపత్రిక సచిత్ర వారసంచికతో ప్రవేశం)

కృష్ణా : (వసంతనుచూసి) అయిపోయిందమ్మా ! మనపని ఇవాళ అయిపోయింది.

వసంత : ఏమిటీ ! చాపమీద కూర్చున్నారేమిటి? ఇక్కడ కుర్చీలు టేబిలు ఏవీ ?

కృష్ణా : అన్నీ పోయాయి. కో-ఆపరేటివు బ్యాంకు వాళ్ళు పూతికపుల్లనుండీ బయటపడేసి జప్తుచేశారు.

వసంత : నా మందులబీరువాలూనా? మందులసీసాలూనా? ఆపరేషను సామాన్లూనా ?

కృష్ణా : అన్నీ జప్తుచేసి తీసుకుపోయారు.

వసంత : ఇంక నే నెలా బతకనిక్కడ ? యింక వీధిలోకి వెళ్ళగలనా ? తలెత్తుకొని తిరగగలనా ? నా కేమిటి దారి ?

కృష్ణా : నాకడుపున పుట్టినందుకు నీకు నేను చేసిన ఉపకార మిది !

వసంత : మీరు ఆ మేనేజరుతో వాసు ఆస్తిఅంతా దానపట్టాగా వ్రాయించుకోమని చెప్పారా ?

కృష్ణా : (విశ్వాసముతో) అవును. వ్రాయించుకొన్నాడా?

వసంత : ఆ ! వ్రాయించుకొన్నాడు !

కృష్ణా : అయితే వాసుని ఏడిపించామన్నమాటే !

వసంత : ఆ మేనేజరుతో యింకా ఏమయినా చెప్పారా ?

కృష్ణా : ఏమమ్మా ! అలా అడుగుతున్నావు ?

వసంత : నన్ను మేనేజరుకిచ్చి పెళ్ళిచేస్తానని కూడా చెప్పారా ?

కృష్ణా : అవును. వాసుసంబంధం తప్పిపోయాక దానితో సమానమయిన సంబంధం యింతకంటె మరొకటి దొరుకుతుందా మనకి ?

వసంత : అయితే, నా ఆలోచనా అభిప్రాయం ఏమీ

అక్కరలేదన్నమాట! మీ యిష్టంవచ్చినట్లూ పెళ్ళిసంబంధాలు కుదిర్చి నన్ను అమ్మచూపుతున్నారన్నమాట! మీ ఉద్దేశాలు ఆశయాలు నెరవేరడానికి నన్ను అడ్డంపెట్టుకొని, నన్ను, నా జీవితాన్ని, నా వ్యక్తిత్వాన్ని బలిస్తున్నారా?

కృష్ణా : ఎందుకమ్మా అంతతీవ్రంగా మాట్లాడుతావు? యింకా నీతో ఈ విషయం సావకాశంగా చెపదామనుకొంటున్నాను. నేను చేసినప్రయత్నం నీ మేలుకోసమే చేశానా?

వసంత : ఏంచేశారు? నన్ను ఆటబొమ్మనిచేశారు. చిన్నప్పటినుంచీ పెంచి, చదువుచెప్పించి పెద్దదాన్ని చేసినందుకు మీలో ఎన్నిలోపాలున్నా, మీరు తండ్రి అనే భక్తిభావంతో చూశాను. మీ ప్రతిష్ఠ కాపాడడానికీ మీ ఆశయాలు నెరవేర్చడానికీ నా ప్రేమకూడా చంపుకొని వాసుతో వైరం తెచ్చుకొన్నాను. అటువంటి నన్నే మీరు వంచించారు. ఈ రోజున మీ కౌమార్తె ననిపించుకోడానికి కూడా నేను సిగ్గుపడవలసి వచ్చింది.

కృష్ణా : దౌర్భాగ్యపు జన్మ ఎత్తాను.

వసంత : ఆ మేనేజరు నన్ను బలాత్కారం చెయ్యబోయాడు. వాసు దేవుడిలాగ వచ్చి నా మానం రక్షించాడు. మేనేజరు ఖైదులోకి వెళ్ళాడు. వాసుకీర్తి దేశమంతటా మారుమ్రోగుతూంది. యిదిగో వినండి.

[ఆంధ్రపత్రిక సచిత్రవారసంచిక తీసి చదువుతుంది]

ఆంధ్రాభ్యుదయం—శ్రీ వాసుదేవరావు.

భాగ్యవరం అనే గ్రామాన్ని లెక్కలేని గ్రామపరిశ్రమల నెలకొల్పి స్వయంపోషకంగా చేసిన ఆంధ్రమూర్తి. లక్షాధి

కారియయ్యే కృత్రిమమయిన భోగవిలాసములు కాలదన్ని సహజసుందరమయిన గ్రామజీవనము చేపట్టిన ఆదర్శవ్యక్తి. ఆంధ్రులకు దాస్యతిమిరము బాపి ప్రకాశమానమగు స్వాతంత్రతా మార్గము చూపిన ఆంధ్రజ్యోతి. చచ్చిన ఆంధ్రజాతీయతకు ప్రాణముపోసిన సంజీవి. ఆంధ్రత్వము మూర్తీభవించిన ఈ మహాత్ముడు చూపిన మార్గము ననుసరించి ఆంధ్రులు ధన్యులయ్యెదరుగాక !

కృష్ణా : క్షమించు ! నన్ను క్షమించు !

వసంత : క్షమించవలసినది నేను కాను; వెళ్ళి ఆ వాసు కాళ్ళమీదపడి క్షమాపణకోరుకోండి. అతను మహాత్ముడు. ఎంత ఔదార్యం ! ఎంత నిరాడంబరం ! ఎంత సేవాపరత్వం! నిజంగా అతని పాదరేణువుగా అంటుకొని ఉండడానికేనా మనకి అర్హత లేదు.

కృష్ణా : కన్నకూతురికి కూడా పగవాడినయిపోయాను.

వసంత : నా జీవితం భగ్నంచేసినది వాసు కాదు, మీరు. వాసు నన్ను భాగ్యవరం రమ్మని చేతులుపట్టుకొని ప్రార్థించాడు. నన్ను తామసం గర్వం ఆవహించాయి. మీ వస్త్రే ఆవహించాయి. మీ ఆడంబరజీవనం మీ కపటజీవనం నాకు అలవడినాయి. ఈ రోజున వాసు ఆదర్శపురుషుడని వార్తాపత్రికలన్నీ కీర్తిస్తూంటే, అతని పాదసేవచేస్తూ ఉండే అదృష్టం కూడా నాకు లేకుండా చేశారు. నాకు పశ్చాత్తాపం వచ్చింది. నేను వెళ్ళిపోతున్నాను. నా జీవితం గ్రామసేవ కర్పిస్తున్నాను. పాదచారినై గ్రామాలంటతిరిగి అందరికీ ఉచితంగా వైద్యం చేసుకుంటూ భాగ్యవరం వెళ్ళి వాసు కాళ్ళమీదపడతాను.

కన్నీటితో అతని పాదాభిషేకం చేస్తాను. క్షమించమని ప్రార్థిస్తాను. క్షమించకపోతే అతని పాదాలమీద ప్రాణాలు విడుస్తాను. [తొందరగా వెళుతుంది]

కృష్ణా : ఆఁ ! ఆఁ ! ఆఁ ! (అని నిర్ఘాంతపోయి వెంటపడతాడు)

తెర

ఇరువదిరెండవరంగము

(సమయము సాయంత్రం 5 గంటలు)

(భాగ్యనగరంలో వాసు కుటీరం, జానకి ఆంధ్రమాత పటం ఉంచిన వేదికను పుష్పాలతో ఆనందంతో అలంకరిస్తూ ఉంటుంది. లక్ష్మీపతి పడక కుర్చీలో కూర్చుని ఉంటాడు. చాలా నీరసంగా ఉంటాడు. వాసు, రైతులు, అప్పన్న అందరూ ఉంటారు.)

వాసు : నాన్నగారికి ఆరోగ్యం కలిగినందుకు నేడు మన మందరము ఆంధ్రమాతను ఆరాధించాలి.

రామం : అదిగో జానకీదేవి అప్పుడే వేదిక అలంకరిస్తూంది.

లక్ష్మీ : ఈ పిల్ల—ఎవరని... చెప్పావు.

వాసు : ఈమె ఒక బ్రాహ్మణపిల్ల; మన మేనేజరుకి ఒక సాని ఉందట. వాళ్ళిద్దరు కలిసి తిరుపతి యాత్రకి వెళ్ళారట. ఈ పిల్ల అక్కడ తల్లిదండ్రులనుంచి తప్పుకుపోతే తీసుకొచ్చి వ్యభిచారంలో దింపబోయారు.

లక్ష్మీ : ఎవరు ? గోపాలమే !. నక్కజిత్తులముండాకొడుకు ఇన్ని వేషాలు వేశాడూ ?

వాసు : ఈమె ఆ సానియింట్లోంచి తప్పించుకొని రోడ్డు మీద పరుగెడుతూ నాకంటబడితే నేను తప్పించి ఈ వూరు తీసుకొనివచ్చాను.

లక్ష్మి : వాళ్ళింటికి పంపేయు లేక పోయావా ?

వాసు : పంపించి చూశాను. రామం తీసుకొని వెళ్ళాడు. ఆ తలిదండ్రులు పిల్ల కులంచెడిందని అనుమానించి నిరాకరించారు.

లక్ష్మి : కులంకోసం కూతురిని వదలుకొన్నారూ ?......

వాసు : ఈ రోజుల్లో కూడా బ్రాహ్మణసంఘం ఇంత దుస్థితిలో ఉందంటే ఆశ్చర్య పడవలసిందే !

లక్ష్మి : ఆ గోపాలాన్ని జైలులో పెట్టించడం మహా మంచిపని చేశావు. నిన్ను పొడిచేడానికి కత్తికూడా తీశాడేం ? నమ్మిన స్వామిద్రోహం ! చూడూ ! ...వాళ్ళమాటలు విని ఏదో అన్నానని మనస్సులో ఉంచుకోకు. ఇదంతా చాలా కష్టపడి గడించాను. డబ్బుపాడుచెయ్యకు ! డబ్బులేకపోతే ఎవ్వడూ పలకడు. ఏగౌరవం ఉన్నా డబ్బుతోనే !

వాసు : దుర్వినియోగం ఎంతమాత్రమూ జరగదు.

వెంక : ఎవ్వరో అమ్మగారు వస్తున్నారండి ఈ యమ్మె కాంగ్రోలండి ఒక తోపుడుబండిలో మందులెట్టుకొని ఈ చుట్టుపట్ల ఊళ్ళలో రెండుమూడురోజులనుంచీ మందులిస్తూ తిరుగుతున్నారట. కాంగ్రెసు మనిసిలాగే ఉంది.

వాసు : అటువంటి దేశసేవాపరురాలు మనకు లభ్యమైతే బాగుండును.

[వసంత ఖద్దరుచీరతో ప్రవేశించి వాసుపాదాలమీద పడుతుంది]

వాసు : ఎవరిది? వసంతా! ఏమిటీ పరివర్తనం!

వసంత : నన్ను క్షమించు.

వాసు : నిన్ను నేను క్షమించడమేమిటి?

వసంత : నీ మనస్సు కనుక్కోలేకపోయాను. నిన్ను పిచ్చివాడి క్రింద కట్టి తూలనాడాను. నివురుగప్పిన నిప్పులాగ నీలో వెలుగుతూన్న మహత్తు కనిపెట్టలేక పోయాను.

వాసు : నువ్వు నాకు ఏమీ అపచారం చెయ్యలేదు. నా మీద ఆశపెట్టుకొన్న నిన్ను నిరాకరించి నీకు ఆశాభంగం కలిగించిన అపచారం నేనే చేశాను.

వసంత : ఆ తప్పంతా నాదే! నీ యెదుట నిలబడడానికీ నీ పాదాలు ముట్టుకోడానికీ నాకు అర్హత లేదు. నీ మీద పగ సాధిద్దామనే పాపపు తలంపుకూడా నాకు కలిగింది. ఏకోపమూ లేకుండా నాకు మానరక్షణ చేశావు. నీ ఔదార్యంలో నా పాపాలు కడుక్కున్నాను. నాకు పశ్చాత్తాపం వచ్చింది.

వాసు : వాస్తవికమయిన పశ్చాత్తాపానికి ఫలితం సంపూర్ణమయిన హృదయపరివర్తనం.

వసంత : నాకు నిజంగా పశ్చాత్తాపం కలిగింది వాసూ! జ్ఞానోదయమయింది. గ్రామసేవకు నా జీవితం అర్పించాను. ఆచరణలో పెట్టాను. నీ సేవ చేయడానికి నాకు అనుజ్ఞ ఇప్పించు! నీ దాసిగా నన్ను స్వీకరించు!

వాసు : రామం! ఈశ్వరవిలాసం చూశావా?

వసంత : (రామంతో) మీరుకూడా నన్ను క్షమించరూ? పల్లెత్తు అవమానమంటే సహించలేని నేను మిమ్మలిని ఎంతో

అవమానించాను. వాసు ఉత్తమగుణాలు అలవరుచుకొని అతని సేవచేస్తూ మీరు ధన్యులయ్యారు. నా గర్వం, తామసం, అహంభావం, అన్నీ వాసు తపోగ్నిలో భస్మమయాయి. తులసివనంలో గంజాయిమొక్క అనుకొని నన్ను మీ కుటుంబంలో ఉండనీయండి.

రామం : అన్నయ్యగారు క్షమించడమే మీకు వరం.

వసంత : వాసుపైపు ప్రార్థనాపూర్వకంగా తిరుగుతుంది. వాసు జేబులోనుండి కొయ్యదువ్వెన పైకి తీస్తాడు. వసంత దానిని ఆత్రుతగా తీసుకొని కళ్ళకి అద్దుకొని నమస్కారం చేసి తలదువ్వుకొని)

గీ॥ బాహ్యవేషము ఘనమను భ్రాంతి చెంది
ఆత్మసౌందర్య మెరుగని యట్టినాను
ఆంధ్రమాతృసేవా భాగ్య మరయజేయు
కొయ్యదువ్వెన ! నతు లందుకొనగదమ్మ !

వాసు : వసంతా ! నా జీవితం ధన్యమయింది. ఈ పరివర్తనం నన్ను సంతుష్టిపరచడానికి కాదు. దేశానికి అమూల్యమయిన సేవచెయ్యడానికి ఈశ్వరుడు నీకీఆత్మశక్తి ప్రసాదించాడు. (తండ్రివద్దకు వసంతను తీసుకొనివెళ్ళి) నాన్నగారూ ! డాక్టరు వసంతాబాయి.

లక్ష్మి : (పరకాయించి చూసి) కృష్ణారావుగారి కొమార్తా ?

వసంత : నమస్కారం !

వాసు : ఈమెకు పూర్తిగా హృదయపరివర్తనం కలిగింది. నేటినుండి ఈమె మీ కోడలు.

లక్ష్మమ్మ : దీర్ఘసుమంగళీభవ ! అమ్మా ! నాకు చాలా చాకిరీ చేశావు. ఇంకంతా మావాడిఇష్టమే ! మీ రిద్దరూ నన్నిలాటప్పుడు కనిపెట్టి ఉంటే అంతేచాలు. (జానకి రామం

పూలహారాలు అందియ్యగా వసంత, వాసు, ఒకరిమెడలో ఒకరు వేసుకుంటారు)

చూడూ ! ఆ రామానికి కూడా ఎవరినో చూసి ముడిపెట్టి ! పాపం ! చిన్నప్పటినుంచీ కనిపెట్టుకొని ఉన్నాను.

వాసు : జానకీదేవికీ రామానికీ ఇష్టమయితే సంబంధం సిద్ధంగానేఉంది. ఏమమ్మా జానకీదేవి ? (జానకి సిగ్గుతో తలవంచుకొంటుంది.) ఏమి రామం ?

రామం : మీ అభీష్టమే కాని నాకు వేరే అభిప్రాయం లేదు.

రామం జానకి లక్ష్మిపతికి నమస్కరిస్తారు. వాసు వసంత పూలహారా లందియ్యగా రామం జానికి ఒకరి మెడలో ఒకరు వేసుకుంటారు.

లక్ష్మి : (దీవిస్తూ) శుభం ! మా వాడిని విడిచిపెట్టకేం ! నాఅన్న వాళ్ళింకెవ్వరూ లేరు.

(కృష్ణారావుప్రవేశం. వసంతతొందరగా వెళ్ళి చెయ్యి పట్టుకొని తీసుకొని వస్తూ)

వసంత : రండి! రండి! వాసు నన్ను క్షమించాడు. అనుగ్రహించాడు. అతన్ని క్షమాపణ కోరుకోండి.

కృష్ణా : వాసూ ! వయస్సులో చిన్నవాడివయినా బుద్ధి వికాసంలోనూ గుణాలలోనూ నాకన్న నువ్వు ఎన్నోరెట్లు పెద్ద ! నిజంగా నీ యెదుట నిలబడడానికీ, నిన్ను కన్నెత్తిచూడడానికీ నాకు అర్హత లేదు. మీ రామం నన్ను అన్నమాటలు పరమసత్యాలు. నాదుశ్చరిత్ర నాకు తెలుసును. దేవాలయంలోకి పరమపాపీ వెళతాడు, మహాభక్తుడూ వెళతాడు. కాంగ్రెసుసంస్థ అతి పవిత్రమైనది గనుకనే ఇన్నాళ్ళూ నన్ను భరించింది. ఇప్పుడు నీ చరిత్ర, మహాత్తు; నాకు జ్ఞానమార్గం

చూపించాయి. దేశాన్ని నిద్రలోనుంచి మేలుకొలిపే వైతాళికులు మీరంతా ! నిన్నుచూసి సిగ్గుతో, పశ్చాత్తాపంతో క్రుంగిపోతున్నాను.

వాసు : మీది చాలా ఒడిదుడుకుల జీవితమైపోయింది. మా భాగ్యవశంలో వయోజనపాఠశాల ఉంది. ఇక్కడ రైతులకి శాస్త్ర చదువు చెప్తుతూంటే మీకు విశ్రాంతి, కాలక్షేపం.

కృష్ణా : వద్దు ! నేనుతగను; నా మనస్సులో ఎంతపరివర్తనం కలిగినా, నువ్వెంత మనస్ఫూర్తిగా నన్ను క్షమించినా, లోకం మాత్రం నన్ను క్షమించదు. 'వృద్ధనారీపతివ్రతా' అని లోకం సులభంగా అనేస్తుంది. ఈ క్షుద్రజీవి ఇక్కడుంటే నీ ఉద్యమానికి కూడా కళంకమే ! నేనేదో యాత్రలు చేసుకుంటూ దేశాలంటపోతాను. అజ్ఞాతంగా ప్రపంచ నాటకరంగంలోనుంచివిరమిస్తాను. మా అమ్మాయిని అనుగ్రహించావు. చాలు. (గద్గదికతో) నీ కొక్క నమస్కారం చెయ్యనియ్యవూ ! హృదయపూర్వకంగా ....

వాసు : శాంతించండి ! శాంతించండి. మనమంతా కలిసి ఆంధ్రమాతను స్తవంచేదాం !

* ॥ "ఆచాళుక్యనృపాలరత్నముల వియ్యంబంది శ్రీకాకతి
క్ష్మాచక్రేశుల లాలనల్ వడసి కృష్ణప్రాజ్యసామ్రాజ్య శ్రీ
కేదంచజ్జయకన్యతో సరసగోష్ఠిన్ ప్రొద్దువోబుచ్చు ని
ష్ప్రాచీనాభ్యుదయంబు నెన్నదము గర్వస్ఫూర్తి; ఆంధ్రావని"॥
(రాయప్రోలు)

[కర్మవీరుడు ప్రవేశం; అందరూ నమస్కరిస్తారు.]

అందరూ : జే ! ఆంధ్రమాతకు జే !

కర్మ : ఆనందం ! పరమానందం ! నాహృదయాకాశంలో అమావాస్య చీకట్లు తొలగి నేడు చిన్న ఆశాచంద్రకాంతి గోచరించినది.

సీ॥ తనగీతి అరవజాతిని పాటకులను గా
దిద్ది కరిగిల్చిన తెనుగువాణి
తనపోటులు విరోధితండంబులకు సహిం
పనివిగా మెరసిన తెనుగుకత్తి
తనయందములు ప్రాంతజనుల కభిరుచిదా
సన నేర్చ నలరిన తెనుగురేఖ
తన వేణికలు వసుంధరను సస్యశ్యామ
లను చేయజెలగిన తెనుగుభూమి
అస్మదార్ద్రమనోవీథి నావహింప
జ్ఞప్తివచ్చె నేడిదిచూడ; చావలేదు,
చావలేదాంధ్రమహోజ్వలచరిత్ర;
హృదయములు చీల్చి చూడుడో సదయులార॥[రాయప్రోలు]

ఏడీ ! నా వాసు ?

[వాసు సమీపించి నమస్కరిస్తాడు]

కర్మ : నాయనా! ఆంధ్రదేశాన్ని ఆవరించిన దాస్య తిమిరాలను తొలగించే ఆంధ్రజ్యోతిని వెలిగించావు. ఈ జ్యోతి స్వతంత్రకాంతులు ప్రసరింపచేస్తూ గ్రామగ్రామానికీ వ్యాపించి ప్రజ్వరిల్లాలి. ప్రతిగ్రామానికీ ఒక్కొక్క వాసు ఉదయిస్తే ఆంధ్రరాష్ట్రమే కాదు, భారతదేశానికి స్వరాజ్యంకూడా అచిరకాలంలో ప్రాప్తిస్తుంది. ఏదీజ్యోతి ?

[కర్పూరహారతి వెలిగిస్తాడు.]

—♦ భరతవాక్యం ♦—

కర్త : గీ॥ తెలుఁగునేలలో నీదాస్యతిమిరమింక
నిలువజాలదాంధ్రజ్యోతి వెలుఁగుచుండ
అన్నిపల్లెల నీస్వతంత్రాంధ్రమాత
కాలయంబులు వెలయుఁగాక ! ఆంధ్రరాష్ట్ర
మచిరకాలంబునన్ ప్రాప్తమగును గాక॥

సమాప్తము
